

ΕΚΚΛΗΣΙΑ

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ ΜΑ'

ΑΘΗΝΑΙ, ΦΙΛΟΘΕΗΣ 19. — Τηλ. 227-689

15 ΜΑΡΤΙΟΥ 1964

ΑΡΙΘ. 6

Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΠΑΥΛΟΣ

ἽΟ «καλὸς κἀγαθὸς» Βασιλεὺς Παῦλος ἀπέθανεν. Ἀμείλικτος ὑπῆρξεν ἡ πρόβλεψις τῆς Ἐπιστήμης. Ἀδυσώπητον τὸ γεγονός. Καί, ὡς μαύρη καταιγίς ἐν αἰθρία, ἐσκίασεν καὶ ἐζόφωσε τὴν Ἑλληνικὴν ζωὴν ἢ εἶδησις τοῦ θανάτου του. Διότι οἱ ἀπροσδόκητοι θάνατοι γεννοῦν πάντοτε κατάπληξιν καὶ συγκλονισμόν. Καὶ ὁ συγκλονισμὸς εἶναι βαθύτερος, καὶ ἀποβαίνει ἀνέκφραστος ἢ ὀδύνη, ὅταν ἡ κοινὴ λατρεία περιβάλλῃ τὸν ἀπερχόμενον εἰς χώραν ζώντων καὶ εἰς σκηναὶς δικαίων, ὅπως τοῦτο συνέβαινε διὰ τὸν Βασιλέα Παῦλον.

Οὐδεὶς ἀληθῶς τῶν προκατόχων του εἰς τὸν θρόνον ὑπῆρξε τόσον ἀμεσώτερον πλησιέστερος εἰς τὸ συναίσθημα τοῦ λαοῦ, ὅσον ὁ Βασιλεὺς Παῦλος. Καὶ ὑπῆρξε, κατὰ τοῦτο, εὐτυχής, εὐτυχέστατος. Διότι ἀφῆκε τὴν τελευταίαν του πνοήν, ἔχων ὡς προσκεφάλαιόν του εἰς τὴν σκληρὰν ἐπιθανάτιον ἀγωνίαν του, ὄχι μόνον τὴν ἀπερίριστον λατρείαν καὶ τὴν βαθύτατα συγκινοῦσαν ἀφοσίωσιν τῆς οἰκογενείας του, ἀλλὰ καὶ ὀλοκλήρου τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ· ὁ ὅποιος πενθεῖ βαρύτατα διὰ τὴν ἀπώλειάν του καὶ θρηγεῖ πικρῶς καὶ εἰλικρινῶς διὰ τὸν «καλὸν κἀγαθόν» Βασιλέα του.

★

ἽΟ Βασιλεὺς Παῦλος εἶχεν ἀποταμιεύσει ἐντὸς τῆς ψυχῆς του ὅλας τὰς ὠραίας παραδόσεις καὶ ὅλας τὰς ὑψηλὰς πνευματικὰς καὶ

ἠθικὰς ἀξίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους· ποὺ αὐταὶ καθώρισαν τὴν ἱστορικὴν σταδιοδρομίαν του καὶ τὴν ἠγετικὴν του θέσιν εἰς τὸν κόσμον. ἽΟ σπóρος εἶχε πέσει εἰς γῆν ἀγαθὴν. Καὶ ἐντὸς αὐτῆς ἀνεπτύχθη ἡ θρησκευτικὴ του εὐλάβεια, τὸ ὀρθόδοξον φρόνημά του, ἡ πραότης του, ἡ εὐψυχία του, ἡ ὠραία ἀπλότης τῆς εὐγενοῦς του φύσεως, ἡ φιλαλληλία του, τὸ ἀκοίμητον ἐνδιαφέρον διὰ τὰς ὑποθέσεις τοῦ Ἔθνους, καὶ ἡ ὑποδειγματικὴ του στοργὴ πρὸς τὴν σύζυγόν του καὶ πρὸς τὰ τέκνα του. Καὶ γενικῶς ἡ ἀτμόσφαιρα ἐκείνη, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἀνεδείχθη λαοφίλητος Βασιλεὺς καὶ ἰδεώδης οἰκογενειάρχης· καὶ ὁ οἶκός του πρότυπον ἀκτινοβολούσης ἀρετῆν Ἑλληνικῆς οἰκογενείας.

★

ἽΕδοκίμασε καὶ ὁ Βασιλεὺς Παῦλος πικρίας πολλὰς. Καὶ ἔφηβος ἀκόμη προεγεύθη τοὺς ὀδυνηροὺς νυγμοὺς τοῦ ἀκανθίνου στεφάνου τῆς Βασιλείας. ἽΕζῆσεν ἐπὶ ἔτη πολλὰ ἐξόριστος καὶ μακρὰν τῆς Ἑλλάδος, τὴν ὁποίαν τόσον ἠγάπα, καὶ τῆς ὁποίας τὸ φῶς καὶ ἡ γλαυκότης τοῦ οὐρανοῦ τῆς κατωπτρίζετο εἰς τὸ βλέμμα του. ἽἌλλ' οὐδέποτε ἐμνησικάκησε. Καὶ γνησιώτατος φορεὺς τῶν αἰωνίων Ἑλληνοχριστιανικῶν ἀξιών καὶ πλήρης πίστεως εἰς τὴν θεῖαν Πρόνοιαν ἐνεκαρτέρει. Καὶ ἀπέβη τελικῶς ἐν τῇ ἐνασχῆσει τῶν ἠγεμονικῶν του καθηκόντων παραστάτης τῶν

ΔΙΑΓΓΕΛΜΑ

ΤΗΣ Α. Μ. ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΛΑΟΝ

Ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, μετὰ τὴν ὀρκωμοσίαν του, ἀπηύθηνε ἀπὸ τοῦ Ραδιοφωνικοῦ Σταθμοῦ τῶν Ἀθηνῶν τὸ κάτωθι διάγγελμα πρὸς τὸν ἑλληνικὸν λαόν:

Σκληρὰ καὶ ἀδυσώπητος ἡ μοῖρα μοὶ ἐπέφυλαξε νὰ σᾶς ἀναγγείλω τὸν πρόωρον θάνατον τοῦ Βασιλέως Πατρός μου. Τὸ πρᾶττω μὲ σπαραγμὸν ψυχῆς.

Ἡ πρώτη μου σκέψις ὡς Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων στρέφεται πρὸς τὸν Λαόν μου. Ἐκφράζω τὴν βαθεῖαν εὐγνωμοσύνην ἐμοῦ καὶ τῆς οἰκογενείας μου διὰ τὴν ἀγάπην μὲ τὴν ὁποῖαν ὁ Ἑλληνικὸς Λαὸς περιέβαλε τὸν Πατέρα μου. Τὴν ἀγάπην αὐτοῦ ὁ Βασιλεὺς Παῦλος ἠσθάνετο μέχρι τῶν τελευταίων του στιγμῶν νὰ τὸν περιβάλλῃ θερμὴ καὶ στοργικὴ.

Ἄς διατηρήσωμεν εἰς τὴν μνήμην μας βαθέως κεχαραγμένην τὴν μορφήν Του. Συνδυάζει τὴν ἡρεμίαν, τὴν καλωσύνην καὶ τὴν ἀγάπην μὲ τὴν φρόνησιν, τὴν δραστηριότητα καὶ τὴν θέλησιν.

Ἵπῆρξεν ἄξιος τῆς Πατρίδος καὶ τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους. Ἀνῆλθεν εἰς τὸν Θρόνον μιᾶς Ἑλλάδος αἱμασσοῦσης καὶ ἐρειπωμένης. Εὐθὺς ἀμέσως τὴν ὠδήγησεν ἐπιτυχῶς, μὲ σωφροσύνην καὶ σοφίαν, μέσῳ νέων φρικτῶν ταλαιπωριῶν καὶ ἠτύχησε νὰ τὴν ἴδῃ εὐτυχῆ, προοδεύουσαν ἐν δημοκρατίᾳ καὶ μὲ αἴσιον τὸ μέλλον.

Διαδέχομαι εἰς τὸν Θρόνον τὸν Πατέρα μου μὲ στερρὰν ἀπόφασιν νὰ ἀκολουθήσω πιστῶς τὸ ὑψηλὸν παράδειγμά Του καὶ νὰ ἐμπνέωμαι πάντοτε κατὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν συνταγματικῶν καθηκόντων μου ἀπὸ τὰς ἀρετὰς Του.

Ἵπόσχομαι νὰ ὑπηρετήσω τὴν Πατρίδα ἀφωσιωμένος ὀλοψύχως καὶ μὲ ὅλας μου τὰς δυνάμεις φρουρὸς ἄγρυπνος τῶν ἐλευθέρων θεσμῶν τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος. Μοναδικὴ μου σκέψις καὶ φροντίς θὰ εἶναι εἰς πᾶσαν περίστασιν τὸ ἀληθές καὶ ὑπέρτατον συμφέρον τῆς Πατρίδος μας.

Ὀλίγας ὥρας πρὸ τοῦ τέλους μετέφερα

ὕπνκων του καὶ ἐμψυχωτῆς τοῦ λαοῦ του, εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ ὁποῖου ἐπεβλήθησαν καὶ ἐξετιμῆθησαν αἱ ὄντως βασιλικαὶ του ἀρεταί. Γεγονὸς τὸ ὁποῖον ἐξασφαλίζει εἰς τὸν ἀγαπητόν του Υἱόν, τὸν νέον μας Βασιλέα Κωνσταντῖνον, τὴν πίστιν καὶ τὴν ἀφοσίωσιν τοῦ Ἔθνους.

★

Αἰωνία ἄς εἶναι ἡ μνήμη του! Ἵπῆρξε γενναῖος, πολὺ γενναῖος. Καὶ εἰς ὅλας τὰς κρίσιμους περιστάσεις τὸν ἐνέπνεε τὸ ὑψηλὸν πνεῦμα τῆς αὐτοθυσίας, πὺ πηγάζει ἀπὸ τὸν Σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀπὸ τὴν Ὁρθόδοξον πίστιν μας. Καὶ ἡ ἔθνικὴ ψυχὴ θὰ αἰσθάνεται πάντοτε συγκλονιστικὴν συγκίνησιν, ὅταν θ' ἀναπολῆ τὴν καρτερικότητα τὴν

ὁποῖαν ἐπέδειξε κατὰ τὴν δραματικὴν καὶ ἐπώδυνον ἀσθένειάν του. Τὴν ὁποῖαν καὶ ἀπέκρυψεν ἡρωϊκῶς, ἕως ὅτου ἐξαγάγῃ τὸ σκάφος τῆς χώρας του ἀπὸ τὸν σφοδρὸν κλυδωνισμόν τῆς ἐκλογικῆς πάλης, καὶ τὸ ὠδήγησῃ εἰς εὐδίων λιμένα. Καὶ ὄχι μόνον ἀπέκρυψε τοὺς ἀφορήτους πόνους ἀπὸ τοὺς ὁποῖους ὑπέφερον, ἀλλ' ἐστάθη ὄρθιος καὶ εὐθυτενῆς εἰς τὴν γέφυραν, κατευθύνων, γαλήνιος καὶ μὲ ἀτρέμους χεῖρας, τὸ πηδάλιον. Καὶ γενικῶς ὁ αἰείμνηστος Βασιλεὺς Παῦλος ἐπέδειξεν αἰσθημα ἀνωτέρας εὐθύνης. Καὶ ἔλαμψεν εἰς ἀνεπίληπτον ἐπιβίωσιν, εἰς εὐγένειαν ἐκδηλώσεως καὶ εἰς ἀνώτερον ψυχισμόν. Καὶ βαρύτατον διὰ τοῦτο εἶναι τὸ πένθος τοῦ Ἔθνους καὶ τῆς Ἐκκλησίας.

Θ. Κ. Σ.



ΧΑΙΡΕ ΚΕΧΑΡΙΤΩΜΕΝΗ

Ἡ περιορισμένη ἀνθρωπίνη ἐμπειρία εἶναι ἀσφαλῶς ἀνίσχυρος νὰ συλλάβῃ, εἰς ὄλον του τὸ πλήρωμα, τὸ ὑπερφυῆς θαῦμα τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου.

Κατὰ τὸν θεῖον εὐαγγελιστὴν Λουκᾶν, ὁ ἄγγελος Γαβριὴλ ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πρὸς τὴν παρθένον Μαριάμ· κόρην πανάμωμον τῆς Ναζαρέτ, καὶ τῆς ὁποίας ἡ ζωὴ ἀνεπαύετο ὀλοκληρωτικῶς ἐπὶ τῆς ἀθωότητος καὶ τῆς ἀγνότητος. «Καὶ εἰσελθὼν πρὸς αὐτὴν εἶπε· Χαῖρε, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ

εἰς τὸν Πατέρα μου τὰς θερμὰς ἐκδηλώσεις τῆς ἀγάπης καὶ τὰς πρὸς τὸν Ὑψίστον δεήσεις τὰς ἀναπεμφθείσας ὑπὸ πάντων τῶν Ἑλλήνων, τόσον εἰς τὴν Πατρίδα ὅσον καὶ ἀπανταχοῦ τῆς Οἰκουμένης. Μοὶ ἀπήντησε: «Τοὺς εὐχαριστῶ καὶ τοὺς ἀποχαιρετῶ».

Ὁ Βασιλεὺς Παῦλος σᾶς εὐχαριστεῖ καὶ σᾶς ἀποχαιρετᾷ.

Ζήτω ἡ Ἑλλάς!

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Β.

σοῦ. Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναίξει... Μὴ φοβοῦ. Ἴδού, συλλήψῃ ἐν γαστρὶ καὶ τέξῃ υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν. Οὗτος ἔσται μέγας καὶ Ὑἱὸς Ὑψίστου κληθήσεται...» (Λουκ. α', 26—32).

★

Τὸ μήνυμα ἦτο σαφές. Ὁ θεῖος ἀπεσταλμένος εὐαγγελιστὴς πρὸς τὴν πάναγνον καὶ πανάσπιλον κόρην τῆς Ἰουδαίας, ὅτι ἐξ αὐτῆς θὰ ἐγεννᾶτο—ἐν πνεύματι καὶ ὄχι ἐντὸς τῆς ἀμαρτωλοῦ φύσεως—ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ Λυτρωτὴς τοῦ κόσμου. Καὶ ἐσήμαινεν, ὅτι ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ὁ φυσικὸς αὐτὸς καὶ ὄρατος κόσμος διηνοίγετο πρὸς τὸν πνευματικὸν καὶ τὸν ἀόρατον. Ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι τὸ σημεῖον τῆς διασταυρώσεως τῶν δύο κόσμων. Καὶ ὅτι ἡ ταπεινὴ τῆς ὑπαρξίς, ἐντὸς τῆς ὁποίας εἶχε πραγματοποιηθῆ, κατὰ τρόπον ἀπόλυτον, ἡ καθαρότης τῆς ζωῆς, θ' ἀπέβαινε τὸ πανευλόγητον καὶ καθηγιασμένον ὑπὸ τοῦ θείου Πνεύματος σημεῖον τῆς συναντήσεως τῶν

δύο κόσμων. Καὶ ἀληθῶς ἡ Θεοτόκος παρέμεινε («εὐλογημένη ἐν γυναιξίν»). Καὶ ἀποτελεῖ ἔκτοτε τὴν ἐγκόσμιον βᾶσιν τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ.

*

Καὶ ἐὰν ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι ἡ θεία ἀποκάλυψις τοῦ μυστηρίου τῆς πνευματικῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀπολύτου ἀξίας τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, ὁ Εὐαγγελισμὸς τῆς Θεοτόκου εἶναι τὸ θεῖον μῆνυμα πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα, ὅτι δύναται, ἀπαντῶσα ἐλευθέρως πρὸς τὴν θείαν κλῆσιν, ν' ἀποκτήσῃ τὴν θέωσίν της. Εἶναι τὸ σάλπισμα τοῦ θριάμβου κατὰ τοῦ χρόνου καὶ κατὰ τοῦ χώρου. Εἶναι ἡ ἐξαγγελία, ὅτι δυνάμεθα ν' ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τὴν συντριπτικὴν δύναμιν τοῦ ἐγκοσμίου κακοῦ. Καὶ εἶναι ἀκόμη ἡ θεία βεβαίωσις τῆς αἰωνίας ὑποστάσεως τοῦ ἀνθρώπου, ἐν τῷ Χριστῷ καὶ διὰ τοῦ Χριστοῦ. Διότι ὁ Χριστὸς ὑπῆρξε Θεάνθρωπος. Ἡ φανέρωσις δηλαδὴ τοῦ τελείου Θεοῦ καὶ τοῦ τελείου ἀνθρώπου. Δύο φύσεων ἀρρήκτως ἠνωμένων εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ. «Ὅστις ἔπαθεν ὑπὲρ ἡμῶν, ἡμῖν ὑπολιμπάνων ὑπογραμμόν, ἵνα ἐπακολουθήσωμεν τοῖς ἴχνεσιν αὐτοῦ» (Πέτ. α', 21).

*

ὦ, θεία στιγμή! Μὲ ποίας ἀνθρωπίνους λέξεις εἶναι δυνατὸν νὰ χαιρετισθῇ ἡ μαρμαρυγὴ τῆς θείας ἀνατολῆς σου; Ἔως τότε ὁ ἀνθρώπος ἦτο μόνος καὶ ἀπελπις. Σπινθήρας μόνον γνώσεως εἶχεν ἀναδώσει ἡ ἀνθρωπίνη σοφία. Καὶ ὁ Ἑλληνικὸς στοχασμὸς—πρωτόπορος καὶ πρωτόκλητος τῆς θείας ἀποκαλύψεως—ματαίως εἶχεν ἐπιχειρήσει νὰ ὀδηγήσῃ τὴν ἀνθρωπότητα, διὰ τῆς ἀναζητήσεως τοῦ Μέτρου καὶ τοῦ Ὁραίου, πρὸς τὴν Χαναάν τῆς λυτρώσεως. Κατάκοπος εἶχε ἀναστείλει τὴν πορείαν του. Καὶ τὰ πτερά του εἶχον ἀποκάμει· καὶ εἶχον τακῆ, ὅπως τὰ κήρινα ἐκεῖνα τοῦ παλαιοῦ Ἰακώβου!

*

Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ὅμως ἐκείνης τοῦ θείου Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου, μία αἰωνία κίνησις χωρεῖ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἀνθρώπον· καὶ ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεόν, ὅπως

ἐκείνη τῆς κλίμακος τοῦ Ἰακώβ. Εἶναι ἡ κίνησις τῆς δημιουργικῆς πνευματικῆς ζωῆς τῶν ἀναζητήσεων τῶν «πεινῶντων καὶ διψῶντων δικαιοσύνην»· καὶ τῶν μοχθούντων, διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἀπὸ τοῦ κακοῦ καὶ διὰ τὴν πραγματοποίησιν τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τῆς ἀληθείας. Ἐντὸς τῶν ὁποίων καὶ μόνον διαποτίζεται μὲ ὠραιότητα ἡ ζωὴ, ἀνθίξει ἡ ἀνθρωπίνη ἀλληλεγγύη, καθορίζεται ἡ ἀξία τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴν καθαρότητα τῆς ἐν αὐτῷ θείας εἰκόνας, καὶ κατακτάται ἡ αὐθεντικὴ ἐλευθερία.

*

Διὰ τοῦτο καὶ ἡ Ἑλληνοχριστιανικὴ συνείδησις συνέδεσε τὴν ἀνάμνησιν τῆς τρισαγίας αὐτῆς ἡμέρας, πρὸς τὴν ἐπέτειον ἑορτὴν τῆς Ἐθνικῆς μας Ἐλευθερίας. Διότι ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις δὲν ὑπῆρξεν ἐν οἰονδήποτε ἀπελευθερωτικὸν κίνημα, τοπικοῦ καὶ χρονικοῦ χαρακτῆρος, ὅπως τόσα καὶ τόσα ἄλλα. Ἀλλὰ θυσία ὑπερτάτη καὶ ἐκθαμβωτικὴ ἐπάνω εἰς τὸν βωμὸν τῆς Πατρίδος. Θυσία, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπρωτοστάτησεν ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία μας· ἡ ὁποία διδάσκει συνεχῶς τὸν γνησίως πιστεύοντα λαὸν μας, ὅτι ὁ ἀνθρώπος εἶναι ἡ ἀνωτάτη ἀξία τοῦ ἐπιγείου μας αὐτοῦ κόσμου. Καὶ ὅτι ὁ προορισμὸς του εἶναι, νὰ βαδίξῃ ἀπτόητος πρὸς οἰονδήποτε Γολγοθᾶν, διὰ τὴν προάσπισιν τῆς ἐλευθερίας του. Διότι ὡς εἰκὼν τοῦ θείου ὄντος ἔχει νόημα ἀπόλυτον. Καὶ ὁ Θεὸς δὲν θέλει δούλους. Ἄλλ' ἀνθρώπους ἐλευθέρους, ποὺ νὰ πραγματοποιοῦν συνεχῶς τὴν θείαν του Βασιλείαν ἐπὶ τῆς Γῆς.

ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ Κ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

ΑΠΟΛΥΤΙΚΙΟΝ ΤΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΜΟΥ

Σήμερον τῆς σωτηρίας ἡμῶν τὸ κεφάλαιον καὶ τοῦ ἀπ' αἰῶνος μυστηρίου ἡ φανέρωσις· ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ Υἱὸς τῆς Παρθένου γίνεται καὶ Γαβριὴλ τὴν χάριν εὐαγγελίζεται. Διὸ σὺν αὐτῷ τῇ Θεοτόκῳ βοήσωμεν· Χαῖρε, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ.

ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΤΟΥ ΜΕΤΑΝΑΣΤΟΥ

4. ΟΙ ΠΑΡΟΙΚΟΙ ΚΑΙ ΠΑΡΕΠΙΔΗΜΟΙ ΤΗΣ Π. ΔΙΑΘΗΚΗΣ

Ἡ θέσις κάθε ἀφοσιωμένου πρὸς τὸν Θεὸν ἀνθρώπου καὶ καθ' ὅλα πιστοῦ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ὁμοιάζει καταπληκτικῶς μετὰ τὴν τοῦ Μετανάστου. Καὶ αὐτὸς ὅπως καὶ ἐκεῖνος μετακινεῖται. Δὲν ἐκλαμβάνει τὸν παρόντα κόσμον μετὰ τὰ ἀγαθὰ του ὡς τὴν παντοτεινὴν κατοικίαν του. Ἐγκαταλείπει τὰ ἥσσανα διὰ τὰ κρείττονα, διὰ τὰ βελτιώση τὴν θέσιν του. Χωρὶς ὑπερβολὴν, ὅλοι οἱ μεγάλοι Πατριάρχαι τῆς Π. Διαθήκης καὶ οἱ θεοσεβεῖς ἦσαν εἶδος συνεχῶς κυκλοφορούντων Μεταναστῶν. Ἀφήνουν προσφιλῆ πρόσωπα καὶ γνωστὸν περιβάλλον πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ ἀγνώστου. Αὐτὴ εἶναι ἡ προσταγὴ τοῦ Θεοῦ. «Ἐξέλθε ἐκ τῆς γῆς σου καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου καὶ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς σου καὶ δεῦρο εἰς τὴν γῆν, ἣν ἂν σοι δεῖξω...» (Γεν. 12, 1). Ἡ Μετανάστευσις συναντᾶται εἰς ὅλας τὰς δέλτους τῆς ἱερᾶς Ἱστορίας. Ἡ Ἁγία Γραφὴ χωρὶς ὑπερβολὴν δύναται νὰ ὀνομασθῇ τὸ βιβλίον τῶν Μεταναστῶν.

Ἡ ἀποδημία διήκει δι' ὅλης τῆς ἱστορίας τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τοῦ νέου Ἰσραὴλ, τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν Κ. Διαθήκην. Γενικὴ ἐντολὴ δι' ὅλους. Καλοῦνται οἱ νεοσύλλεκτοι νὰ ἐξέλθουν τοῦ ρευστοῦ κόσμου, ν' ἀποσπασθοῦν ἀπὸ ἀγαθὰ, καὶ μετὰ μόνον ἐφόδιον τὴν πίστιν νὰ σχηματίσουν νέαν κοινωσίαν, τὴν Ἐκκλησίαν. Εἰς τὴν παρουσίαν γῆν πρέπει νὰ θεωροῦν ἑαυτοὺς ὡς ξένους, συνεχῶς ἀποβλέποντες εἰς μίαν νέαν γῆν, τὴν τῆς ἐπαγγελίας, ὅπως ὁ Ἀβραὰμ ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Χαρρὰν (Γεν. 12, 10—20), ὁ Ἰσαὰκ ἐν Γεράρα (Γεν. 26, 1—22), καὶ ὁ Ἰακώβ εἰς Χαρρὰν (Γεν. 29).

Πλὴν καὶ ἐν αὐτῇ τῇ γῇ τῆς ἐπαγγελίας ἀκόμη ζοῦν ὡς φερέοικοι, ὑπὸ τύπον προσωρινότητος. Ὁλὴ ἡ περιουσία τοῦ Ἀβραὰμ ἦτο ὁ τάφος, ὃν ἠγόρασεν ἀπὸ τοῦς Χιτταίους ὅταν ἡ Σάρα ἀπέθανεν (Γεν. 23, 4), μετὰ συγκινητικὸν ὕφος, ἐκλιπαρῶν τὴν παρὰχώρησιν τμήματος γῆς. Ἀκτῆμονες, ἀλλὰ καὶ πλήρεις σκληραγωγίας, ὅπως ἐκθέτει ὁ Ἰακώβ εἰς τὸν Φαραῶ, διὰ τὰ δεῖξαι τὰς στερήσεις ἑνὸς μετανάστου (Γεν. 47, 9). Ἀξίον προσοχῆς ὅτι ἡ λέξις «πάροικος», τοσοῦτον καὶ ἐσχατολογικῶς περιεκτικωτάτη, ἐκφράζει ὅλας τὰς ταλαιπωρίας καὶ τὰς συναφεῖς κακουχίας τοῦ ἀντιπροσωπευτικοῦ τύπου τοῦ Μετανάστου ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ.

Ἄλλην φάσιν τοῦ μεταναστευτικοῦ χαρακτήρος τοῦ Ἰσραὴλ, συναντῶμεν κατὰ τοὺς μακροὺς χρόνους τῆς δουλείας τῆς Αἰγύπτου. Ὁ Θεὸς τότε ἀποκαλύπτει τῷ Μωϋσῆ ὡς ὁ αἴτιος τῆς Διαθήκης, δι' ἧς οἱ Πατριάρχαι μέλλουν νὰ βιώσουν εἰς τὴν γῆν Χαναὰν ὡς ξένοι (Ἐξ. 6, 3).

Ὁ Μωϋσῆς συγκακοπαθήσας μετὰ τοῦ λαοῦ εἰς Αἴγυπτον διὰ τὰ φύγη τὴν ὁργὴν τοῦ Φαραῶ ἀπο-

μονώνεται εἰς Μαδιάμ, ὅπου τοῦ ἀποκαλύπτεται ὁ Θεὸς διὰ τῆς ἀφλέκτου βάρου (Ἐξ. 2, 15. 3, 1—7).

Ἀλλὰ καὶ ἀργότερον, ὅταν πάλιν ὁ πέπλος τῆς νέας αἰχμαλωσίας ὑπὸ τῶν Ἀσσυροβαβυλωνίων ἀμαυρῶναι τὴν ζωὴν τοῦ Ἰσραὴλ ἐν γῇ ἄλλοτρίᾳ, τὴν φερόν αὐτὴν γεύεται ὅλας τὰς πικρίας, συντρόφους ἑνὸς μετανάστου. Ἡ νοσταλγία τοῦ πατρίου ἐδάφους καὶ τὰ δεινοπαθήματα αὐτῶν ἐκφράζονται ποιητικώτατα εἰς τὸν πλήρη πόνου καὶ ψυχικοῦ ἄλγους 136 ψαλμόν. Ὁ Ἰσραηλίτης παρ' ὅλα αὐτὰ, δὲν πρέπει νὰ ἐκλάβῃ τὰς στερήσεις αὐτὰς ὡς ὁργὴν Θεοῦ. Παρεχωρήθησαν πρὸς διόρθωσιν καὶ σωτηρίαν, πρὸς ἐκτίμησιν τῆς θείας παντοδυναμίας, ὅτι παρὰ τὴν θρασυτητα τοῦ κατακτητοῦ Βαβυλωνίου, ὁ Γιαχβὲ παραμένει ὁ Κύριος τοῦ σύμπαντος καὶ ὁ προστάτης τῶν ἀδικουμένων. Διὰ τοῦτο διὰ τοῦ προφήτου παραγγέλει νὰ μὴ ἀπογοητεύωνται καὶ νὰ μὴ ἀμφιβάλουν διὰ τὸν ἀνατεθέντα ἱστορικὸν ρόλον εἰς τὸν Ἰσραὴλ, ὅπως ὀδηγήσῃ καὶ τὰ ἄλλα ἔθνη εἰς τὴν ἀλήθειαν, καὶ νὰ ἴδουν περίξ ἐν τῇ φύσει τὴν παρουσίαν τοῦ Δημιουργοῦ ἐν τοῖς ἔργοις Αὐτοῦ (Ἠσ. 40, 12—31).

Ἄναβλέψατε εἰς ὕψος τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν καὶ ἴδετε. Τίς κατέδειξε πάντα ταῦτα;... Μὴ εἴπῃς... ὁ Θεὸς μου τὴν κρίσιν ἀφείλεν καὶ ἀπέστη. Θεὸς αἰώνιος, διδούς τοῖς πεινώσιν ἰσχὴν καὶ τοῖς μὴ ὀδυνωμένοις λύπην...».

Εἰς τὴν καθησυχαστικὴν αὐτὴν δῆλωσιν βλέπομεν τοὺς γογγυσμοὺς καὶ τὰ τόσον συνήθη παράπονα ἀπὸ τὰ πικραμένα χεῖλη τοῦ σημερινοῦ ξενητευμένου, νὰ συναντοῦν τὸν ἀντίλαλον εἰς τόσους μακρυνούς χρόνους. Παράπονα διὰ τὴν ἐγκατάλειψιν καὶ μόνωσιν, διὰ τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ κόπου τοῦ ἰδρώτος τῶν ἀπὸ τοῦς ἐπιτηδεύουσιν. Διὰ τὴν καθυστέρησιν τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ Θεοῦ εἰς τὰς καταφόρους ἀδικίας. Διὰ τὴν φαινομενικὴν ἀδυναμίαν τοῦ Θεοῦ νὰ πατάξῃ τὸν σκληρὸν καὶ ἀπάνθρωπον ἐργοδότην, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον κλονίζει τὴν ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν Πρόνοιαν καὶ τὴν Παντοδυναμίαν. Ὁ κενὸς στόμαχος καὶ ἡ συστηματικὴ καταπάτησις τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων προκαλοῦν ἐπαναστατικὸς τύπους καὶ μοιραίως προετοιμάζουν τὸ ἔδαφος τῆς ἀπιστίας καὶ ἀθεΐας. Ἐνώπιον τοιαύτης ψυχολογικῆς καταστάσεως τῶν ξενητευμένων Ἰουδαίων ἐπεμβαίνει ὁ Θεὸς μετὰ τὴν καθησυχαστικὴν διαβεβαίωσιν.

* *

Σὺν τῷ χρόνῳ οἱ Ἰουδαῖοι ἐπέισθησαν ὅτι ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ εἶναι οἱ «προσκεκλημένοι» καὶ «ξένοι» τοῦ Θεοῦ (Ἰ. Χρον. 29, 15), ξένοι ὑπὸ τὴν διπλῆν ἔνοιαν (Ψαλ. 118, 19, Ψαλ. 38, 13), πάροικοι καὶ παρεπίδημοι.

Ἡ διασκόρπιση τῶν Ἰουδαίων εἰς διαφόρους χώρας ὀφείλεται εἰς δύο λόγους: Ἀφ' ἑνὸς μὲν λόγῳ τῆς ὑποχρεωτικῆς ἐξορίας των, ἐπιβληθείσης ἀπὸ τοὺς διαφόρους κατακτητῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ λόγους ἐμπορικούς. Ἡ διασπορὰ αὕτη ἐξελήφθη καὶ ὡς αὐστηρὰ τιμωρία καὶ κρίσις τοῦ Θεοῦ (Ἰεζ. 22, 15), ἀλλὰ καὶ ὡς εὐκαιρία μεταδόσεως τῆς Μωσαϊκῆς θρησκείας εἰς τοὺς ξένους. Ὁ ἱσραηλοστολικὸς ρόλος ἐμφανίζεται εἰς τὰς προφητείας τοῦ δευτέρου — Ἡσαίου, ὅποτε καὶ μὴ Ἰουδαῖοι ἀκόμη ἠδύνατο νὰ συμπροσευχηθοῦν εἰς τὰς συναγωγὰς (Πρ. 13, 44). Τὸ βιβλίον τοῦ Ἰωνᾶ μαρτυρεῖ περὶ αὐτοῦ. Συγχρόνως ἡμῶς διὰ νὰ μὴ ἀπορροφηθοῦν ἀπὸ τὸν ὄγκον τῶν ἐθνικῶν, γίνονται καὶ πλέον ἀποκλειστικοί, ὡς ἐμφανίζεται ἤδη ἀπὸ τὸ βιβλίον τῆς Ἐσθήρ. Ἐντεῦθεν καὶ ἐμφανίζεται τὸ ρεῦμα τοῦ ἀντισιμητισμοῦ. Ἡ ἐμφάνισις τοῦ ghetto εἶναι ἡ μόνη ἀμυντικὴ στάσις των. Οἱ ἤδη «ξένοι» Ἰουδαῖοι ἀρχίζουσι νὰ θεωροῦν τοὺς κυρίους των «ξένους». Παράδοξος ἀντιμετώπισις τοῦ θέματος, οἱ πράγματι ξένοι, δηλ. οἱ Ἰουδαῖοι, νὰ θεωροῦν τοὺς ἄλλους, τοὺς κτήτορας δηλαδή, ὡς ξένους.

Πρὸ τῆς αἰχμαλωσίας τῆς Βαβυλώνας ὁ ξένος ἐθεωρεῖτο ἀνεπιθύμητον στοιχεῖον καὶ ὑποπτον. Μεταξὺ τῶν ἐθνικῶν ἰδίως ἡ διαφορὰ τῆς ἐνδυμασίας, τῆς ξενικῆς γλώσσης των, τοὺς ἔθετον εἰς μειονεκτικὴν θέσιν καὶ εἰς ἀνοικτὴν περιφρόνησιν. Ἀρκεῖ νὰ ἐνθυμηθῶμεν τὴν συμπεριφορὰν τῶν Αἰγυπτίων ἐναντι τῶν ξένων μὴ καταδεχομένων νὰ τοὺς συμπεριλάβουν ὡς ὁμοτραπέζους (Γεν. 43, 32).

Μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν ἡ ἐναντι τῶν ξένων στάσις γίνεται ἀκόμη περισσότερον ἀτεγκτος. Ὄφειλεται τοῦτο ἐν πολλοῖς καὶ εἰς τὴν πικρὰν πεῖραν ἐκ τῆς κακομεταχειρίσεως τῶν Ἰουδαίων ὑπὸ τῶν ἐθνικῶν γειτόνων των, ἀλλ' ἐπίσης καὶ ἀπὸ μέτρα προληπτικὰ ἐναντι τῆς ἀπειλητικῆς εἰσβολῆς τῶν ξένων ἐθίμων ὑπονομευόντων τὴν ἐθνικὴν καὶ θρησκευτικὴν των παράδοσιν. Πολλοὶ παλινοστουῦντες Ἰουδαῖοι ἤδη ἤρχισαν νὰ μεταφέρουν καὶ ἔθιμα ὀθνεῖα. Τοῦτο συνέβη μὲ τοὺς Σαμαρείτας. Ἡ δυναστεία τῶν ἀπογόνων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου Σελευκιδῶν ἐπήρθε μὲ τὰ εἰδωλολατρικὰ ἔθιμα τὴν ζωὴν των. Τὸ μῖσος των δικαίως ἠγέρθη καὶ κατὰ τῶν Ρωμαίων κυριάρχων, ἀκριβῶς διότι ἠπέλουν τὰ θεμέλια τοῦ Ἰσραὴλ λόγῳ τοῦ ἀναποφεύκτου συγχρωτισμοῦ καὶ τῆς ἐπιρροῆς τῆς ἐξουσίας.

5. Η Π. ΔΙΑΘΗΚΗ ΕΝΑΝΤΙ ΤΩΝ ΞΕΝΩΝ

Ἡ συναντίληψις πρὸς τὸν «ξένον», τὸν ἐκριζωθέντα πρὸς στιγμὴν μακρὰν τῆς πατρίδος του, ἐπομένως δὲ καὶ τοῦ προστατευτικοῦ περιβάλλοντός του, ἀποτελεῖ κεφαλαιῶδες θέμα συχνὰ συναντώμενον εἰς τὸν Ἰουδαϊκὸν Νόμον. Ἡ ἀντίστοιχος ἑλληνικὴ λέξις ΞΕΝΟΣ ἐρμηνεύει πολλὰς εἰς τὸ ἐβραϊστὶ πρωτότυπον ἐκφράσεις, αἱ ὁποῖαι ἀνταποκρίνονται εἰς

διαφόρους τάξεις ἀλλοδαπῶν ἀνθρώπων. Οἱ Ἐβδομήκοντα ἐναλλάξ χρησιμοποιοῦν τὰ συνώνυμα: ἀλλότριος, προσήλυτος, πάροικος, ξένος, ἀλλογενής.

Συνηθέστερον ἡ ἐβραϊκὴ λέξις ger ἐκφράζει συνεκδοχικῶς τὸν παρεπίδημον. Τὸν ἀλλοδαπὸν, δηλαδή, ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος ἐγκατεστάθη εἰς τὴν χώραν τοῦ Ἰσραὴλ τῆ συστάσει τῆς Ἰουδαϊκῆς κοινότητος καὶ τῆ ἐγγυήσει ἐνὸς ἀξιοπίστου προσώπου. Οἱ ἐκ γενετῆς Ἐβραῖοι φυσικώτατα ἐπροστατεύοντο ὑπὸ τοῦ Νόμου καὶ τῶν Ἀρχῶν εἰς τὸν τόπον των διὰ τῆς συγγενείας τοῦ αἵματος, τὸ ὅποιον τοὺς συνέδεε μὲ τὴν κοινότητα. Ἐπαφελούοντο ἐπομένως ὄλων τῶν προνομίων καὶ τῶν δικαιωμάτων τῆς κειμένης νομοθεσίας, πρὸς τοὺς ὑπηκόους καὶ ὁμοδόξους Ἰουδαίους.

Ἄλλ' ὁ ξένος, ger, δὲν εἶχε τοιαῦτα δικαιώματα, ἦτο λοιπὸν ἐκτεθειμένος εἰς τὴν ἐκμετάλλευσιν ὑπὸ τοῦ ἐκάστοτε τυχόντος, ἐκτὸς ἐὰν τοῦ προσεφέρετο μία προστασία. Ἐὰν τοῦ ἐπετίθεντο, θὰ ἔμενεν ἀπροστάτευτος. Εἶχε λοιπὸν ἀνάγκη μιᾶς νομοθεσίας φιλανθρώπου, συμπαθοῦς καὶ φιλοξένου. Ἡ «Ἐξοδος» τὸ κατ' ἐξοχὴν βιβλίον τῶν ἐθνικῶν περιπετειῶν τῆς Π. Διαθήκης, σπεύδει νὰ προστατεύσῃ τοὺς ξένους. Ἀπειλεῖ μὲ κυρώσεις οἰονδήποτε ἐπιβουλεύομενον τὸν ξένον, βουλόμενον νὰ τὸν ἀπατήσῃ καὶ νὰ τὸν ἀδικήσῃ: «Προσήλυτον οὐ κακώσετε, οὐδὲ μὴ θλίψετε αὐτόν, ἦτε γὰρ προσήλυτοι ἐν γῆ Αἰγύπτῳ» (Ἐξ. 22, 21). Τὸ δικαιολογητικὸν ἐνταῦθα τῆς ἐπιβαλλομένης πρὸς αὐτοὺς καλῆς συμπεριφορᾶς εἶναι ἡ κτηθεῖσα κατὰ τὰ ἱστορικὰ δεδομένα πείρα ἐκ τῆς ἐθνικῆς συμφορᾶς αὐτῶν τῶν ἰδίων.

«Ἐξετάσατε τὸ παρελθόν», λέγει ὁ Κύριος, «καὶ ἐνθυμηθῆτε πόσον σεῖς οἱ ἴδιοι ὑποφέρατε ὡς ξένοι καὶ ἀπροστάτευτοι εἰς τὴν Αἴγυπτον ἀπὸ τὸν καταδυναστεύσαντα Φαραῶ!»

Ἐτερον ἐπιχείρημα ἰσχυρὸν χρησιμοποιούμενον ὑπὸ τοῦ Ἰαχβὲ διὰ νὰ ἐλκύσῃ τὴν πρὸς τοὺς ξένους εὐμένειαν εἶναι, ὅτι ὁ Θεὸς ἀγαπᾷ τὸν προσήλυτον δίδων αὐτῷ ἄρτον καὶ ἱμάτιον (Δευτ. 10, 18). Ἐπομένως καὶ οἱ Ἐβραῖοι ὀφείλουσι νὰ τὸν ἀγαποῦν. Ἡ μόνη δυσμενὴς διάκρισις διὰ τὸν ξένον ἀναφέρεται ἐν Δευτ. 14, 21: «Πᾶν θνησιμαῖον οὐ φάγεσθε, τῷ παροίκῳ τῷ ἐν ταῖς πόλεσί σου δοθήσεται καὶ φάγεται ἡ ἀποδῶσι τῷ ἄλλοτρίῳ, ὅτι λαὸς ἅγιος εἶ Κύριῳ τῷ Θεῷ σου...».

Τὸ μεροληπτοῦν τελευταῖον ἐκ πρώτης ὄψεως χωρὶν τοῦτο, ἀναμφιβόλως εὐρίσκεται εἰς ἀντίθεσιν μὲ ὅλα τὰ προηγούμενα, ἐν Δευτερονομίῳ, πλήρη ἀνθρωπισμοῦ καὶ φιλοξενίας. Ὅτι ὁ Ἰσραηλίτης ἀπαγορεύεται νὰ φάγῃ, ὡς ἀκάθαρτον θεωρούμενον, ὅς τὸ προσφέρῃ ἢ πωλήσῃ εἰς τὸν ξένον. Ἐν προκειμένῳ, ἅς μὴ λησμονῆται, ὅτι εὐρισκόμεθα ἀκόμη εἰς τὴν ἀτελῆ περίοδον τῶν τύπων. Τὸ κρέας πρέπει νὰ ἔχη αἷμα διὰ νὰ φαγῶθῃ ἀπὸ τὸν Ἰσραηλίτην. Ὅτι ἔχει σφαγῆ πρὸ πολλοῦ καὶ εἶναι στεγνὸν τοῦ ἀπαγο-

ρεύεται πρὸς βρώσιν. Τοῦτο λοιπὸν τὸ «θησιμαῖον» ἀνήκει εἰς τὸν ξένον.

* *

Μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν εὐρισκόμεθα ἀντιμέτωποι μιᾶς ἀποτόμου μεταβολῆς καὶ χωριστικῆς κινήσεως. Ὁ ξένος, ger, πιέζεται θρησκευτικῶς. Καλεῖται ν' ἀσπασθῆ τὸν Ἰουδαϊσμόν ἐπὶ ἀπειλῇ ἀπελάσεώς του ἐκ τῶν ὁρίων τῆς χώρας (Νεσμ. 10, 31· Ἔσδρ. 9—10). Σαφῶς τοῦ λέγεται, ὅτι ἄλλως θὰ θεωρηθῆ ἀνεπιθύμητος καὶ θὰ ὑποβλέπεται πάντοτε. Ἐνῶ ἀντιθέτως ἐπιστρέφων εἰς τὸν ἀληθῆ Γααχβὲ καὶ τηρῶν πιστῶς τὸν Νόμον, θὰ τύχῃ πολλῶν προνομίων καὶ τῆς τιμῆς νὰ γίνῃ δεκτὸς εἰς τὸν Ναόν, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ Ἰσραηλίτης (Ἦσ. 56, 65).

Πράγματι δὲ εἰς τοὺς χρόνους τῆς Ἰουδαϊκῆς διασπορᾶς οἱ Ἰουδαῖοι ἐμπνέονται ἀπὸ ἓνα πνεῦμα διεισδύσεως καὶ προσελκύσεως τῶν ἐθνικῶν. Προσπαθοῦν νὰ διαδώσουν τὴν πίστιν των, ὅπως φαίνεται σαφέστατα ἀπὸ τὴν ἀνάγκην τῆς μεταφράσεως τῆς Βίβλου ἐκ τοῦ ἐβραϊκοῦ εἰς τὴν ἐλληνικὴν ὑπὸ τῶν Ἑβδομήκοντα. Ἡ ἱεραποστολικὴ αὐτὴ προσπάθεια, ἀξιέπαινος κατὰ τὰ ἄλλα, μνημονεύεται καὶ ἀπὸ τὸν Κύριον, ὅταν ἀναφέρεται εἰς τὸν φανατικὸν ζῆλον τῶν Φαρισαίων, «περιαγόντων γῆν καὶ θάλασσαν ἵνα ποιήσουν ἓνα προσήλυτον» (Ματθ. 23, 15).

Ἡ Ἀγία Γραφή μᾶς διαφωτίζει ἐν προκειμένῳ πῶς νὰ ἐκπληρώσωμεν τὰ διάφορα καθήκοντά μας πρὸς τὸν πλησίον. Τὴν κεντρικὴν θέσιν εἰς τὸν πλησίον τότε καὶ σήμερον κατέχει ὁ μετανάστης, ὁ ξένος. Ἄλλ' εἶναι ἄξιον προσοχῆς, ὅτι ἡ Γραφή ἐνωρίτατα σαφῶς ἔλαβε μίαν θέσιν ἐναντι τοῦ μετανάστου πολὺ διαφορητικὴν ἀπὸ τὰς νομοθεσίας ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὰς πλέον ἀρχαίας. Εἶναι γνωστὸν ὅτι εἰς τὴν ἀρχαιότητα οἱ ξένοι δὲν ἐβλέποντο πάντοτε ἀπὸ τοὺς γηγενεῖς εὐχαρίστως καὶ μετ' ἐμπιστοσύνης. Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη χρησιμοποιοῖ λέξεις διαφόρους πρὸς καθορισμὸν τοῦ ξένου: Ἐένος εἶναι οἰοσδήποτε ἐρχόμενος εἰς μίαν χώραν, τῆς ὁποίας δὲν εἶναι ἐκ γενετῆς πολίτης (Λευ. 24, 22· Δευτ. 1, 12). Ὁ ξένος ἔχει ἀπερίγραπτα ἱερὰ δικαιώματα καλῆς μεταχειρίσεως, ὅπως ἀκριβῶς τῆς χήρας καὶ τοῦ ὄρφανοῦ. Εἰς τὴν σειρὰν τῶν λειτουργικῶν ἀναθεμάτων εἰς τὸ Δευτ. 27 σαφῶς ὀρίζεται μία εὐμένεια γενικωτέρα:

«Δικαιώσεις μία ἔσται τῷ προσηλύτῳ καὶ τῷ ἐγχωρίῳ, ὅτι ἐγὼ εἰμι Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν... Ἐπικατάρατος ὅς ἂν ἐκκλίνῃ κρίσιν προσηλύτου καὶ ὄρφανοῦ χήρας».

Ἐπὶ πλέον ὁ ξένος ὑπόκειται εἰς τοὺς αὐτοὺς εὐεργητικὸς νόμους ὡς καὶ οἱ ἐντόπιοι. Ἐὰν παραβῆ τὸν νόμον, τότε τιμωρεῖται μὲ τὴν ἰδίαν ποινὴν. Χαίρει τὰ ἴδια δικαιώματα νομικῆς ὑπερασπίσεως εἰς μίαν δίκην. Εἰς τὸ κεφάλαιον τῆς ἐκ τῆς προσφερομένης ἐργασίας πληρωμῆς, ὁ ξένος, ὅπως καὶ ἡ χήρα καὶ τὸ

ὄρφανόν, δικαιούται τῶν ἰδίων προνομίων ἀποζημιώσεως, διατροφῆς καὶ συντηρήσεως (Δευτ. 14, 29).

«Καὶ ἐλεύσεται... καὶ ὁ προσήλυτος καὶ ὁ ὄρφανός καὶ ἡ χήρα ἢ ἐν ταῖς πόλεσί σου καὶ φάγονται καὶ ἐμπλησθήσονται, ἵνα εὐλογῆσῃ σε Κύριος ὁ Θεός σου ἐν πᾶσι τοῖς ἔργοις οἷς ἂν ποιῆς».

Ἐν συνεχείᾳ, διάφορα προστατευτικὰ μέτρα ὀρίζονται ὑπὲρ τῶν μὴ Ἰσραηλιτῶν προσωρινῶς ἢ μονίμως ἐγκατεστημένων ἐν Παλαιστίνῃ. Σημειώνομεν τὰ πλέον ἐνδιαφέροντα.

Ὁ ξένος δὲν πρέπει ν' ἀφεθῆ χωρὶς φαγητόν. Χάριν αὐτοῦ καὶ μόνον δὲν πρέπει νὰ κόπτονται οἱ στάχεις μέχρι τῆς ρίζης, οὔτε νὰ περιμαζεύεται ὅ,τι ἀπέμεινεν ἀπὸ τὸν θερισμόν. Ὅσα ὀπωρικά κατὰ τὴν συγκομιδὴν ἔπεσαν καταγῆς, χαριστικῶς ἀνήκουν καὶ προορίζονται διὰ τὸν ξένον. Ὅταν ἡ ἐλαιοσυκομιδὴ (Δευτ. 24, 19) τελειώσῃ, δὲν πρέπει οἱ κλώνοι ἐκ νέου νὰ καθαρισθοῦν διότι ὅ,τι ὑπόλοιπον μένει προορίζεται διὰ τὸν ξένον, τὴν χήραν καὶ τὸ ὄρφανόν. Ὁ μισθὸς τοῦ ξένου πρέπει νὰ καταβάλλεται ἀνελλιπῶς καθ' ἡμέραν πρὸ τῆς δόσεως τοῦ ἡλίου. Δικαιοῦται αὐτός, ὅπως καὶ κάθε ἐργαζόμενος, διακοπῆς καὶ ἀναπαύσεως. Ἡ στοργὴ πρὸς τὸν ξένον περιγράφεται μὲ συγκινητικὸν τρόπον εἰς τὸν Δεκάλογον (Ἐξ. 20). Λαμβάνει καὶ αὐτὸς κατὰ τινὰ τρόπον μέρος εἰς τὴν Ἰσραηλιτικὴν λατρείαν, εἰς τὴν ἑορτὴν τῶν ἰλασμῶν, τοῦ ἄζυμου ἄρτου, εἰς τοὺς καθαρμούς (Ἀρ. 15, 14, 16). Εἶναι καὶ αὐτὸς τέκνον τοῦ Ἀβραάμ, τοῦ Ἰσαὰκ καὶ τοῦ Ἰακώβ.

* *

Πῶς ἐξηγεῖται ὅμως ἡ εὐρύτης αὐτῆ τῆς Ἰουδαϊκῆς νομοθεσίας ἐναντι τοῦ ξένου; Οἱ λόγοι ἀπορρέουν ἀπὸ τὴν βιβλικὴν ἀνθρωπολογίαν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Εἰς τὸν Θεὸν ἀνήκουν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, αἱ φυλαί, οἱ οὐρανοὶ καὶ πᾶν τὸ ἐν αὐτοῖς (Δευτ. 10, 14).

Ὁ Θεός, ὁ Κύριος τῶν κυρίων, δὲν δέχεται δῶρα. Τὸ καλύτερον δῶρον εἶναι ἡ πρὸς τὴν χήραν, τὸν ξένον καὶ τὸ ὄρφανόν συναντίληψις. Καὶ ἐφ' ὅσον ὁ Θεὸς ἀγαπᾷ τὸν ἄνθρωπον, πῶς δυνάμεθα ἡμεῖς ν' ἀδιαφοροῦμεν; Ὅταν αὐτὸς ὁ Θεὸς τρέφῃ καὶ ἐνδύῃ, δὲν δικαιολογοῦμεθα ἡμεῖς νὰ κλείνωμεν τὰς χεῖρας μας πρὸς τὸν συνάνθρωπόν μας. Ἐὰν τοῦτο συμβῆ, τότε δὲν φοβούμεθα τὸν Θεόν, δὲν τὸν ἀγαπῶμεν καὶ δὲν τὸν ὑπηρετοῦμεν. Ἀκριβῶς διότι ὁ Θεὸς ἀγαπᾷ τὸν ξένον, ἄρα καὶ ἡμεῖς πρέπει νὰ τὸν ἀγαπῶμεν.

Ἐπὶ πλέον συναντῶμεν τὴν ἀξιοσημείωτον προσταγὴν: «ἀγαπήσεις αὐτὸν ὡς σεαυτὸν» λέγει ὁ Κύριος (Λευιτ. 19, 34). Ἐνταῦθα ἐμφανίζεται ἡ ἀρετὴ τῆς πρὸς τὸν ξένον στοργῆς εἰς τὸν ὑψιστον βαθμόν της. Ὁ ἀρχαῖος νομοθέτης ἀποβλέπει νὰ προλάβῃ τὸν εὐσεβῆ Ἰουδαῖον ἀπὸ μίαν ἐπικίνδυνον ἀναληγ-

σίαν, ἐνδοστροφικὴν ἀγάπην, καὶ νὰ τὴν ἐπεκτείνῃ πρὸς τὸν ἀλλογενῆ. Διὸ Προφῆται καὶ ψαλμισταὶ ἐξαίρουν τὴν καλὴν μεταχείρισιν τοῦ ξένου ὡς ὑποχρέωσιν παντὸς γνησίου Ἰσραηλίτου (Ἱερ. 22,23, Ἱεζ. 22,7,29, Ζαχ. 7,10, Μαλ. 3,5 Ψαλ. 94,6).

Ὁ προφῆτης Ἱερεμίας κάμνει πολλαχῶς τῶν κοινωνικῶν του ὁμιλιῶν, ἐκκλησίαν εἰς τοὺς ἀκροατάς του, ὅπως λυπηθοῦν τὸν ξένον, τὸν προσήλυτον, τὴν χήραν καὶ τὸ ὄρφανόν, καὶ ἀμειλίχτως καταφέρεται κατὰ τῶν πλουσίων ἐκείνων οἱ ὅποιοι σφετερίζονται τὰ δίκαια τῶν ὀρφανῶν (7,6). Θεωρεῖται ὁ κατ' ἐξοχίαν συνήγορος τῶν ἀδικουμένων κοινωνικῶν τάξεων, ἀμειλίχτως καταπολεμῶν οἰανδήποτε φυλετικὴν διάκρισιν.

Εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Ἰώβ ἐξαίρεται ἡ πρὸς τοὺς ξένους συχνότατα ἐπιδεικνυομένη εὐμένεια τοῦ πολυπαθοῦς ἥρωος. Ἡ κακόπιστος συκοφαντία τοῦ Ἐλιφάζ, ὅτι δῆθεν ἔμεινεν ἀσυγκίνητος ἐνώπιον τῆς τραγωδίας τῶν χηρῶν, καὶ ὅτι ὁ πλοῦτος τὸν κατέστησεν ἀνάληγτον με ἀγανάκτησιν διαψεύδεται ἀπὸ τὸν Ἰώβ. Διαμαρτύρεται ἐντονότατα, ὅτι δὲν ἐμερολήπτει, οὐδέποτε ἐξεμεταλλεύθη ἢ ἠδίκησε τὸν ἀλλογενῆ. Ἐξετάζει εἰς τὸ πέλαγος τοῦ πόνου, τὴν συνείδησίν του καὶ δὲν εὐρίσκει ἐνοχίαν (31,21· 24,16· 24,9). Ἐπροστάτεψε τοὺς ξένους καὶ τοὺς ἀστέγους με καταπληκτικὴν ἀλληλεγγύην καὶ συμπάθειαν. Συνέπασχεν καὶ συνέκλειε μετὰ τῶν κλαιόντων, ὧν ἡ βακτηρία τῶν γερόντων καὶ ὁ προστάτης χηρῶν καὶ ὀρφανῶν.

* * *

Ἡ λέξις «πλησίον» ἐν τούτοις δὲν ἀποδίδει πλήρως τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀναλόγου ἑβραϊκοῦ ὄρου רעא. Δὲν σχετίζεται ὁμοίως μετὰ τὴν λέξιν «ἀδελφός». Ὁ ὄρος αὐτὸς ἐτυμολογικῶς ἐκφράζει τὴν σύμπραξιν δύο ἢ περισσοτέρων προσώπων εἰς τὴν πραγματικῶς μιᾶς εὐγενοῦς ιδέας. Ἡ Π. Διαθήκη, ἄωρος ἀκόμη διὰ τὴν ὑψηλότεραν ἐκδήλωσιν τῆς ἀγάπης, δὲν ὁμιλεῖ διὰ «ἀδελφούς», ἀλλὰ μόνον γεωγραφικῶς καὶ τοπικῶς διὰ τοὺς «πλησίον» (Ἐξ. 20,16). Παρὰ τὴν φαινομενικὴν εὐρύτητα μιᾶς πανανθρωπίνου ἀγάπης, ὁ ὀρίζων τοῦ Νόμου δὲν δύναται ἀκόμη νὰ ἐξέλθῃ τῆς ἀτελείας καὶ τῆς στενότητος τῶν ὀρίων τοῦ Ἰσραήλ.

Μετὰ τὴν Ἐξοδὸν τοῦ Ἰουδαϊκοῦ Λαοῦ σημειώνεται μιᾶ ἀξιοσημείωτος ἀλλαγὴ καὶ ἐπιστροφή. Ἀφ' ἐνὸς μὲν τὸ καθῆκον τῆς συναντιλήψεως ἐφαρμόζεται μόνον διὰ τὸν Ἰσραηλίτην καὶ τὸν περιτετηγμένον προσήλυτον. Ἀφ' ἐτέρου ὁ κύκλος τῶν «πλησίον» διαρκῶς καὶ σμικρύνεται. Ἴσως καὶ ἀμυντικοὶ καὶ διαφυλάξεως τῶν πατρῶων λόγοι, προφυλάξεως δηλαδὴ τοῦ Ἰσραήλ ἀπὸ τὸν συγχρωτισμὸν μετὰ ξένα ἔθνη καὶ ἔθιμα, συνετέλεσαν εἰς τὸν αὐστηρὸν περιορισμὸν τῆς Ἰουδαϊκῆς φυλῆς καὶ εἰς τὴν ἀπαγόρευσιν εὐκόλου φιλίας καὶ κοινωνικῶν σχέσεων μετὰ ἀλλογενεῖς ξένους.

Ἡ Βίβλος διακρίνει σαφῶς τὰς κάτωθι τρεῖς κατηγορίας τῶν ξένων:

1) Ἐκείνους οἱ ὅποιοι ἀνήκουν εἰς τὰ ἄλλα ἔθνη, καὶ ὡς ἐκ τούτου θεωρουμένων ὡς ἐχθρῶν μέχρι τῆς θείας ἐνσαρκώσεως.

2) Τὸν περαστικὸν ξένον, *mekri*, θεωρούμενον ἀνεπίδεκτον τῆς ἐντάξεως καὶ πλήρους ἀφομοιώσεως.

3) Τὸν μονίμως ἐγκατεστημένον ξένον, *ger*, ὅστις καίτοι δὲν εἶναι αὐτόχθων, ὅμως συνδέεται μετὰ τὸν φιλοξενοῦντα αὐτὸν τόπον, ὅπως ἀκριβῶς οἱ μέτοικοι εἰς τὰς ἀρχαίας ἑλληνικὰς πολιτείας.

Ἄλλ' ἐνῶ ἡ Ἰσραηλιτικὴ νομοθεσία προσέφερε φιλοξενίαν εἰς τὸν ἀλλογενῆ, συγχρόνως ἐπέδιωκε νὰ τὸν ἀλλοιώσῃ θρησκευτικῶς καὶ τελικῶς νὰ τὸν ἀπορροφήσῃ. Τοῦτο ἀσχέτως μετὰ τὴν παραβίασιν τῶν πεποιθήσεων καὶ τὴν ἐπέμβασιν εἰς τὴν θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀτόμου, συνετέλει ἐξ ἄλλου τὰ μέγιστα εἰς τὴν βαθμιαίαν κατάργησιν τῆς ἀποκλειστικότητος τῆς Ἰουδαϊκῆς φυλῆς καὶ τὴν προετοιμασίαν τῆς εὐρύτητος καὶ τῆς χριστιανικῆς οἰκουμενικότητος. Διὰ τοῦτον τὸν λόγον καὶ προϊόντος τοῦ χρόνου, ὁ ὄρος *ger*, ἡ προσήλυτος κατανατᾶ νὰ σημαίῃ τὸν προσχωρήσαντα εἰς τὸν Ἰουδαϊσμὸν ἢ εὐρισκόμενον ἀκόμη εἰς τὸ στάδιον τῶν κατηγουμένων. Τοιούτους προσηλύτους συναντῶμεν τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς οἱ ὅποιοι μετὰ τὸ κήρυγμα τοῦ Ἀπ. Πέτρου ἔγιναν Χριστιανοὶ (Πρ. 2, 11).

Ὁ ὄρος «ξένος», *ger*, ἔχει καὶ μεταφορικὴν σημασίαν τόσον εἰς τὴν Π. Διαθήκην, ὅσον καὶ εἰς τὴν Κ. Διαθήκην. Ξένος, πάροικος καὶ παρεπίδημος θεωρεῖται ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ. Ἡ γῆ δὲν τοῦ ἀνήκει. Μετὰ τὴν ὀπτικὴν τοῦ διαβάτου οὗτος πρέπει νὰ βλέπῃ τὰ τοῦ κόσμου. Προσωρινὰ τὰ πάντα καὶ ἐφήμερα. Ἡ γῆ Χαναάν κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Θεοῦ, θὰ δοθῇ μεν εἰς τὸν Ἀβραάμ καὶ εἰς τοὺς ἀπογόνους του (Γεν. 12, 1), ἀλλ' ὁ Θεὸς παραμένει ὁ ἀληθὴς καὶ αἰώνιος Κύριος καὶ ἰδιοκτήτης. Ὁ Ἰσραήλ θεωρεῖται ὁ ξένος τοῦ Θεοῦ, ὁ ἐνοικιαστής, τρόπον τινά, εἰς τὸν ὅποιον ἔχει παραχωρηθῆ μετὰ τίτλον προσωρινότητος ἡ γῆ (Λευ. 25, 23).

Ἐνταῦθα ἔχομεν πνευματικωτέραν ἀντίληψιν τῆς ἐν τῷ κόσμῳ ζωῆς μας συναντωμένην συχνὰ καὶ εἰς τοὺς ψαλμούς. Ἐκεῖ ὁ Ἰσραηλίτης γνωρίζει ὅτι οὐδὲν κυριαρχικὸν δικαίωμα δύναται νὰ ἐγείρῃ ἐναντίον τοῦ Θεοῦ. Ὅτι ἐπιθυμεῖ εἶναι νὰ θεωρηθῆ φιλοξενούμενός του (Ψαλ. 15). Ἀναγνωρίζει ὅτι εἶναι μετανάστης, ὁδοιπόρος τοῦ βίου διαβαίνων ὅπως καὶ οἱ πρόγονοί του (Ψαλ. 39, 13). Καὶ αὐτὸς θὰ ἔλθῃ καὶ θὰ παρέλθῃ, διότι ἡ ζωὴ ἐπὶ τῆς παρούσης γῆς εἶναι τόσον σύντομος. Διὰ τοῦτο ζητεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸν νὰ τὸν καθοδηγήσῃ εἰς τὸ σύντομον αὐτὸ πέρασμά του (Ψαλ. 119, 19). Τοιαῦτα καὶ περὶ τῆς θέσεως τῶν ξένων ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ.

(Συνεχίζεται)

† Ὁ Μελὸς ΑΙΜΙΑΙΑΝΟΣ

Η ΛΗΞΙΣ ΤΗΣ Β' ΠΕΡΙΟΔΟΥ ΤΗΣ Β' ΒΑΤΙΚΑΝΕΙΟΥ ΣΥΝΟΔΟΥ ΚΑΙ Η ΕΝ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΟΙΣ ΣΥΝΑΝΤΗΣΙΣ ΤΩΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΩΝ ΠΑΛΑΙΑΣ ΚΑΙ ΝΕΑΣ ΡΩΜΗΣ

Συμπληρωθεισών τῶν συνοδικῶν συζητήσεων ἐπὶ τῶν τριῶν κυρίων θεμάτων τῆς δευτέρας περιόδου τῆς Β' Βατικανείου Συνόδου καὶ ἐπὶ τῶν εἰς ταῦτα εισηγητικῶν κειμένων ἢ «σχημάτων», ἦτοι α) «περὶ τῆς Ἐκκλησίας», β) «περὶ τῶν ἐπισκόπων καὶ τῆς διοικήσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπαρχιῶν» καὶ γ) «περὶ τοῦ Οἰκουμενισμοῦ», ὡς καὶ ἐπὶ τῶν κατὰ τὴν πρώτην περίοδον συζητηθέντων δύο θεμάτων α) «περὶ θείας Λειτουργίας» καὶ β) «περὶ τῶν συγχρόνων μέσων ἐπικοινωνίας» (ἄτε τοῦ «περὶ τῶν πηγῶν τῆς θείας Ἀποκαλύψεως» καὶ τοῦ «περὶ τῆς μακαρίας Παρθένου Μαρίας» παραμερισθέντων), ἡ Σύνοδος συνήλθεν εἰς τὴν τελευταίαν πανηγυρικὴν συνεδρίαν αὐτῆς τῆ 4.12.1963, καθ' ἣν, παραστὰς διὰ δευτέραν φοράν, μετὰ τὴν ἐναρκτήριον συνεδρίαν, ὁ Πάπας Παῦλος, ἐκήρυξε τὴν λήξιν τῶν ἐργασιῶν τῆς δευτέρας περιόδου τῆς Συνόδου¹. Ἐν ἀρχῇ ἐτελέσθη ἡ θεία Λειτουργία, παρόντων 2200 συνοδικῶν καὶ πολλῶν λαϊκῶν προσκεκλημένων, διπλωματῶν, πολιτικῶν, δημοσιογράφων κ.λ.π., μεθ' ἣν ἔλαβε χώραν ἡ παλαιὰ λατινικὴ τελετὴ τῆς διαβεβαίωσεως περὶ ὑπακοῆς εἰς τὸν Πάπαν τῶν καρδινάλιων, πατριαρχῶν, ἀρχιεπισκόπων, ἐπισκόπων καὶ ἡγουμένων τῶν διαφόρων ρωμαιοκαθολικῶν μοναχικῶν ταγμάτων. Ἐν συνεχείᾳ ὁ Πάπας, καθήμενος ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ ὑπεράνω τοῦ θάφου τοῦ ἀγίου Πέτρου, ἐπέδωκεν εἰς τὸν γενικὸν γραμματέα τῆς Συνόδου ἀρχιεπίσκοπον Felici τὰ καταρτισθέντα δύο διατάγματα περὶ τῆς θείας Λειτουργίας² καὶ περὶ τῶν συγχρόνων μέσων ἐπικοινωνίας (τύπου, ραδιοφώνου, τηλεοράσεως, κινηματογράφου κ.λ.π.), ἐκ τῶν ὁποίων οὗτος ἀνέγνω τὰ σπουδαιότερα τμήματα. Μεθ' ὃ ὁ γενικὸς γραμματεὺς ἐκάλεσε τοὺς συνοδικοὺς εἰς τὴν τελικὴν ψηφοφορίαν ἐπ' αὐτῶν, καθ' ἣν, ὡς προεῖρηται, ἐπὶ μὲν τοῦ πρώτου ἐψήφισαν 2147 placet καὶ μόνον 4 non placet, ἐπὶ δὲ τοῦ δευτέρου 1960 placet καὶ 164 non placet. Μετὰ δὲ τὴν ἀνακοίνωσιν τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν διεξαχθεισῶν δύο ψηφοφοριῶν ὁ Πάπας ἐπεκύρωσε τὰ δύο ἐπίσημα πλέον ἐκκλησιαστικὰ ταῦτα κείμενα διὰ τῆς promulgatio ἐν μέσῳ χειροκροτημάτων καὶ ψαλμωδιῶν.

1. Ἀξιοσημείωτον ἐνταῦθα εἶναι, ὅτι τόσον ὁ Πάπας Ἰωάννης ΚΓ' κατὰ τὴν πρώτην περίοδον τῆς Συνόδου, ὅσον καὶ ὁ Πάπας Παῦλος ΣΤ' κατὰ τὴν δευτέραν περίοδον αὐτῆς, παρέστησαν μόνον εἰς τὰς δύο πανηγυρικὰς συνεδρίας ἐπὶ τῇ ἐνάρξει καὶ ἐπὶ τῇ λήξει τῶν ἐργασιῶν τῆς Συνόδου, ἀπουσίασαντες ἐξ ὅλων τῶν ἄλλων συνοδικῶν συνεδριῶν καὶ συζητήσεων.

2. Πλείω περὶ τοῦ περιεχομένου τῆς ἰσχύος ἐκκλησιαστικοῦ νόμου διὰ τὴν Ρωμαιοκαθολικὴν Ἐκκλησίαν ἐχούσης Διατάξεως (Constitutio) ταύτης βλέπ. ἐν: Θ υ α τ ε ἰ ρ ω ν Ἀ θ η ν α γ ὄ ρ ο υ, Αἱ λειτουργικαὶ μεταρρυθμίσεις τῆς Β' Συνόδου τοῦ Βατικανοῦ, σειρά ἄρθρων ἐν «Ἀποστ. Ἀνδρέας» 13 (1964) φύλ. 651 ἐξ.

Εἶτα ὁ Πάπας Παῦλος ἐξέφώνησε τὸν ἀναμενόμενον δεύτερον λόγον τοῦ ἐπὶ τῇ λήξει τῶν ἐργασιῶν τῆς δευτέρας περιόδου τῆς Συνόδου, οὐτινος βραχυτάτην περίληψιν παρέχομεν κατωτέρω³. Ἐν ἀρχῇ ἠὺχαρίστησε τὸν Θεὸν καὶ τὰ μέλη τῆς Συνόδου, ὡς καὶ πάντας τοὺς συμβαλόντας εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῶν συνοδικῶν ἐργασιῶν, εἶτα δὲ ἐξέφρασε τὴν χαρὰν τοῦ διὰ τὸ συντελεσθῆν ἐν πλήρει ἐλευθερίᾳ σοβαρὸν ἔργον τῆς Συνόδου, τὴν ὅποιαν γενικῶς ἐχαρακτήρισεν ὡς «μέγα γεγονός καὶ ὡς μέγα δῶρον τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν Του». Ἐν συνεχείᾳ ἐξέφρασε τὴν ἱκανοποίησίν του διὰ τὴν ἐπιτυχῆ διατύπωσιν τοῦ θέματος περὶ τῆς θείας Λειτουργίας, ἥτις εἶναι «ἡ πρώτη πηγὴ τῆς συνδέσεως ἡμῶν μετὰ τοῦ Θεοῦ, τὸ πρῶτον σχολεῖον τῆς πνευματικῆς ἡμῶν ζωῆς καὶ τὸ πρῶτον δῶρον ἡμῶν πρὸς τὸν χριστιανικὸν λαόν. Καὶ ἐνταῦθα δὲν πρέπει νὰ ἀποσιωπήσωμεν, προσέθηκε, πόσον τιμῶσι τὴν θεῖαν Λατρείαν οἱ πιστοὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, παρ' οἷς ἡ θεία Λειτουργία ἐχρησίμεισε πάντοτε ὡς σχολεῖον τῆς ἀληθείας καὶ ὡς κίνητρον τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης». Ἄλλως τε ἡ Ἐκκλησία εἶναι «πρὸ πάντων θρησκευτικῆ κοινωπία καὶ προσευχομένη κοινότης». Ἄλλ' ἡ ὑπὸ τῆς Συνόδου παραδοχὴ ἀπλοποιήσεων καὶ μεταρρυθμίσεων τινῶν ἐν τῇ λειτουργικῇ ζωῇ τῆς Ἐκκλησίας, πρὸς διατήρησιν τῆς ἐπαφῆς μετὰ τοῦ συγχρόνου κόσμου, οὐδὲν ἄλλο μὲν τὴν σπουδαιότητα καὶ ἀναγκαιότητα τοῦ ἀπολύτου σεβασμοῦ πρὸς τὸν γενικῶς ἰσχύοντα λατρευτικὸν κανόνα, ὅστις διατηρεῖ τὴν συνοχὴν καὶ τὴν ἐνότητα τοῦ πνεύματος καὶ τῆς λατρείας ἐν ὁλοκλήρῳ τῷ ρωμαιοκαθολικῷ κόσμῳ. «Ὅθεν οὐδεὶς δικαιούται νὰ παραβῇ τὴν δημοσίαν τάξιν τῆς προσευχῆς καὶ λατρείας τῆς Ἐκκλησίας διὰ τῆς εἰσαγωγῆς ἰδιωτικῆς τινὸς ἀκολουθίας, καὶ εἰς οὐδένα ἐπιτρέπεται νὰ ἐνεργῆσῃ μόνος καὶ ἀτομικῶς καὶ ἐσπευσμένως ἐν τούτῳ καὶ νὰ θέσῃ εἰς ἐνέργειαν καὶ ἐφαρμογὴν ὀρισμένης ἀποφάσεως τῆς Συνόδου, ἄνευ ἀδείας καὶ ἀποφάσεως ἐπισήμου τῆς Ἐκκλησίας. Ἐπειτα, ἀναφερόμενος εἰς τὰς συνοδικὰς συζητήσεις περὶ τῆς φύσεως καὶ τῆς ἀποστολῆς τοῦ ἐπισκοπικοῦ ἀξιωματος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ τῆς ἐξουσίας τῶν ἐπισκόπων, ἐδήλωσεν, ὅτι ταῦτα θὰ διατυπωθῶσι κατὰ τὴν τρίτην περίοδον τῆς Συνόδου τοῦ προσεχοῦς φθινοπώρου ἐν συνεχείᾳ καὶ συναρτήσῃ πρὸς τὰ δεδομένα ἐν τῇ Α' Βατικανείῳ Συνόδῳ, δηλαδὴ κατὰ τρόπον ὥστε τὸ ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα νὰ ὑφίσταται ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ οὐχὶ ἰδίῳ δικαίῳ καὶ τελείῳς κεχωρισμένον ἀπὸ τοῦ ἀξιωματος τοῦ Πέτρου, ἀλλὰ μετ' αὐτοῦ καὶ ὑπ' αὐτό, τ.ἐ. ὑπὸ

3. Τὸ λατινικὸν κείμενον τοῦ λόγου ἐν «L' Osservatore Romano» τῆς 5.12.1963, γερμανικὴ δὲ μετάφρασις αὐτοῦ ἐν «Herder-Korrespondenz» 18 (1964) 207—210.

τὸ παπικὸν πρωτεῖον. Πρὸς τούτοις ἡ Σύνοδος θέλει ἀσχοληθῆ καὶ περὶ τὰ ἀποσυρθέντα κατὰ τὴν δευτέραν περίοδον «σχήματα» περὶ τῶν πηγῶν τῆς θείας Ἀποκαλύψεως καὶ περὶ τῆς μακαρίας ἀγίας Παρθένου, ἔτι δὲ καὶ περὶ τὰ ὑπόλοιπα θέματα περὶ Ἐκκλησίας, Οἰκουμενισμοῦ καὶ ἄλλα, διὰ τὰ ὁποῖα θὰ καταβληθῆ φροντίς ὅπως προπαρασκευασθῶσιν ὑπὸ τῶν οἰκείων συνοδικῶν ἐπιτροπῶν βραχύτερα καὶ σαφέστερα «σχήματα», ὥστε νὰ δυνηθῆ ἡ Σύνοδος νὰ ἀποφασίσῃ ἐπ' αὐτῶν ἄνευ μεγάλων δυσχερειῶν.

Τοσαῦτα, ἐν γενικαῖς γραμμαῖς, εἶπεν ὁ Πάπας περὶ τοῦ συνοδικοῦ ἔργου, προκαλέσας δυσμενῆ μάλλον ἐντύπωσιν εἰς πολλοὺς ἐπισκόπους καὶ θεολόγους ρωμαιοκαθολικοὺς καὶ μὴ διὰ τε τοῦ ἰδιαίτερου τονισμοῦ τοῦ πρωτείου του ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὸν περὶ τούτου δογματισμὸν τῆς Ἀ' Βατικανείου Συνόδου καὶ διὰ τῆς ἀπαγορεύσεως ἐσπευσμένης τυχὸν ἐφαρμογῆς τῶν ἀποφασισθεισῶν ὑπὸ τῆς Συνόδου λειτουργικῶν ἀναρρυθμίσεων. Ὁμοίως φαίνεται ὅτι προὐκάλεσεν ἀνησυχίας καὶ ἡ δῆλωσις αὐτοῦ περὶ ἐπαναφορᾶς πρὸς συζήτησιν τοῦ «σχήματος» περὶ τῶν πηγῶν τῆς θείας Ἀποκαλύψεως, λόγῳ τῆς ἐκδηλωθείσης σοβαρᾶς διαφωνίας τῶν συνοδικῶν ἐπ' αὐτοῦ, ὡς καὶ ἡ διαφανεῖσα πρόθεσις ἐπισπεύσεως τοῦ τερματισμοῦ τῶν ἐργασιῶν τῆς Συνόδου πιθανῶς κατὰ τὸν προσεχῆ Νοέμβριον.

Ἐν τέλει ὁ Πάπας Παῦλος ἀνέγνωσε μίαν νέαν σελίδα, ἣτις δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὸ κυκλοφορηθὲν προηγουμένως ἐπίσημον κείμενον τοῦ λόγου του, δι' ἧς αἰφνιδίως κατέστησε γνωστὸν τὸ ἐπικείμενον προσκυνήμα του εἰς τοὺς Ἁγίους Τόπους, τοῦθ' ὅπερ προὐκάλεσεν ἐν ἀρχῇ μὲν γενικὴν κατάπληξιν, εἶτα δὲ μέγαν ἐνθουσιασμὸν μεταξὺ τῶν συνοδικῶν καὶ τῶν παρακολουθούντων τῶν δημοσίων ταύτην συνέλευσιν. «Καὶ τώρα, εἶπεν, ἐπιθυμοῦμεν νὰ ἀνακοινώσωμεν ὑμῖν ἐν σχέδιον, τὸ ὁποῖον ἐπὶ μακρὸν ἐσκέφθημεν, σήμερον δὲ ἀπεφασίσαμεν νὰ ἀνακοινώσωμεν ἐνώπιον τῆς ἐπισήμου ταύτης συνέλευσεως. Εἴμεθα τόσον πολὺ πεπεισμένοι, ὅτι διὰ τὴν αἰσίαν λῆξιν τῆς Συνόδου πρέπει νὰ πολλαπλασιασθῶσιν αἱ προσευχαὶ καὶ τὰ εὐσεβῆ ἔργα, ὥστε ἀπεφασίσαμεν, κατόπιν ὀρίμου σκέψεως καὶ πολλῶν προσευχῶν, ὅπως ἐπισκεφθῶμεν ὡς προσκυνηταὶ τὴν Γῆν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Οὕτω προτιθέμεθα, ὅπως κατὰ τὸν προσεχῆ Ἰανουάριον, τοῦ Θεοῦ εὐδοκούντος, μεταβῶμεν εἰς τὸν Παλαιστίνην, ἵνα ἐπισκεφθῶμεν τοὺς Ἁγίους Τόπους, ἐνθα ὁ Χριστὸς ἐγεννήθη, ἔζησεν, ἀπέθανεν, ἀνέστη καὶ ἀνελήθη εἰς τὸν οὐρανὸν διὰ νὰ μνησθῶμεν ἐκεῖ τῶν σπουδαιοτάτων μυστηρίων τῆς σωτηρίας ἡμῶν, ἣτοι τῆς ἐνανθρωπήσεως καὶ τῆς ἀπολυτρώσεως. Θὰ ἴδωμεν τὴν σεβασμίαν ἐκείνην Γῆν, ἐξ ἧς ἀνεχώρησεν ὁ Πέτρος καὶ εἰς ἣν οὐδεὶς τῶν διαδόχων αὐτοῦ ἐπανῆλθε. Θὰ μεταβῶμεν ἐκεῖ ταπεινότερα καὶ διὰ βραχύτατον χρόνον πρὸς προσευχὴν καὶ μετάνοιαν καὶ πνευματικὴν ἀνακαινίσιν, ἔτι δὲ καὶ ὅπως προσφέρωμεν εἰς τὸν Χριστὸν τὴν Ἐκκλησίαν, προσκαλέσωμεν δὲ εἰς αὐτήν, μίαν καὶ ἀγίαν οὔσαν, τοὺς κεχωρισμένους ἀδελ-

φοὺς (ἄρα καὶ τοὺς Ὀρθοδόξους!), καὶ ἐπικαλεσθῶμεν τὴν θείαν εὐπλαγχίαν πρὸς διατήρησιν τῆς εἰρήνης, ἣτις ἐν ταῖς ἡμέραις ἡμῶν δὲν φαίνεται ἀσφαλῆς καὶ σταθερά, καὶ τέλος ὅπως ἱκετεύσωμεν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας ὁλοκλήρου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους».

Ἡ ἀνωτέρω ἐπίσημος ἀνακοίνωσις τοῦ Πάπα Παύλου ΣΤ' πρὸς τὴν Σύνοδον καὶ πρὸς ὅλον τὸν ρωμαιοκαθολικὸν κόσμον, προκαλέσασα μεγάλην συγκίνησιν παρ' αὐτῶ, εὗρεν ἄμεσον ἀνταπόκρισιν καὶ παρὰ τῷ Οἰκουμενικῷ Πατριάρχῳ Ἀθηναγόρῳ, ὅστις τῇ 6. 12.1963, χοροστατῶν ἐν τῷ ἐν Κωνσταντινουπόλει ναῶ τοῦ ἀγίου Νικολάου Τζιβαλλίου, ἐδήλωσεν, ὅτι «θὰ ἦτο ἔργον τῆς θείας Προνοίας, ἐὰν συνηγῶντο ἐν τῇ ἀγίᾳ Πόλει Σιών πάντες οἱ Προκαθημένοι τῶν ἀγίων τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν, Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως, ἵνα ἐν κοινῇ συντριβῇ πνεύματος καὶ καρδίας καὶ θερμῆς προσευχῆς ἐπὶ τοῦ ποτισθέντος ὑπὸ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ Γολγοθᾶ καὶ ἐπὶ τοῦ παναγίου καὶ ζωοδόχου Τάφου, ὁπόθεν ἀνέτειλε παγγενῆς συγκνώμη καὶ ζωή, γονυπετοῦντες, καινὴν καὶ εὐλογημένην ἐν Πνεύματι ἐνότητος ὁδὸν διανοιξῶσι, πρὸς δόξαν τοῦ δόξατος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐπ' ἀγαθῶ συμπάσης τῆς ἀνθρωπότητος καὶ περαιτέρω ἀποκατάστασιν τῶν πάντων ἐν τῇ τελικῇ ἐνώσει κατὰ τὸ θέλημα αὐτοῦ⁴. Ἄλλ' ἡ ἀνωτέρω «οἰκουμενικῆ» πρότασις τοῦ Πατριάρχου Ἀθηναγόρου περὶ συναντήσεως ἐν τῇ ἀγίᾳ Πόλει πάντων τῶν Προκαθημένων πασῶν τῶν ἀγίων τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν δὲν ἐπραγματοποιήθη, προφανῶς κριθεῖσα ὡς πρόωρος καὶ ἀπροπαρασκευαστος. Ὁ Πάπας Παῦλος ὅμως ἐσπευσε νὰ ἀποστείλῃ τῇ 9.12.1963 εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν ὑπογραμματέα τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς ἐνότητος τῶν χριστιανῶν ἱερέα Πέτρον Duprey, κομιστὴν συστατικῆς ἐπιστολῆς τοῦ προέδρου τῆς εἰρημένης γραμματείας καρδινάλιου Bea, ὅστις ἐπληροφόρησε τὸν Πατριάρχην, ὅτι ὁ χαρακτήρ τοῦ ταξιδίου τοῦ Πάπα εἶχε καθορισθῆ ὡς προσωπικὸς, ἀνεπίσημος καὶ προσκυνηματικὸς, ἐπειδὴ δὲ θὰ ἐγίνετο μετὰ ἓνα μόλις μῆνα ἀπὸ τῆς ἐξαγγελίας του καὶ θὰ ἦτο διημέρου μόνον διαρκείας, καθίστατο φύσει ἀδύνατος καὶ ἀπραγματοποιήτος ἡ προταθεῖσα συνάντησις μετὰ πάντων τῶν ἡγετῶν τῶν χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ Ὁμολογιῶν, δι' ἣν οὐδεμία προσυνηνότησις καὶ προπαρασκευῆ ἦτο δυνατόν πλέον νὰ γίνῃ. Συνεπῶς ὁ Πάπας εἶχε τὴν πρόθεσιν νὰ συναντηθῆ μόνον μετὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου. Γενομένης δὲ δεκτῆς τῆς διμεροῦς ταύτης συναντήσεως ὑπὸ τε τοῦ Πατριάρχου καὶ ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἀπεστάλησαν μεν τῇ 14.12.1963 τηλεγραφικαὶ ἀνακοινώσεις πρὸς τοὺς Προέδρους τῶν Αὐτοκεφάλων Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ὁ δὲ μητροπολίτης Θουατείρων Ἀθηναγόρας μετέβη εἰς Ρώμην καὶ γενόμενος δεκτὸς τῇ 29.12.1963 ὑπὸ τοῦ Πάπα Παύλου, καθώρισε μετ' αὐτοῦ

4. «Ἀπόστολος Ἀνδρέας» 13 (1963) φύλ. 648, σ. 1, ἐν γαλλικῇ δὲ μεταφράσει ἐν «Irénikon» 36 (1963) 543/4.

καὶ τῶν ἀρμοδιῶν τῶν Γραμματειῶν ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ ἐπὶ τῆς Ἐνότητος τῶν χριστιανῶν πάσας τὰς λεπτομερείας τῆς συναντήσεως τῶν δύο Πρωθιεραρχῶν, ὥστε αὕτη νὰ πραγματοποιηθῆ ἐν ἀμοιβαιότητι τιμῆς καὶ ἰσότητι ἐκδηλώσεων ἐκατέρωθεν. Πρὸς τοῦτο δὲ συνετάχθησαν ἐν Ρώμῃ τῇ 30.12.1963 δύο πρωτόκολλα καὶ ὑπεγράφησαν ἀρμοδίως ἐκατέρωθεν.

Προπαρασκευασθείσης οὕτω τῆς συναντήσεως τῶν δύο ἐκκλησιαστικῶν ἡγετῶν, ἀφίκοντο ἀεροπορικῶς εἰς Ἱεροσόλυμα ὁ μὲν Πάπας τῇ 4.1.1964⁵, ὁ δὲ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης τῇ 5.1.1964⁶. Τὸ δὲ ἑσπέρας τῆς 5.1.1964 ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Ἀθηναγόρας ἐπεσκέφθη τὸν Πάπαν Παῦλον ἐν τῷ μεγάρῳ τῆς παπικῆς Ἀντιπροσωπείας, ἐπὶ τῶν κλιτύων τοῦ Ὁρους τῶν Ἐλαιῶν. Ἀμφότεροι οἱ Πατριάρχαι ἐνηγκαλίσθησαν ἀλλήλους καὶ ἔδωκαν ἐν μέσῳ βαθυτάτης συγκινήσεως καὶ δακρύων τὸν ἀδελφικὸν ἀσπασμὸν τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἀδελφότητος μετὰ πάροδον 500 καὶ πλέον ἐτῶν ἀπὸ τῆς ἐν Φερράρα — Φλωρεντία (1438—1439) Συνόδου καὶ 1000 καὶ πλέον ἐτῶν ἀπὸ τῶν Σχίσματος (1054), δι' ὃ καὶ εὐλόγως ἐχαρακτηρίσθη ὑπὸ τοῦ Τύπου ὡς «ἐναγκαλισμὸς χιλίων ἐτῶν ἐκεῖ ὅπου προσηυχῆθη ὁ Χριστός». Μεθ' ὃ ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης προσεφώνησεν ἑλληνιστὶ τὸν Πάπαν διὰ τῶν ἐξῆς:

«Ἀγιώτατε ἐν Χριστῷ ἀδελφέ! Χάριτι θεία εὐρεθέντες ἐν τῇ ἀγία ταύτῃ Γῆ, ἔνθα οἱ ἄχραντοι τοῦ Κυρίου πόδες ἔστησαν, ἐν ταπεινώσει δῶμεν δόξαν τῷ ἐν Τριάδι Θεῷ, τῷ συναγαγόντι ἡμᾶς ἐκ δυσμῶν καὶ ἑσπέρων, καὶ καταζιώσαντι ἡμᾶς ἔλθειν ἐπὶ τὸ αὐτὸ καὶ συντυχεῖν ἀλλήλοις ἐν τῷ ἀγίῳ ὀνόματι αὐτοῦ. Χαρᾶς ὄντως αἰτία καὶ πλήρωμα τὸ γεγονός τοῦτο. Τῆς χαρᾶς ταύτης προγεύομενοι, ἀγαλλομένη καρδιά καὶ φιλαδέλφῳ διαθέσει, ἀφικόμεθα εἰς ἐπικοινωνίαν πρὸς τὴν ὑμετέραν πεφιλημένην ἡμῖν Ἀγιότητα, ἣν ἀγάπῃ γηθοσύνης χαιρετίζομεν καὶ προσαγορευομεν, ἐν τῷ ἱερῷ τούτῳ χώρῳ, ἐν ᾧ ἠκούσθη καὶ ἀπεθυσασμένη ἡ τοῦ Κυρίου φωνή, κηρύσσοντος τὸ Εὐαγγέλιον τῆς καταλλαγῆς καὶ τῆς σωτηρίας, καὶ μικρὸν πρὸ τοῦ Πάθους ἐν ἰδρώτι προσευχομένου ὑπὲρ τῆς ἐν τῇ ἀληθείᾳ καὶ ἐνότῃ τηρήσεως τῶν εἰς αὐτὸν πιστευόντων. Ὡς γεγονότα δ' ἐξαίρετου σημασίας καὶ σπουδαιότητος ἐν τῇ ἱστορίᾳ καὶ τῇ ζωῇ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ τὰ νῦν, θεία συνάρσει καὶ εὐδοκίᾳ, περὶ ἡμᾶς γιγνόμενα θεωροῦντες, εὐχόμεθα ὀλοκαρδίως, ὅπως ἡ κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους καιροὺς δαψιλῶς ἐκατέρωθεν ἐκδηλωθεῖσα καὶ συνεχῶς ἐπιμαρτυρουμένη ἀγαθὴ διάθεσις καὶ προαίρεσις, καὶ ἡ εὐλογημένη αὕτη συνάντησις προσώπων καὶ ψυχῶν ἐναγκαλισμὸς, ἀποβῶσιν ἀπαρχὴ ἀντιδόσεως καὶ πληρεστερίας ἐντάξεως εἰς τὸ ἅγιον τοῦ Θεοῦ θέλημα, καὶ ἀπόκρισις εἰς τε τὴν ζωηρὰν προσδοκίαν τῶν παρεληλυθόντων αἰώνων καὶ εἰς τὸ αἶτημα τῆς συγχρόνου ἐποχῆς.

5. Βλέπ. Papst Paul VI. im heiligen Land. Bildband Nr. 2, hrsg. von F. Burda. Offenburg/Baden 1964.

6. «Ἀπόστολος Ἀνδρέας» 13 (1964) φύλ. 653 ἐξ.

Ἡ χριστιανικὴ ἀνθρωπότης ἀπὸ αἰώνων ζῆ τὴν νύκτα τῆς διαίρεσεως. Οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῆς ἐβαρύνθησαν ἀπενίζοντες πρὸς τὸ σκότος. Εἴη ἡ συνάντησις ἡμῶν αὕτη τὸ λυκαυγὲς φωτεινῆς καὶ ἀγίας ἡμέρας, ἐν ᾗ αἱ ἐπερχόμεναι χριστιανικαὶ γενεαί, ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ ποτηρίου κοινωνοῦσαι τοῦ τιμίου σώματος καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου, ἐν ἀγάπῃ καὶ εἰρήνῃ καὶ ἐνότῃ αἰνέσουσι καὶ δοξάσουσι τὸν ἕνα Κύριον καὶ Σωτῆρα πάντων. Ἀγιώτατε ἐν Χριστῷ ἀδελφέ! Ἴδου ὅτι, ἀνακτησάμενοι ἀλλήλους, ὁμοῦ συναντήσομεν τὸν Κύριον. Συνεχίσωμεν τοῖνυν τὴν προκειμένην ἡμῖν ἱερὰν πορείαν, Ἐκεῖνος δ' ἐγγίσας, συμπορευθήσεται ἡμῖν, ὡς ποτε τοῖς εἰς Ἐμμαοὺς πορευομένοις δυσὶ τῶν Μαθητῶν, δευκὺς τὴν ὁδόν, ἣ βαδίσομεν, καὶ κινῶν ταχεῖς τοὺς πόδας ἡμῶν πρὸς τὸ ποθεινὸν τέρμα. Αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος καὶ ἡ προσκύνησις εἰς τοὺς αἰῶνας· ἀμήν»⁷.

Συγκεκρινημένος ὁ Πάπας Παῦλος ἀπήντησε γαλλιστὶ πρὸς τὸν Πατριάρχην Ἀθηναγόραν, ἔπειτα δὲ ἀμφότεροι ἀπήγγειλαν ἀπὸ κοινοῦ ἑλληνιστὶ καὶ λατινιστὶ τὴν Κυριακὴν Προσευχὴν καὶ ἀπεχωρίσθησαν, ἀνταλλάξαντες καὶ αὐθις τὸν ἀδελφικὸν ἀσπασμὸν. Τὴν πρῶταν τῆς ἐπομένης 6 Ἰανουαρίου 1964 ὁ Πάπας ἀντεπεσκέφθη τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην ἐν τῷ θερέτρῳ τοῦ ἑλληνορθοδόξου Πατριάρχου Ἱεροσολύμων ἐπὶ τοῦ Ὁρους τῶν Ἐλαιῶν, τηρηθέντος τοῦ αὐτοῦ πρωτοκόλλου ὡς καὶ κατὰ τὴν προτεραίαν. Ὁ Πάπας δὲ προσεφώνησε τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην λατινιστὶ διὰ τῶν ἐξῆς:

«Βαθέως συγκινεῖ ἡμᾶς καὶ μυχίαν προξενεῖ ἡμῖν χαρὰν ἡ μεγαλειότης τῆς ὥρας ταύτης, τῆς αἰωνίως μνημονευτέας, καθ' ἣν ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία καὶ τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως, διὰ τῶν μεγίστων αὐτῶν ἱερῶν ἐκπροσώπων, συναντῶνται καὶ αὐθις, μετὰ πλείστους αἰῶνας, διεκλυθότας ἐν σιγῇ καὶ ἀναμονῇ. Ὡσαύτως ἐν αἰσθημασιν εὐγνώμονος ψυχῆς, βαθέως καὶ μυχιαίτατα διατιθέμεθα πρὸς σέ, ὅστις, ἵνα δυναθῆς συναντηθῆναι μεθ' ἡμῶν, ἠθέλησας ἵνα ἀπομακρυνθῆς ἐπὶ βραχὺ τῆς σῆς πατριαρχικῆς ἑδρας. Ἀλλὰ τῷ παντοδυνάμῳ Θεῷ, ὅστις ἐστὶν ὁ Κύριος τῆς Ἐκκλησίας, δίκαιον, ἵν' ἀπευθύνωμεν ἐν πρώτοις, ταπεινῶς, τὰς ὀφειλομένας εὐχαριστίας ἡμῶν. Παρὰ τοῖς χριστιανοῖς ὑπάρχει παλαιὰ γνώμη, ὅτι «κέντρον τοῦ κόσμου» ἐστὶν ὁ τόπος ἐκεῖνος, ἔνθα ὑψώθη ὁ ἑνδοξος τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Σταυρός, καὶ ἔνθα Οὗτος ὑψώθηκε ἀπὸ τῆς γῆς, εἴλκυσε πάντας πρὸς αὐτόν⁸. Ὅθεν εὐλογον ἦν — καὶ τοῦτο ὄντως παρεχωρήθη ὑπὸ τῆς θείας Προνοίας — ἵνα ἐν αὐτῷ τούτῳ τῷ τόπῳ, τῷ ἐξαίρετῳ τμήματι συμπτώσεως τῆς γῆς, τῷ αἰωνίως ἱερῷ καὶ σεβασμίῳ, ἐπιτραπῆ ἡμῖν εὐλαβέσι προσκυνηταῖς, ὅπως ἐκ Ρώμης καὶ Κωνσταντινουπόλεως προσέλθωμεν εἰς συνάντησιν ἀλλήλων καὶ προσφέρωμεν κοινὰς δεήσεις. Ἡ σημερινὴ συνάντησις ἦν σοὶ ἐπιθυμητὴ ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἡμετέρου προκατόχου, τοῦ αἰωνίας μνήμης Ἰωάννου τοῦ ΚΓ', ὃν διὰ τσαύτης ἐκ-

7. «Ἀπόστολος Ἀνδρέας» 13 (1964) φύλ. 655, σ. 1.

8. Ἰωάν. 12, 32.

τιμήσεως και ἀγάπης ἐκδήλως περιέβαλλες, και ᾧ-
τινι, οὐχὶ ἄνευ πνεύματος ὀξείας διορατικότητος,
προσήρμοσας τὰ λόγια τοῦ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Ἀπο-
στόλου: «ἐγένετο ἄνθρωπος ἀπεσταλμένος παρὰ Θεοῦ,
ὄνομα αὐτῷ Ἰωάννης»⁹. Ἀλλὰ και ὁ ἄκρος ἐκεῖνος
Ποντίφηξ ἐπετόθησε τὸ σημερινὸν γεγονός, ὡς και
σύ, καθάπερ και ἡμεῖς, καλῶς οἶδας ὑπὸ τοῦ προώρου
ὄμως θανάτου αὐτοῦ ἐκωλύθη πραγματῶσαι τὴν το-
σοῦτον ποθεινὴν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ εὐχὴν ταύτην. Οὐδὲν
ἤττον οἱ λόγοι τοῦ Χριστοῦ, «ἵνα ἐν ᾧ σιν», οἱ ἀπὸ
τῶν χειλέων τοῦ μελλοθανάτου ἐκείνου Ποντίφη-
κος κατ' ἐπανάληψιν προσεχθέντες, οὐδεμίαν κα-
ταλείπουσιν ἀμφιβολίαν, ὅτι ἀνέμενε τὴν ἐκπλή-
ρωσιν μιᾶς τῶν μᾶλλον προσφιλῶν αὐτῷ προθέσεων
αὐτοῦ, ὑπὲρ ὧν προσήνεγκε τῷ Θεῷ τὴν διαρκῆ
ἐπιθανάτιον ἀγωνίαν και τὴν πολῦτιμον αὐτοῦ ζωὴν.
Αἱ ὁδοί, αἱ ἄγουσαι πρὸς τὴν ἐνότητα, μακρὰ και
ὑπὸ πολλῶν δυσκολιῶν ἐσπαρμένα εἰσίν. Παρὰ ταῦτα
αἱ ὁδοὶ αὗται προσκλίνουσιν ἀλλήλαις και συναντῶνται
ἐν ταῖς πηγαῖς τοῦ Εὐαγγελίου. Ἡ μὴ τοι αἴσιος και
εὐτυχῆς οἰωνὸς οὐκ ἔστιν ἡ συνάντησις ἡμῶν ἐν τῇ γῆ
ταύτῃ, ἐνθα ὁ Χριστὸς ἐθεμελίωσε τὴν Ἐκκλησίαν
αὐτοῦ, και ἐξέγεεν ὑπὲρ αὐτῆς τὸ ἑαυτοῦ αἷμα; «Ὅπως
ποτ' ἂν ἦ, τὸ γεγονός τοῦτο ἐκδήλως μαρτυρεῖ τὴν
θέλησιν, ἥτις, τοῦ Θεοῦ συναρῆγοντος, ἐπὶ μᾶλλον
και μᾶλλον πληροῖ τὰς ψυχὰς τῶν χριστιανῶν ἄν-
θρώπων, τῶν ἀξίων τοῦ ὀνόματος τούτου· τὴν θέ-
λησιν, λέγομεν, τὴν φερομένην πρὸς τὸ πολύτεχνον
ἔργον τῆς ὑπερεκπηδήσεως τῶν διχογνωμιῶν και
τῆς ἄρσεως τῶν ἐπιπροσθούτων κωλυμάτων· τού-
τέστι τὴν θέλησιν, ὅπως σταθερῶς ἀκολουθῆται ἡ πα-
ραδεδεγμένη ὁδός, ἡ φέρουσα πρὸς τὴν ὁμόνοιαν
και τὴν συμφιλίωσιν. Αἱ διχογνωμίαι, αἱ ἀφορῶ-
σαι εἰς τὴν διδασκαλίαν, τὴν λειτουργίαν και τὴν
ἐκκλησιαστικὴν τάξιν, ἐξετασθήσονται καλῶς ἐν εὐ-
καίρῳ χρόνῳ και τόπῳ και ἐν πνεύματι διασώζονται
τὴν ἀλήθειαν και ἐκτιμῶντι τὰ πράγματα ἐν ὀρθῇ
κρίσει και ἀκεραία ἀγάπῃ. Ὅ,τι δὲ νῦν ἐστι δυνατόν,
και δέον ἵνα γένηται, τοῦτο ἐστιν ἡ αὐξήσις τῆς ἀδελ-
φικῆς ἀγάπης, τῆς κινουμένης πρὸς τὸ εὐρίσκειν νέας
ὁδοὺς πρὸς δρᾶσιν. Τούτέστι τοιαύτης ἀγάπης,
ἥτις, δεδιδαγμένη ὑπὸ τῆς πείρας τῶν παρεληλυθό-
των καιρῶν, ἤθελεν εἶσθαι ἐτοίμη εἰς παροχὴν συγ-
γνώμης, ταχεῖα εἰς ἀναγνώρισιν παρὰ τοῖς ἄλλοις
τοῦ καλοῦ μᾶλλον ἢ τοῦ κακοῦ, οὐδεμίαν ἄλλην
ἔχουσα ἐπιθυμίαν, εἰ μὴ τὸ ἀκολουθεῖν τοῖς ἔγνεσι
τοῦ θεοῦ Λυτρωτοῦ και ἐλκομένη ὑπ' Ἐκεῖνου, δυ-
ναμένη δὲ ἀναπαράγειν ἐν ἑαυτῇ τὴν εἰκόνα Ἐκεῖνου.
Ταύτης τῆς ἀγάπης σημεῖον και δεῖγμά ἐστιν ὁ
ἀσπασμὸς τῆς εἰρήνης, ὅν, εὐδοκίᾳ τοῦ Θεοῦ, ἐπε-
τράπη ἡμῖν δοῦναι ἀλλήλοις ἐν ταύτῃ τῇ ἀγιωτάτῃ Γῆ·
ὁμοίως και ἡ προσευχή, ἣν παρὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ
παρελάβομεν, και ἐν μιᾷ φωνῇ μέλλομεν ἀπαγγεῖλαι.
Ἐλλείπουσιν ἡμῖν λόγοι, ἵνα προσηκόντως ἐξάρωμεν,
ὁπόσον ἐνδομύχως συνεκίνησεν ἡμᾶς ἡ σὴ ἐνέργεια.
Τὸ γεγονός τοῦτο τῆς ὁμολογουμένως μεγάλης ταύ-

9. Ἰωάν. 1, 6.

της στιγμῆς ἐπλήρωσε βαθείας χαρᾶς οὐ μόνον ἡμᾶς,
ἀλλὰ και τὴν Ρωμαϊκὴν ἐπίσης Ἐκκλησίαν και τὴν
Οἰκουμενικὴν Σύνοδον. Ὡς πρὸς ἡμᾶς, μιαν, ἐν εὐχα-
ριστία πολλῇ, προσάγομεν τῷ παντοδυνάμῳ Θεῷ
εὐχὴν, ἱκετεύοντες Αὐτόν, ὅπως ἀξιῶσῃ ἡμᾶς πο-
ρεθῆναι τὴν ἀναληφθεῖσαν ὁδὸν και χορηγήσῃ σοὶ τε
και ἡμῖν, ἀναλαβοῦσι τὴν ὁδὸν ταύτην μετὰ πίστεως
και σταθερᾶς ἐλπίδος, τὴν ἀφθονίαν τῶν οὐρανίων
χαρίτων, ἵνα ἐπιτυχῶς φθάσωμεν εἰς τὸ ποθεινὸν
τέρμα. Πεπληρωμένοι τὴν ψυχὴν τοιούτων αἰσθη-
μάτων, οὐκ ἀποχαιρετῶμεν σε, ἀλλ' ἐπιθυμοῦμεν,
ἵνα ἐκφράσωμεν τὴν εὐχὴν τοῦ ἐπανιδεῖν σε, εἰ τοῦτο
ἦν ἂν σοι ἀρεστόν, ἐν ἐλπίδι χαίροντες, ὅτι ἀνάλογοι
συνομιλῆσαι δυνατόν ἔσται, ἵνα και ἐν τῷ μέλλοντι
καρποφόρως ἐπαναληφθῶσιν ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου»¹⁰.

Ἐπηκολούθησεν ἡ ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν Προκαθη-
μένων ἀνάγνωσις ἐκ περιτροπῆς κατὰ χωρία τοῦ ἱε-
ροκεφαλαίου τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου ἐλληνιστὶ
και λατινιστὶ και ἡ ἀπαγγελία ὑπ' αὐτῶν και πάντων
τῶν παρισταμένων τῆς Κυριακῆς Προσευχῆς ἐλλη-
νιστὶ και λατινιστὶ, εἶτα δὲ ἀφοῦ ἠυλόγησαν ὁμοῦ
ἀπὸ τοῦ ἐξώστου τοῦ πατριαρχικοῦ μεγάρου τὰ
ἐπευφημοῦντα πλήθη, ἀπεχωρίθησαν ἀπ' ἀλλήλων,
δόντες και αὐθις τὸν ἀδελφικὸν ἐν Χριστῷ ἀσπασμόν,
ἐν μέσῳ ζωηρῶν λαϊκῶν ἐκδηλώσεων. Εἰς ἐπισφράγι-
σιν δὲ τῆς ἱστορικῆς ταύτης ἀπαντήσεως ἐξεδόθη τὸ
ἐπίμενον κοινὸν ἀνακοινωθέν:

«Περατωθείσης τῆς εὐλογημένης συναντήσεως
αὐτῶν ἐν Ἱεροσολύμοις, αἱ Α.Α. Ἀγιότητες, ὁ Πάπας
Παῦλος ὁ ΣΤ' και ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Ἀθη-
ναγόρας ὁ Α', ἀεγνώρισαν ὁμοῦ τὴν μεγάλην σημα-
σίαν τοῦ γεγονότος τούτου και ἠυχάριστησαν τῷ
παντοδυνάμῳ Θεῷ, τῷ Πατρὶ και τῷ Υἱῷ και τῷ
Ἁγίῳ Πνεύματι, ὁδηγήσαντι τὰ βήματα αὐτῶν
πρὸς τὴν ἁγίαν Γῆν, ἐνθα ὁ κοινὸς ἡμῶν Λυτρω-
τῆς, Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ἔζησεν, ἐδί-
δαξεν, ἀπέθανεν, ἀνέστη και ἀνελήφθη εἰς τὸν οὐρα-
ρανόν, ὁπόθεν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα κατῆλθεν ἐπὶ τὴν
γεννωμένην Ἐκκλησίαν. Ἡ συνάντησις αὕτη δὲν εἶναι
δυνατόν, ἵνα θεωρηθῇ ἄλλως, εἰμὴ ὡς ἐκδήλωσις ἀμοι-
βαίας ἀδελφοσύνης, ἐμπνευσθεῖσα ὑπὸ τῆς ἀγάπης
τοῦ Χριστοῦ, ἀφέντος τοῖς μαθηταῖς Αὐτοῦ τὴν ὑψί-
στην ἐντολὴν τοῦ ἀγαπᾶν ἀλλήλους και εἶναι ἡνω-
μένους πρὸς ἀλλήλους. Οἱ δύο Προσκυνηταὶ — Ποι-
μένες, ἔχοντες τοὺς ὀφθαλμοὺς προσηλωμένους ἐπὶ
τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, πηγῆς τῆς ἐνότητος και τῆς
εἰρήνης, δεόνται τοῦ Θεοῦ, ἵνα ἡ συνάντησις αὕτη
ἦ τὸ σημεῖον και τὸ προανάρκρουσμα τῶν μελλόντων
γενέσθαι, πρὸς δόξαν τοῦ Θεοῦ και φωτισμὸν συμπά-
σης τῆς ἀνθρωπότητος. Κατόπιν σιωπῆς τοσοῦ-
των αἰῶνων συνητηθήσαν νῦν ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ, ὅπως
πραγματώσῃ τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου και διατρα-
νώσῃ τὴν ἀρχαίαν ἀλήθειαν τοῦ πεπιστευμένου τῇ
Ἐκκλησίᾳ Εὐαγγελίου Αὐτοῦ. Τὰ κοινὰ ταῦτα αἰσθη-
ματὰ ἐξεδηλώθησαν και παρὰ πᾶσι τοῖς μέλεσι τῶν
ἐκατέρωθεν Ἱεραρχιῶν και παρὰ πᾶσι τοῖς πιστοῖς,

10. «Ἀπόστολος Ἀνδρέας» 13 (1964) φύλ. 656, σ. 1. 4.

ἵνα θελήσωσι καὶ οὗτοι, ὅπως μετάσχουσιν εἰς ταῦτα καὶ ἀναπέμψωσι πρὸς τὸν Θεὸν νέας εὐχάς, ἵνα ἀναλάμπῃ πάντοτε πλείοτερον εἰς τὰ ἔθνη πάντων τῶν ἀνθρώπων ἡ ἀλήθεια τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Εὐαγγελίου Αὐτοῦ, φωτὸς καὶ σωτηρίας τοῦ κόσμου»¹¹.

Μὴ προτιθέμενοι νὰ κρίνωμεν ἐνταῦθα τὰ ἀνωτέρω τρία πρωτοεραρχικὰ κείμενα καὶ τᾶλλα κατὰ τὴν συνάντησιν λαβόντα χώραν, ὡς καὶ τὴν συνάντησιν καθ' ἑαυτὴν, περιοριζόμεθα γενικῶς νὰ χαρακτηρίσωμεν ταύτην ὡς ἔχουσαν συμβολικὸν μᾶλλον χαρακτηριστῆρα καὶ ὡς ἀποτελοῦσαν ἄμεσον συνέχειαν τοῦτο μὲν τῆς δευτέρας φάσεως τῆς Β' Βατικανοῦ Συνόδου, εἰς τὴν τελευταίαν συνεδρίαν τῆς ὁποίας ἀνεκοίνωσεν ὁ Πάπας τὴν ἀπόφασίν του περὶ ἐπισκέψεως τῶν Ἁγίων Τόπων, τοῦτο δὲ τῆς Β' Πανορθοδόξου Διασκέψεως τῆς Ρόδου, τῆς λαβούσης τὴν ἀπόφασιν περὶ συνάψεως διαλόγου μεταξὺ τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ τοῦ Ρωμαιοκαθολικισμοῦ, ἑναρξίν τοῦ ὁποίου καὶ ἀποτελεῖ ἡ συνάντησις τῶν Ἱεροσολύμων. Ἐπειτα δὲ θὰ ἠδυνάμεθα νὰ χαρακτηρίσωμεν προσέτι ταύτην καὶ ὡς ἀποτελοῦσαν ἀφ' ἑνὸς μὲν μέγαν ἱστορικὸν σταθμὸν εἰς τὰς σχέσεις μεταξὺ τῶν δύο διίσταμένων ἀπ' ἀλλήλων Καθολικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ὡς ἀπαρχὴν καὶ ἀφετηρίαν προσεγγίσεως καὶ συνεργασίας αὐτῶν ἐπὶ τοῦ ἠθικοπρακτικοῦ καὶ κοινωνικοῦ πεδίου, ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ διαγγέλματος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τοῦ 1920¹², ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ πρῶτον βῆμα διὰ μέλλουσαν πλήρη, ἀλλ' ἀπομακρυσμένην, ἔνωσιν αὐτῶν, ὡς ἐδήλωσε πρό τινας καὶ ὁ Πάπας Παῦλος ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς «ἐβδομάδος προσευχῆς ὑπὲρ τῆς ἐνότητος»¹³. Ἐπὶ τοῦ παρόντος καὶ δύο Ἐκκλησίαι

πρέπει νὰ ἀποτελέσωσι δύο παραλλήλους στήλας, αἱ ὁποῖαι θὰ ὑψοῦνται εἰς τὸν οὐρανὸν, ἐκεῖθεν δὲ δι' ἀψίδος θὰ ἐνοῦνται· ἡ ἀψὶς αὕτη θὰ εἶναι ἡ ἀγάπη καὶ ἡ εἰρήνη», ὡς εἶπεν ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Ἀθηναγόρας. Ἐντεῦθεν καὶ οἱ δύο ἐκκλησιαστικοὶ ἠγέται ἐπεδίωξαν διὰ τῆς συναντήσεως ταύτης νὰ ἐπαναφέρωσιν εἰς τὴν πρώτην, μετὰ μίαν χιλιετηρίδα, ἐπαφὴν τὰς δύο ἀδελφὰς Ἐκκλησίας, δεῖξαντες εἰς αὐτὰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀγάπης, τῆς εἰρήνης, τῆς ἀδελφότητος καὶ τῆς ἐνότητος, τὴν ὁποίαν ὀφείλουσι νὰ ἀκολουθήσωσι. Δεδομένου δὲ ὅτι αἱ δύο αὗται ἀρχαῖαι καὶ σεβάσμιαι Ἐκκλησίαι, εἶναι ἐκεῖναι, ἐξ ὧν προῆλθον πᾶσαι αἱ ἄλλαι ἐκτὸς αὐτῶν ἱστάμεναι Ἐκκλησίαι τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως, καὶ ὅτι αὗται συγκαταριθμοῦσι περὶ τὰ τρία τέταρτα τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου, ἐλπίζεται βασίμως, ὅτι, ἐὰν ἐπετυγχάνοι ἡ κατόπιν καρποφόρου θεολογικοῦ διαλόγου συνενόησις καὶ ἡ ἐν ἀρχῇ ἐπὶ τοῦ πρακτικοῦ πεδίου ἀδελφικὴ συνεργασία καὶ μελλοντικῶς ἡ ἐπανενωσις αὐτῶν, θὰ ἀποτελεῖ αὕτη ἀξιωματικὸν παράδειγμα καὶ θὰ προσεῖλκεν εἰς τὴν ποθητὴν ἐνότητα καὶ πάσας τὰς ἄλλας Ἐκκλησίας καὶ Κοινοτήτας, ὅτε θὰ ἐξεπληροῦτο ἡ θεία περὶ ἐνότητος βούλησις¹⁴. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ νομίζομεν, ὅτι ἡ Ὀρθόδοξος Καθολικὴ Ἐκκλησία θὰ δυνηθῇ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς συνδετικὸς κρίκος μεταξὺ τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν, οὗτινος ἀποτελεῖ τὸ ἕτερον σκέλος, καὶ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, ἂν ἤθελεν ἐπέλθῃ προσέγγισις καὶ συνεργασία μεταξὺ αὐτῶν, κατόπιν τῆς συναντήσεως τοῦ Πάπα καὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχοῦ καὶ τοῦ ἀρξαμένου δι' αὐτῆς διαλόγου μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, καὶ ἂν τελικῶς ἡ Ρώμη ἤθελεν ἀποφασίσῃ νὰ προσχωρήσῃ ἢ συνδεθῇ πῶς μετὰ τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει γεγονὸς πλεόν εἶναι, ὅτι ἀπὸ τῆς ἱστορικῆς ταύτης συναντήσεως τοῦ Πάπα Παύλου καὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχοῦ Ἀθηναγόρου ἤρχισεν «ἡ πορεία πρὸς τὴν χριστιανικὴν ἐνότητα», ὡς ἐδήλωσεν ὁ Πάπας, ἀλλ' αὕτη δύναται νὰ εἶναι μακρὰ καὶ πλήρης δυσχεριῶν, ὡς ὠμολόγησαν ἀμφότεροι οἱ Προκαθήμενοι. Καὶ τὴν πορείαν ταύτην ὀφείλουσι νὰ διανύσωσιν ἀπὸ κοινοῦ αἱ δύο ἀδελφαὶ Ἐκκλησίαι, διεξάγουσαι—ἄνευ τῶν παλαιῶν ἐχθροτήτων καὶ προκαταλήψεων καὶ ἐγωϊστικῶν ἀξιώσεων περὶ πρωτείου καὶ πρωτοκαθεδρίας καὶ προβαδίσμα-

11. «Ἀπόστολος Ἀνδρέας» 13 (1964) φύλ. 657, σ. 1. Τὰ κοινὰ ἱερὰ αἰσθητά αὐτῶν ἐπὶ τῇ ἱερᾷ συναντήσῃ ἐξέφρασαν καὶ μετ' αὐτῆν οἱ δύο Πρωτοεράρχαι, ἐξ ὧν ὁ Πάπας Παῦλος ἔγραψε τῇ 16.1.1964 πρὸς τὸν Πατριάρχην Ἀθηναγόραν: «Αἱ ἐκ τῆς συναντήσεως ἡμῶν ἐν Ἱεροσολύμοις ἀποθησαυρισθεῖσαι ἐν τῇ ψυχῇ ἡμῶν ἀλησιμόνηται ἀναμνήσεις οὐκ ἐπαύσαντο συνοδεύουσαι ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ἐπιστροφῆς ἡμῶν... Εἶθε ὁ Κύριος νὰ εὐδοκήσῃ, ὅπως πλοῦσία ἐπιδαψίλευσις χαρίτων ἐπὶ πάσης τῆς Ἐκκλησίας ἀποβῇ ὁ καρπὸς τῆς ἐπαναλήψεως τῆς ἐπαφῆς ταύτης μεταξὺ τῆς ἀρχαίας ἑδρας τῆς Ρώμης καὶ τοῦ γερασμοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως. Αὕτη ἐστὶν ἡ προσφιλεστέρα ἡμῶν εὐχή, ἥς τὴν πραγμάτων ἐμπιστευόμεθα τῷ Πατρὶ τῶν φώτων καὶ τῷ ἀγαπητῷ Υἱῷ Αὐτοῦ, τῷ Ἰησοῦ Χριστῷ» («Ἀπόστολος Ἀνδρέας» 13 (1964) φύλ. 657, σ. 1). Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς συναντήσεως ὁ Πάπας φέρεται δηλώσας πρὸς τὸν Πατριάρχην: «Δὲν δυνάμεθα νὰ ἐκφράσωμεν τὴν συγκίνησιν ἣτις κατέχει ἡμᾶς ἐκ τοῦ διαβήματος ὑμῶν τοῦτου. Ἡ ὁδὸς πρὸς τὴν ἐνότητα πιθανὸν νὰ εἶναι μακρὰ καὶ δυσχερής, ἀλλ' οἱ οἰανοὶ ἄριστοι. Αἱ μεταξὺ ἡμῶν διαφοραὶ θὰ ἐξετασθῶν εἰς τὴν κατάλληλον ὥραν καὶ εἰς τὸν κατάλληλον τόπον ἐν πνεύματι ἀληθείας, κατανόησεως καὶ εὐσπλαχνίας».

12. Ἰ. ω. Κ α ρ μ ῖ ρ η, Τὰ Δογματικὰ καὶ Συμβολικὰ Μνημεῖα... II σ. 957—960.

13. Ἐν τῇ σχετικῇ «Adhortatio apostolica» τῆς 15.1.1964 λέγει: «Εἶναι βαθύτατα ἐρριζωμένη εἰς τὴν καρδίαν μας ἡ συνάντησις μας μετὰ τῶν πνευματικῶν ἡγετῶν τῶν κατ' Ἀνατολὰς σεβασμιῶν Ἐκκλησιῶν, ἐκ τῶν ὁποίων κατὰ τὸ παρελθὸν θλιβεραὶ διαιρέσεις μᾶς ἐχώρισαν. Ὅπως δὲ ἰδιαιτέρως ζῶντᾳ παραμένει ἡ συνάντησις μας μετὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχοῦ Ἀθηναγόρου, ὁ ὁποῖος ἀφίκετο ἐπίσης προσ-

κυνητῆς εἰς τοὺς Ἁγίους Τόπους. Ἀντηλλάξαμεν μετ' αὐτοῦ ἱερὸν χαιρετισμὸν καὶ ἀδελφικὸν ἀσπασμὸν, ὡς πράττουσιν οἱ μαθηταὶ τοῦ Κυρίου. Ἐπίσης ἀνεγνώσαμεν ἀπὸ κοινοῦ τὴν ἐπίσημον προσευχὴν τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸν οὐράνιον Πατέρα Του πρὸ τοῦ Πάθους Του, δι' ἧς ἠυχθή ὑπὲρ τῆς ἐνότητος τῶν μαθητῶν του, «ἵνα ὁ κόσμος πιστεύσῃ». Ἀπηγγείλαμεν ὁμοφώνως τὸ «Πάτερ ἡμῶν», διὰ τοῦ ὁποῦ ἐπικαλούμεθα τὸν Θεὸν πατέρα μας καὶ διδασκόμεθα τὴν ἀμοιβαίαν συγχώρησιν τῶν ὀφειλημάτων ἡμῶν». Πάντα ταῦτα ἀποτελοῦν γεγονότα, τὰ ὁποῖα ἐπιθυμοῦμεν νὰ θεωρῶμεν ὡς τὴν ἀπαρχὴν τῆς τελείας ἐνώσεως εἰς τὴν μίαν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ ἔστω καὶ ἐὰν αὕτη εὐρίσκειται ἀκόμη μακράν». («Καθολικὴ» 36 (1964) φύλ. 1374, σ. 1).

14. Ἰωάν. 17, 21.

τος, ἀλλ' ἐν ἀκραϊφνῶς χριστιανικῷ πνεύματι καὶ ἀγάπῃ καὶ ταπεινοφροσύνῃ—εἰλικρινῆ θεολογικὸν διάλογον ἐπὶ τῶν χωριζουσῶν αὐτὰς δογματικῶν διαφορῶν, τῶν τε ἐν τοῖς προηγουμένοις ἐπισημανθεισῶν ἐκκλησιολογικῶν καὶ τῶν ἄλλων γνωστῶν περὶ τοῦ Filioque, περὶ τοῦ καθαρτηρίου πυρός, περὶ τῆς ἀσπίλου συλλήψεως καὶ τῆς ἐνσωμάτου ἀναλήψεως τῆς Θεοτόκου εἰς τὸν οὐρανόν, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν ἀναφερομένων εἰς τὰ ἱερὰ Μυστήρια καὶ ἄλλων ὁμοίων δογματικῶν, διοικητικῶν καὶ λατρευτικῶν διαφορῶν. Ἔχομεν δὲ δι' ἐλπίδος, ὅτι ὁ διεξαχθησόμενος θεολογικὸς διάλογος θὰ δυνηθῆ νὰ ἀνεύρῃ νέους τύπους καὶ σχήματα ἐκφράσεως καὶ διατυπώσεως καὶ διευθετήσεως κατ' οἰκονομίαν τῶν ἀνωτέρω διαφορῶν, ἄνευ ὅμως ἀλλοιώσεως ἢ νοθεύσεως τοῦ περιεχομένου τῶν ὀρθοδόξων δογμάτων, τὰ ὅποια χωρίζουσι τὰς δύο Καθολικὰς Ἐκκλησίας, αἵτινες κατὰ τὰ ἄλλα συμφωνοῦσιν ἐν τε τῇ πίστει καὶ τῇ λατρείᾳ καὶ τῇ ἱεραρχικῇ διαρθρώσει τῆς Ἐκκλησίας, γενικώτερον δὲ θὰ δυνηθῆ νὰ ὀδηγήσῃ βαθμιαίως ἐν ἀρχῇ μὲν εἰς τὴν προσέγγισιν καὶ συνεννόησιν καὶ ἁρμονικὴν συνύπαρξιν τῶν Ἐκκλησιῶν τούτων, εἶτα δὲ εἰς τὴν συνοδοιοποιεῖαν καὶ συνεργασίαν αὐτῶν ἐπὶ τοῦ ἠθικοῦ καὶ κοινωνικοῦ πεδίου, καὶ τελικῶς, τοῦ Κυρίου συνεργοῦντος, εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐνότητος καὶ τὴν πλήρη δογματικὴν ἔνωσιν, ἧς καρπὸς ἔσται ἡ *intercommunio* ἢ *communicatio in sacris* μεταξὺ τῶν Ὀρθοδόξων καὶ τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν¹⁵. Ταῦτα ὅμως δὲν εἶναι τοῦ παρόντος, οὐδὲ τοῦ ἀμέσου μέλλοντος, διότι ὁ ἐνωτικὸς μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν διάλογος θὰ διέβη διὰ πολλῶν καὶ μακρῶν φάσεων καὶ θὰ προσκόψῃ ἐπὶ πολλῶν καὶ μεγάλων δυσχερειῶν, ὧν τινὰς ἐθίξαμεν ἐν τοῖς προηγουμένοις καὶ τὰς ὁποίας οὐδεὶς δικαιούται νὰ ὑποτιμᾷ. Διότι πρόκειται περὶ τῶν δυσχερειῶν καὶ τῶν διαφορῶν ἐκείνων, περὶ τὰς ὁποίας περιεστράφη πᾶσα σχεδὸν ἡ μετὰ τὸν ἅγιον Φώτιον βυζαντινὴ θεολογικὴ γραμματεία, ἡ φέρουσα ἀντιλατινικὸν χαρακτῆρα, ὡς καὶ σημαντικὸν μέρος τῆς μεταβυζαντινῆς τοιαύτης. Διὰ τοῦτο θεωροῦμεν ἀπολύτως ἀναγκαῖον, ὅπως, διὰ τὴν μελέτην τῶν διαφορῶν τούτων καὶ τῶν παρυσιασθησο-

15. Ὀφείλομεν νὰ τονίσωμεν ἐνταῦθα μετὰ τοῦ Κ. Δ. ο. β. ο. υ. ὅτι ἡ ποθουμένη καὶ ἐπιδιωκόμενη ἐκατέρωθεν ἔνωσις μεταξὺ τῆς Ὀρθοδόξου καὶ τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, «ἐφ' ὅσον δὲν στηρίζεται ἐπὶ τῆς ταυτότητος τῆς διδασκαλίας, δὲν δύναται νὰ εἶναι πραγματικὴ ἔνωσις, οὐδὲ μόνιμος καὶ σταθερὰ ἐννοεῖται ὅτι, ἐφ' ὅσον εἶναι ἀδύνατος ἡ ἐσωτερικὴ ἔνωσις, εἶναι ἀδύνατος καὶ ἡ ἐξωτερικὴ, ἡ *intercommunio*, ἡ προσέγγισις δηλαδὴ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν ἄνευ δογματικῆς ἐνότητος, οὕτως ὥστε οἱ ὁπαδοὶ ἐκατέρας νὰ μεταλαμβάνωσιν ἀδιαφόρως τῶν μυστηρίων παρὰ τῶν ἱερῶν τῆς ἑτέρας. Ἡ ἐξωτερικὴ αὕτη ἔνωσις, ἡ ἐδραζομένη ἐπὶ τῆς θρησκευτικῆς ἀδιαφορίας, θέλει ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα οὐχὶ τὴν πραγματικὴν ἔνωσιν, ἀλλὰ τὴν σύγχυσιν τῶν Ἐκκλησιῶν ἢ Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας οὐδέποτε ἐπέτρεψεν, οὐδὲ δύναται νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τὰ μέλη αὐτῆς, νὰ λαμβάνωσι τὰ Μυστήρια καὶ τὴν χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος παρὰ κληρικῶν ἑτεροδόξου Ἐκκλησίας· ὁ τάναντία φρονῶν βεβαίως δὲν εἶναι ὀρθόδοξος χρησιανός». (Περὶ τῆς ἐνώσεως τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας μετὰ τῆς Ὀρθοδόξου καὶ τοῦ κύρους τῶν Ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν, Ἀθήναι 1932, σ. 16).

μένων σοβαρῶν προβλημάτων καὶ τὴν ἐπιβαλλομένην πλήρη θεολογικὴν προπαρασκευὴν τοῦ ἀποφασισθέντος διαλόγου μεταξὺ τῶν Ὀρθοδόξων καὶ τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν, ἐπιστρατευθῆ ἢ σύγχρονος Ὀρθόδοξος Θεολογία τῶν ἐπὶ μέρους Αὐτοκεφάλων Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ἵνα ἐπωμισθῆ τὸ βάρος τοῦ πολυμύχθου τούτου ἔργου.

Περαίνοντες τὴν παροῦσαν ἀρθρογραφίαν ἡμῶν, ἐξ ἀφορμῆς τῆς Β' Βατικανεῖου Συνόδου, κρίνομεν ἐπ' ἀνάγκης νὰ προσθέσωμεν, ἀπευθυνόμενοι πρὸς μὲν τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησιαστικὴν Ἡγσίαν, ὅτι εἰς τὸν διάλογον ὀφείλει νὰ χωρήσῃ βραδέως—ἄνευ σπουδῆς καὶ ὑπερβολικῶν ἐνθουσιασμῶν καὶ παροξυσμῶν—μετὰ πολλῆς περισκέψεως καὶ μετὰ μελέτην καὶ προπαρασκευὴν σοβαρὰν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς Ὀρθοδόξου Παραδόσεως, μόνον δὲ μετὰ προηγουμένην συγκατάθεσιν καὶ ἔγκρισιν πασῶν ἀνεξαιρέτως τῶν Αὐτοκεφάλων Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν καὶ διὰ κοινῆς μεγάλῃς ἐπιτροπῆς ἐξ ἀντιπροσώπων αὐτῶν, ἀποτελουμένης ἐκ θεολόγων εἰδικῶν περὶ τὰ θέματα τοῦ διαλόγου καὶ εὐρύτερον γνωστῶν δι' ἀξιολόγων ἐπιστημονικῶν συγγραφῶν. Ταύτης δὲ τὰ πορίσματα τῶν μελετῶν καὶ τῶν ἐνωτικῶν συζητήσεων μετὰ τῆς ἀντιστοίχου ρωμαιοκαθολικῆς ἐπιτροπῆς δέον νὰ δημοσιεύωνται ἐκάστοτε πρὸς ἐνημέρωσιν τῆς Ὀρθοδόξου Ἱεραρχίας καὶ πάντων τῶν Ὀρθοδόξων κληρικῶν καὶ λαϊκῶν, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν, ὅτι «παρ' ἡμῖν οὔτε Πατριάρχαι οὔτε Σύνοδοι ἠδυνήθησάν ποτε εἰσαγαγεῖν νέα, διότι ὁ ὑπερασπιστῆς τῆς θρησκείας ἐστὶν αὐτὸ τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, ἦτοι αὐτὸς ὁ λαός, ὅστις ἐθέλει τὸ θρήσκευμα αὐτοῦ αἰωνίως ἀμετάβλητον καὶ ὁμοειδὲς τῷ τῶν Πατέρων αὐτοῦ, ὡς ἔργῳ ἐπειράθησαν καὶ πολλοὶ τῶν ἀπὸ τοῦ Σχίσματος Παπῶν τε καὶ Πατριαρχῶν λατινοφρόνων, μηδὲν ἀνύσαντες»¹⁶. Τούτων οὕτως ἐχόντων, οὐδὲν ἔστι γενέσθαι ἄνευ προηγουμένης πλήρους ἐνημερώσεως καὶ ψυχολογικῆς προπαρασκευῆς καὶ συγκαταθέσεως τοῦ προσκεκολλημένου καὶ συνυφασμένου μετὰ τῆς παναμάμου πατρώας Ὀρθοδοξίας του εὐσεβοῦς ἐκκλησιαστικοῦ πληρώματος, συμφώνως ἄλλως τε καὶ πρὸς τὸ δημοκρατικὸν ἑλληνορθόδοξον πνεῦμα καὶ ἐκκλησιαστικὸν πολίτευμα, τὸ κρατοῦν ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἀνατολῇ. Ἐν τέλει δὲ τὸν λόγον θὰ ἔχη Πανορθόδοξος Σύνοδος Ἐπισκόπων, μόνῃ δογματικῶς καὶ κανονικῶς ἁρμοδία, ὅπως ἀποφανθῆ τελικῶς ἐπὶ τῶν πορισμάτων τοῦ διαλόγου καὶ χωρήσῃ εἰς τὴν λήψιν ἀποφάσεων. Πρὸς δὲ τὴν Ρωμαιοκαθολικὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἡγσίαν ἐπιτραπητῶ ἡμῖν νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἡ ἐπιτακτικὸν αἵτημα πάντων τῶν πιστευόντων εἰς τὸν Χριστὸν γνησίων Ὀρθοδόξων καὶ Ρωμαιοκαθολικῶν ἀποτελοῦσα ἔνωσις τῶν δύο Καθολικῶν Ἐκκλησιῶν θὰ καταστῆ ἀνέφικτος καὶ ἀδύνατος, κατὰ τὴν ταπεινὴν ἡμῶν γνώμην, ἂν ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ

16. Ἀπάντησις τῶν Ὀρθοδόξων Πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς Ἀνθίμου ΣΤ' Κωνσταντινουπόλεως, Ἱεροθέου Β' Ἀλεξανδρείας, Μεθοδίου Ἀντιοχείας καὶ Κυρίλλου Β' Ἱεροσολύμων πρὸς τὸν Πάπην Πίον Θ' τῷ 1848, παρὰ Ἰω. Καρμίρη, μν. ἔ. τ. II, σ. 920.

Ἐκκλησία ἐξακολουθήσῃ νὰ ἐμμένῃ ἀμετακίνητος εἰς τὰς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἐπισημανθείσας ἐκκλησιολογικάς καὶ τὰς ἄλλας καινοτομίας καὶ διαφορὰς αὐτῆς πρὸς τὴν Ὁρθόδοξον Καθολικὴν Ἐκκλησίαν, καὶ ἂν ἡ Β' Βατικάνειος Σύνοδος δὲν θελήσῃ νὰ χωρήσῃ εἰς ἀποφασιστικὰς φιλενωτικὰς χειρονομίας καὶ ἀποφάσεις, ἱκανὰς νὰ δημιουργήσωσι τὸ κατάλληλον καὶ εὐνοϊκὸν κλίμα διὰ τὴν διεξαγωγὴν καρποφόρου θεολογικοῦ καὶ ἐνωτικοῦ διαλόγου ἐπὶ ἴσοις ὅροις μεταξὺ Ὁρθόδοξων καὶ Ρωμαιοκαθολικῶν. Διότι ἡ Ὁρθόδοξος Καθολικὴ Ἐκκλησία, πιστεύουσα ὅτι κατέχει ἀκεραίαν καὶ ἀπαραχάρακτον τὴν παραδοθεῖσαν αὐτῇ ὑπὸ τῆς ἀρχαίας ἡνωμένης καὶ ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας παρακαταθήκην τῆς πίστεως, δὲν δύναται βεβαίως νὰ ἀποστῇ αὐτῆς καὶ νὰ δεχθῇ μεταγενεστέρως λατινικὰς καινοτομίας. Ἡ Ὁρθοδοξία ἀρνήσασθαι ἑαυτὴν οὐ δύναται.

Ἴδου διατὶ ἐπιμένομεν ἐπὶ τῆς ἀπολύτου ἀναγκαιότητος, ὅπως πᾶς μεταξὺ Ὁρθόδοξων καὶ ἑτεροδόξων (συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν) θεολογικὸς διάλογος ἀναχωρῇ καὶ ἐδράζηται ἀπαραιτήτως ἐπὶ τῆς διδασκαλίας καὶ τῆς παραδόσεως καθόλου τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας. Διότι «μόνη ἡ κατ' ἀρχὴν ἀποδοχὴ τῆς ἀρχαίας ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας ὡς πληρώματος τῆς ἀληθείας καὶ τῶν θείων χαρισμάτων, ἣν συνεχίζουσα ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἐκπροσωπεῖ τὸ τῆς ἀληθοῦς καὶ καθολικῆς Ἐκκλησίας ἰδεῶδες, αἴρει βαθμηδὸν τὰ μεσότηια τοῦ φραγμοῦ»¹⁷. Καὶ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἀκριβῶς τῆς ἀρχαίας ἡνωμένης Ἐκκλησίας ἰσταμένη ἡ κατ' ἀνατολὰς Ὁρθοδοξία καλεῖ πάσας τὰς χριστιανικὰς Ἐκκλησίας καὶ Ὁμολογίας καὶ πάντας γενικῶς τοὺς εἰς Χριστὸν πιστεύοντας καὶ φέροντας τὸ τίμιον ὄνομά του, ὅπως, συναισθανόμενοι τὴν ἐπιτακτικὴν ἀνάγκην τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς χριστιανικῆς ἐνότητος καὶ «εἰς ἐν συνάξεως τῶν διεστώτων κακῶς, πῶς δ' οὐ κάκιστα καὶ δακρῶν πλουσίων καὶ θρήνων τε πολλῶν καὶ σπαραγμῶν ἀξίων»¹⁸, συνεργασθῶσι μετ' εἰληκρινείας καὶ ἀγάπης καὶ χειρισθῶσι μετὰ φόβου Θεοῦ τὸ ἅγιον θέμα τῆς ἐπανενώσεώς των, ἀνταποκρινόμενοι οὕτως πρὸς τὸ θεῖον ὑπὲρ τῆς ἐνό-

τητος αἷτημα τῆς ἀρχιερατικῆς προσευχῆς τοῦ Σωτήρος (Ἰωάν. 17, 12-23), «ὥστε τὸν κόσμον ὅλον, εἰ οἷον τε, συμφωνῆσαι καὶ εἰς ἐν ἔλθειν τῇ συνεργίᾳ τοῦ Πνεύματος»¹⁹.

Ἐν τέλει ἐπιθυμοῦμεν νὰ ἐκφράσωμεν τὴν βαθεῖαν ἡμῶν πίστιν, ὅτι, παρὰ τὴν προβλεπομένην ἐμμονὴν ἐκατέρωθεν εἰς τὰς ἰδίαις δογματικὰς καὶ λειτουργικὰς καὶ κανονικὰς διαδασκαλίας καὶ ἀρχὰς καὶ παραδόσεις, αἱ μέλλουσαι νὰ ἀνακύψωσι κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τοῦ ἐνωτικοῦ διαλόγου σοβαρὰ δυσχέρεια, θὰ προέλθωσιν ἀποκλειστικῶς ἐκ τοῦ ἀνθρωπίνου παράγοντος, πέραν καὶ ὑπεράνω τοῦ ὁποῦ ὅπως πρέπει νὰ ἐλπίζωμεν καὶ ἐπὶ τὴν βεβαίαν ἐπέμβασιν τοῦ πανουργοῦ θείου παράγοντος, πεποιθότες ὅτι ἡ τοιαύτη «ἐλπίς οὐ κατασχύνει»²⁰, ὅταν μάλιστα εἶναι συνηνωμένη μετὰ τῆς πίστεως ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου μετὰ τῆς ἀγάπης πρὸς ἀδελφοὺς χριστιανούς, «ὡπὲρ ὧν Χριστὸς ἀπέθανε»²¹ καὶ δι' ὧν ὡσαύτως «Χριστὸς ἀληθεία καταγγέλλεται»²². Πιστεύομεν, ὅτι, τῇ δυνάμει καὶ ἐνεργείᾳ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, θὰ ἀποκατασταθῇ τελικῶς ἡ διασπασθεῖσα χριστιανικὴ ἐνότης, καί, ὅπως κατὰ τὴν Πεντηκοστὴν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα «τοῦ πυρὸς τὰς γλώσσας διένειμε» καὶ οὕτως «εἰς ἐνότητα πάντας ἐκάλεσε» καὶ «εἰς μίαν ἁρμονίαν θείως συνῆψεν», οὕτω θὰ καλέσῃ καὶ πάλιν εἰς ἐνότητα ἐν μελλούσῃ τινὶ Πεντηκοστῇ πάντας τοὺς χριστιανούς καὶ πάσας τὰς Ἐκκλησίας, ὅτε «καινοουργηθήσεται ἡ συμφωνία» καὶ «δι' αὐτοῦ πᾶς ὁ κόσμος φωταγωγηθήσεται»²³.

«Ἐξ αποστελεῖς τὸ πνεῦμά Σου.. καὶ ἀνακαινιεῖς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς»²⁴ καὶ τῆς ἐπ' αὐτῆς στρατευομένης Ἐκκλησίας Σου!

ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΡΜΠΗΣ

Καθηγητὴς τῆς Δογματικῆς καὶ Ἠθικῆς Θεολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν

17. X. Ἀνδρούτσου, Αἱ βάσεις τῆς ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν κατὰ τὰ ἀρτιφανῆ τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν γράμματα, Κωνσταντινούπολις 1905, σ. 87.

18. Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ, Ἔπη ΙΑ', περὶ τὸν ἑαυτοῦ βίον, στίχ. 1530. Migne P. G. 37, 1135.

19. Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ, Λόγ. 21, 33 Migne P. G. 35, 1121.

20. Ρωμ. 5, 5.

21. Ρωμ. 5,8. 14,15. Α' Κορ. 8,11.13. Β' Κορ. 5,15.

22. Φιλίπ. 1,18.

23. Πεντηκοστάριον, ἔκδοσις Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἀθῆναι 1959, σ. 202, 204, 205, 207.

24. Ψαλμ. 103, 30.

Δημοσιευόμενον εἰς τὸ παρὸν φύλλον ἐκ τυπογραφικῆς ἀβλεψίας ἐσφαλμένως τοῦ Πολυχρονισμοῦ, παρεμβάλλομεν τὸ ὄρθον τοῦτου κείμενον.

Πολυχρόνιον ποιῆσαι Κύριος ὁ Θεὸς τὸν εὐσεβέστατον Βασιλέα ἡμῶν Κωνσταντῖνον, σὺν τῇ εὐσεβεστάτῃ Διαδόχῳ Αὐτοῦ Εἰρήνῃ καὶ τῇ εὐσεβεστάτῃ Βασιλίσῃ Μητρὶ Φρειδερίκῃ. Κύριε φύλαττε αὐτοὺς εἰς πολλὰ ἔτη.

ΤΟ ΠΡΩΤΕΙΟΝ ΤΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΡΩΜΗΣ

Ἡ «Ἐκκλησία» ἀπὸ τοῦ σημερινοῦ της φύλλου θ' ἀναδημοσιεύσῃ, εἰς συνεχείας, τὴν περίφημον μελέτην τοῦ ἀειμνήστου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Κυροῦ Χρυσόστομου «Περὶ τοῦ Πρωτείου τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης». Κρίνομεν τοῦτο ἐπαναγκές, ὅχι μόνον διότι ἡ πρώτη ἐκδοσίς της ἐξηγητήθη παντελῶς καὶ εἶναι δυσσεύρετος. Ἀλλὰ καὶ διότι τὸ ζήτημα περὶ τοῦ πρωτείου τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης, τὸ τόσον παραμορφωθὲν ὑπὸ τὴν ἐπίμονον τάσιν τῶν Ἐπισκόπων τῆς Ρώμης πρὸς ἐπικράτησιν, κατέστη ἐπίκαιρον καὶ πάλιν, ἐπ' ἐνκαιρία τῶν ἐνωτικῶν προσπαθειῶν. Καὶ εἶναι ἀπαραίτητος ὁ ἐπιστημονικὸς διαφωτισμὸς. Ὁ ἀειμνήστος καὶ σοφὸς Ἀρχιεπίσκοπος Χρυσόστομος ἀναγνωρίζων «τὰ πρεσβεία τιμῆς», τὰ ὅποια εἶχον, πρὸ τοῦ σχίσματος, οἱ Ἐπίσκοποι Ρώμης, ἀποδεικνύει ὡς ἐντελῶς ἀσύστατον καὶ φαντασιώδη τὴν ὑφισταμένην ἀκρόασην πρὸς ἐπιβολὴν ἐν τῇ καθόλου Ἐκκλησίᾳ τοῦ Μοναρχικοῦ των Πρωτείου. Ἡ ἀναδημοσίευσίς γίνεται ἐκ τῶν καταλοίων τοῦ ἀοιδίμου Ἀρχιεπισκόπου, καὶ περιέχει ἱκανὰς προσθήκας καὶ μεταβολάς, διὰ χειρὸς τοῦ ἰδίου, μὴ ὑπαρχούσας ἐν τῇ πρώτῃ ἐκδόσει.

Θ.Κ.Σ.

Α' Η ΘΕΣΙΣ ΤΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΡΩΜΗΣ ΕΝ Τῇ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

1. Ὑπῆρξεν ὁ Ἀπόστολος Πέτρος κεφαλή τῶν Ἀποστόλων;

Πρὸς στήριξιν τοῦ πρωτείου τοῦ Πάπα Ρώμης οἱ λατῖνοι θεολόγοι ὡς πρῶτον ἐπιχείρημα προσάγουσι τὸ ὅτι ὁ Ἀπ. Πέτρος ὑπῆρξεν ἡγεμὼν καὶ κεφαλή τῶν Ἀποστόλων, Τοποτηρητῆς τοῦ Χριστοῦ καὶ ὅτι τὰς προνομίας ταύτας κληρονομικῶς δικαίως μετέδωκεν εἰς τοὺς διαδόχους αὐτοῦ, τοὺς Ἐπισκόπους Ρώμης. Ἀλλ' εἶχε πράγματι τοιαύτας προνομίας ὁ Ἀπ. Πέτρος καὶ μετέδωκεν αὐτάς εἰς τοὺς Ἐπισκόπους Ρώμης;

Ὅτι ὁ Ἀπ. Πέτρος κατεῖχεν ἐξαιρετικὴν τινα θέσιν ἐν τῷ χορῷ τῶν Ἀποστόλων εἶναι ἀναντίρρητον, ἀλλ' ὅτι ἡ θέσις του αὐτοῦ δὲν ἦτο διοικητικὴ ἐξουσία καὶ ἀρχή, ὅτι δὲν ὑπέταξεν ὁ Κύριος τοὺς λοιποὺς Ἀποστόλους ὑπὸ τὸν Πέτρον οὐδεὶς ἐξετάζων τὰς

μαρτυρίας τῆς Ἀγ. Γραφῆς δύναται ν' ἀρνηθῇ. Εἰσι δὲ αἱ κυριώτεραι μαρτυρίαι αὗται αἱ ἐξῆς¹:

«Ἐλθὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς εἰς τὰ μέρη Καισαρείας τῆς Φιλίππου, ἠρώτα τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ λέγων· Τίνα μὲ λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι, τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου; Οἱ δὲ εἶπον· οἱ μὲν Ἰωάννην τὸν Βαπτιστήν· ἄλλοι δὲ Ἴλλίαν· ἕτεροι δὲ Ἰερεμίαν ἢ ἓνα τῶν Προφητῶν. Λέγει αὐτοῖς· ὅμοιός ἐστις τῶν υἱῶν τοῦ ἀνθρώπου; Ἀποκριθεὶς δὲ Σίμων Πέτρος εἶπε· Σὺ εἶ ὁ Χριστός, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος. Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ· Μακάριος εἶ Σίμων βῆρ Ἰωνᾶ, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψέ σοι, ἀλλ' ὁ Πατήρ μου ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Καὶ γὰρ δὲ σοὶ λέγω, ὅτι σὺ εἶ Πέτρος καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ Πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ πόλαι ἄδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς. Καὶ δώσω σοὶ τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν· καὶ ὅ ἐὰν δέῃς ἐπὶ τῆς γῆς ἔσται δεδεμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς· καὶ ὅ ἐὰν λύσῃς ἐπὶ τῆς γῆς ἔσται λελυμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς» (Ματθ. 16, 13—19). Ἡ πρώτη ἐρώτησις τοῦ Κυρίου ἀπηυθύνθη πρὸς ἅπαντας τοὺς Ἀποστόλους, οἵτινες ἂν μὴ πάντες οἱ πλείοτεροι ἀπήντησαν περὶ τοῦ τίνα ἐνόμιζον οἱ ἄνθρωποι τὸν Διδάσκαλον. Ἀλλὰ καὶ ἡ δευτέρα ἐρώτησις πρὸς πάντας ἀπηυθύνθη. Καὶ ἂν ἡ πρώτη προὐκάλεσε διαφόρους ἀπαντήσεις, διότι προὐκείτο περὶ τῶν γνώμων τοῦ ὄχλου περὶ τοῦ τίς ἦτο ὁ Ἰησοῦς, ἡ δευτέρα ἐρώτησις δι' ἧς ὁ Κύριος ἐζήτηε τὴν γνώμην τῶν Ἀποστόλων περὶ ἑαυτοῦ, μίαν μόνην ἀπάντησιν ἢ δύνατο νὰ ἔχη. Καὶ τὴν ἀπάντησιν, «στόμα τῶν Ἀποστόλων γενόμενος», κατὰ τὴν ἐκφρασιν τοῦ ἁγ. Ἰωάννου Χρυσόστομου, ἔδωκεν ὁ Πέτρος. «**Ἡμεῖς δὲ τίνα μὲ λέγετε εἶναι; ἀποκριθεὶς δὲ Πέτρος εἶπεν.**»

Πάντες ἐρωτῶνται καὶ εἰς ἀπαντᾶ ἐκ μέρους πάντων, ὅτι δὲ οὗτοι ἐσιώπησαν ὡς συγκατατιθέμενοι, φαίνεται ἐκ τῆς σειρᾶς τοῦ λόγου. Ἀλλ' ὁ Πέτρος εἰπὼν τὴν καλὴν ὁμολογίαν περὶ τῆς θεότητος τοῦ

1. Πρὸβλ. Σερβίου Μητροπολίτου Ἰαπωνίας, Ἡ δωδεκάς τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων. Ἐπὶ τοῦ ζητήματος τοῦ πρωτείου τοῦ Ἀπ. Πέτρου (ρωσιστὶ) ἐν Παρισίοις 1937. Φιλάρτου Βαφείδου, Μητροπολίτου Ἡρακλείας, Τὸ πρωτεῖον τοῦ Πάπα Ρώμης ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἐκκλησίας ἐξελισσόμενον, ἐν Θεσσαλονίκῃ 1929, σ. 8 ἐξ. Ἀρχιεπισκόπου Νικάνορος, Ἐλεγχος τῆς ρωμαϊκῆς διδασκαλίας περὶ τοῦ ὁρατοῦ πρωτείου ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ κατὰ τὴν Ἁγίαν Γραφήν καὶ τὴν παράδοσιν τῶν πρώτων αἰώνων, (ρωσιστὶ) Καζάν 1871. M. Jugie, Theologia dogmatica christianorum orientalium, t. IV, Parislis 1931, σ. 351 ἐξ.

Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐνεπνεύσθη παρὰ τοῦ Θεοῦ, διὰ τοῦτο μακαρίζει αὐτὸν ὁ Κύριος. Ὅτι δὲ ἡ ἀπάντησις τοῦ Πέτρου ἐξεδήλου τὸ γενικὸν φρόνημα πάντων τῶν Ἀποστόλων δὲν καταδηλοῦται μόνον ἐκ τοῦ ὅτι οὐδείς αὐτῶν διημφισβήτησε τὸ λεχθὲν ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς παραγγελίας, ἣν ἔδωκεν ὁ Κύριος πρὸς τοὺς Ἀποστόλους ἵνα μὴ εἴπωσιν εἰς τινα ὅτι αὐτὸς ἦτο ὁ Μεσσίας (τότε ἐπετίμησε τοὺς μαθητὰς ἵνα μηδενὶ εἴπωσιν ὅτι αὐτὸς ἐστὶν ὁ Χριστὸς) (Ματθ. 16, 20). Τοῦτο ἐξάγεται σαφέστερον ἐκ τῆς συντόμου ἀφηγήσεως τοῦ Μάρκου (8, 29.38) καὶ τοῦ Λουκᾶ (9, 20.24) παρ' οἷς ἡ ἀπαγορευτικὴ παραγγελία πρὸς πάντας τοὺς μαθητὰς ἀκολουθεῖ εὐθὺς μετὰ τὴν ὁμολογίαν τοῦ Πέτρου.

Ἔνεκα τοῦ ζωηροῦ χαρακτήρος του καὶ ἄλλοτε ὁ Ἀπ. Πέτρος ὠμίλει καὶ ἐνήργει ἐξ ὀνόματος πάντων τῶν Ἀποστόλων², ὡς λ.χ. ὅτε ἠρώτησε τὸν Κύριον αἰδοῦ ἡμεῖς ἀφήσαμεν πάντα καὶ ἠκολουθήσαμεν σοι, τί ἄρα ἔσται ἡμῖν ;» (Ματθ. 19, 27. Λουκ. 12, 41), ἐζήτησεν τὴν διασάφην παραβολῶν (Ματθ. 8, 29. Λουκ. 9, 28. Ματθ. 15, 15), εἰς ἐρώτησιν τοῦ Κυρίου πρὸς τοὺς δώδεκα «μὴ καὶ ὑμεῖς θέλετε ὑπάγειν ;» ἀπεκρίθη ὁ Πέτρος «Κύριε πρὸς τίνα ἀπελευσόμεθα ; ρήματα ζωῆς αἰωνίας ἔχεις ἡμεῖς πεπιστεύκαμεν καὶ ἐγνώκαμεν ὅτι σὺ εἶ ὁ Ἅγιος τοῦ Θεοῦ» (Ἰωάν. 6, 68) καὶ ἄλλα.

Παρατηρητέον δὲ καὶ τοῦτο ὅτι ἐν τῷ τελευταίῳ τούτῳ χωρίῳ ὁ Πέτρος ὁμολογεῖ τὴν θεότητα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐπομένως δὲν ἦτο ἡ πρώτη ὁμολογία παρὰ τὴν Καισάρειαν τῆς Φιλίππου. Καὶ πλείστοι δὲ ἕτεροι ἐν οἷς καὶ ὁ Ἀπόστολος Ναθαναὴλ (Βαρθολομαῖος) ὁμολόγησαν τὴν θεότητα αὐτοῦ. Πρὸ τῆς παρὰ τὴν Καισάρειαν ὁμολογίας ἐγένετο ὑπὸ πάντων τῶν Ἀποστόλων ὁμολογία τῆς θεότητος τοῦ Κυρίου, ὅτε οὗτος εἰσῆλθε μετὰ τοῦ Πέτρου βασταζομένου ἐκ τῆς θαλάσσης εἰς τὸ πλοῖον «καὶ ἀναβάντων αὐτῶν εἰς τὸ πλοῖον ἐκόπασεν ὁ ἄνεμος· οἱ δὲ ἐν τῷ πλοίῳ προσεκύνησαν αὐτῷ λέγοντες ἀληθῶς Θεοῦ Υἱὸς εἶ» (Ματθ. 14, 32). Ἄλλ' ἡ παρὰ τὴν Καισάρειαν ὁμολογία τοῦ Πέτρου προσέλαβεν ἐξαιρετικὴν σημασίαν ἔνεκα τοῦ πανηγυρικοῦ χαρακτήρος αὐτῆς καὶ τῶν περιστάσεων ὑφ' ἃς ἀπηγγέλθη, διότι ὁ Κύριος προ-παρεσκεύαζε τοὺς μαθητὰς πρὸς τὸ πάθος, ὅπερ ἔμελλε νὰ ὑποστῇ (Ματθ. 16, 21) καὶ πρὸς τὴν

ἐφεξῆς μετὰ τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ ἀποστολὴν τῶν Ἀποστόλων.

Εἰς τὴν ὁμολογίαν τοῦ Πέτρου, ὁ Κύριος, ἀφοῦ εἶπεν ὅτι ταύτην ἀπεκάλυψεν εἰς αὐτὸν ὁ Πατήρ, κατὰ τὸν Εὐαγγελιστὴν Ματθαῖον προσέθηκε «**Σὺ εἶ Πέτρος καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν**» κτλ. Τὸ χωρίον τοῦτο, κατὰ τοὺς λατίνους θεολόγους, ὑπῆρξεν ἡ βᾶσις τοῦ πρωτείου τῆς δικαιοδοσίας τοῦ Πέτρου καὶ τῶν διαδόχων του, ἐπὶ τῶν λοιπῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν διαδόχων των. Ἀλλὰ πρὸς ὀρθὴν κατανόησιν τῶν λόγων τοῦ Κυρίου δὲν πρέπει νὰ λησμονήσωμεν ὅτι εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦ Κυρίου ὁ Πέτρος ἀπήντησεν ἐκ μέρους ὄλων, πρὸς οὓς τὸ ἐρώτημα ἀπηυθύνθη. Ἡ ἀπάντησις τοῦ Πέτρου ἦτο ἀπάντησις ὄλων, εὐρισκομένων οἰονεὶ ἐν συνόδῳ, εὐρισκομένων ὑπ' αὐτὸν τὸν Κύριον ἡμῶν, ζητοῦντα τὴν γνώμην πάντων τῶν Ἀποστόλων ἐπὶ τοῦ προβληθέντος ζητήματος. Δὲν ἐκφράζει ὁ Πέτρος ἰδίαν γνώμην, ἀλλὰ τὴν γνώμην πάντων, ὀμιλεῖ ἐξ ὀνόματος τῶν Ἀποστόλων. Ἐπὶ τῇ ὁμολογίᾳ του, διὰ τῆς ὁποίας ἐξήγγειλεν οὐχὶ ἀνθρωπίνην («σὰρξ καὶ αἷμα») ἐπινόησιν, ἀλλὰ θείαν ἀποκάλυψιν ὁ Κύριος εἶπε «**Κἀγὼ δέ σοι λέγω σὺ εἶ Πέτρος καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν**». Εἶναι προφανές ὅτι ὁ Κύριος μετεχειρίσθη συμβολικὴν ἔκφρασιν, σχετικὴν μὲν πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ Πέτρου, ἀλλ' ἀναφερομένην εἰς τὴν πρᾶξιν τοῦ Πέτρου, εἰς τὴν ὁμολογίαν αὐτοῦ³. Ἄν ἕτερος Ἀπόστολος ἐποιεῖτο τὴν ὁμολογίαν, ἄλλην ἡδύνατο νὰ μεταχειρισθῇ ἔκφρασιν ὁ Κύριος. Ἡ ὁμολογία τοῦ Πέτρου ὑπῆρξεν αἰτία τῶν λόγων τοῦ Κυρίου, οὐχὶ τὸ πρόσωπον τοῦ Πέτρου, ἀσχετῶς πρὸς τὴν ὁμολογίαν, διότι εὐθὺς ἀμέσως ὁ Ἀπ. Πέτρος ἐπειδὴ ἀπέτρεπε τὸν Κύριον ἀπὸ τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ θανάτου, ἤκουσε παρ' αὐτοῦ «ὑπάγε ὀπίσω μου, σατανᾶ, σκάνδαλον εἶ ἐμοῦ, ὅτι οὐ φρονεῖς τὰ τοῦ Θεοῦ ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων» (Ματθ. 16, 23). Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὠμίλει ὁ Πέτρος ὡς «σὰρξ καὶ αἷμα», ἀνθρώπινον ἐκφράζων φρόνημα, ἐνῶ διὰ τῆς ὁμολογίας τῆς θεότητος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐξεδήλου τὸ φρόνημα πάντων τῶν Ἀποστόλων, ὅθεν διάφοροι ὑπῆρξαν αἱ ἀποκρίσεις τοῦ Κυρίου σχετικαὶ οὐχὶ ἀπλῶς πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ Πέτρου ἀλλὰ πρὸς τὰ λεχθέντα ὑπ' αὐτοῦ. Ἐκεῖ ἐμακαρίσθη ὁ Πέτρος ὑπὸ τοῦ Κυρίου, ἐνταῦθα ὠνομάσθη «σατανᾶς». Ἐκεῖ «σὺ εἶ Πέτρος», ἐνταῦθα σὺ εἶ «σατανᾶς». Προὔκειτο περὶ τοῦ αὐτοῦ προσώ-

2. Ἰωάννου Χρυσόστομου, Ὁμιλία 88 εἰς Ἰωάννην, Πατρ. Migne 59, 480 «Ἐπειδὴ γὰρ αἰεὶ ὁ Πέτρος εἰς τὰς τοιαύτας ἐρωτήσεις θερμὸς ἦν καὶ προσηλῶς».

3. Χαρακτηριστικῶς ὁ Ὠριγένης (εἰς Ματθ. 12, 10, 11) ἐσημείωσε «παρώνυμοι πέτρας πάντες οἱ μιμηταὶ Χριστοῦ».

που ἀλλὰ περὶ διαφόρου φρονήματος. Ἐπὶ τοῦ φρονήματος τοῦ τῆς ὁμολογίας περὶ τῆς θεότητος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ οὐχὶ ἐπὶ τοῦ προσώπου τοῦ Πέτρου ἔμελλε νὰ οἰκοδομηθῇ ἡ Ἐκκλησία. Κατὰ τὸν ἱερὸν Αὐγουστίνον «ὁ Κύριος εἶπεν: Ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν, ἐπειδὴ ὁ Πέτρος εἶπε Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, τούτέστιν ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ, ἣν σὺ ὠμολόγησας, οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν, ἡ δὲ πέτρα ἦν ὁ Χριστὸς (Α΄ Κορ. 10, 4), ἐπὶ τούτου δὲ τοῦ θεμελίου ἐστερεώθη καὶ αὐτὸς ὁ Πέτρος· διότι θεμέλιον ἄλλον οὐδεὶς δύναται θεῖναι παρὰ τὸν κείμενον ὅς ἐστιν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς» (Α΄ Κορ. 3, 11)⁴.

Ἡ ἔννοια τῆς ἐπαγγελίας τοῦ Κυρίου καταφαίνεται ἐκ τῶν λόγων αὐτοῦ, διότι τὸ ρηθὲν πρὸς τὸν Πέτρον ὅτι παρεδόθη αὐτῷ τὸ δικαίωμα τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν ἐπαυλοῦθη μετ' ἐμφάσεως πρὸς πάντας τοὺς Ἀποστόλους (Ἰωάν. 20, 23. Ματθ. 18, 18). Αἱ δὲ κλειῖδες τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, συμβολικὴ καὶ αὐτὴ ἔκφρασις ὡς ἡ «πέτρα», οὐδὲν ἄλλο σημαίνουν ἢ αὐτὸ τὸ «δεσμεῖν καὶ λύειν», ἐπομένως αἱ κλειῖδες τῆς βασιλείας παρεδόθησαν εἰς πάντας τοὺς Ἀποστόλους. Ὁ Κύριος οὐχὶ ἀπαξ κατέστειλε τὰς φιλαρχικὰς τάσεις τῶν Ἀποστόλων, ὅτε δὲ οὗτοι ἠρώτησαν «τίς ἄρα μείζων ἐστὶν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν;» (Ματθ. 18, 1) ἢ «τίς μείζων;» (Μάρκ. 9, 33) «τίς ἂν εἴη μείζων αὐτῶν;» (Λουκ. 9, 46) δὲν εἶπεν ὅτι ἦτο ὁ Πέτρος, ὅτε δὲ πάλιν οἱ ἀδελφοὶ Ζεβεδαίου ἐπεδίωξαν πρωτοκαθεδρίαν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν «ἠγανάκτησαν» πάντες οἱ Ἀπόστολοι ἐναντίον αὐτῶν (Ματθ. 20, 20, 24, 27, Μάρκ. 10, 35—44) χωρὶς νὰ λεχθῇ ὅτι πρῶτος καὶ μείζων ἦτο ὁ Πέτρος. Ὁ Κύριος περιστέλλων τοιαύτας τάσεις καὶ ἐλέγχων αὐτάς, ἐδίδασκε τὴν ταπεινοφροσύνην, οὐδέποτε δὲ εἶπεν ὅτι ὥρισε τὸν Πέτρον πρῶτον. Ἀποστέλλων ὁ Κύριος τοὺς Ἀποστόλους εἰς τὸ κήρυγμα καὶ μεταδίδων εἰς αὐτοὺς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα (Ἰωάν. 20, 21—23) οὐδεμίαν πάλιν διακρίσιν ποιεῖται τοῦ Πέτρου. Ἐπομένως οὐδεμίαν ἰδίαν ἐξουσίαν ὁ Κύριος παρέδωκεν εἰς τὸν Πέτρον

4. Τὴν αὐτὴν ἐρμηνείαν τοῦ χωρίου διέτυψαν ὁ Γερῶνυμος καὶ ὁ Θεοδώρητος. Ὁ δὲ Ἰλάριος Πικταβίου, ὁ Γρηγόριος Νύσσης, ὁ Ἀμβρόσιος Μεδιολάνων, ὁ Ἰωάννης Χρυσόστομος, ὁ Γρηγόριος ὁ Μέγας καὶ πλείστοι ἄλλοι ἠρμήνευσαν τὸ χωρίον ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ ὅτι ὑπὸ τὴν «πέτραν» νοεῖται ἡ ὁμολογία τοῦ Πέτρου. Ὁ Τερτυλλιανός, ὁ Ὠριγένης, ὁ Κυπριανός, ἐκδέχονται ὑπὸ τὴν «πέτραν» αὐτὸν τὸν Πέτρον, ἀλλὰ διδάσκουσιν ὅτι ἐξ Ἰσοῦ καὶ οἱ λοιποὶ Ἀπόστολοι ὑπῆρξαν θεμέλια τῆς Ἐκκλησίας. P. Batiffol, L' Eglise naissante et le Catholicisme⁶, Paris, 1911, σ. 392 ἐξ. 430 ἐξ.

διὰ τῆς ἐπαγγελίας αὐτοῦ περὶ ἰδρύσεως τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ τῆς καλῆς ὁμολογίας αὐτοῦ. Οὐδὲν δικαίωμα ἐμφανίζεται ἔχων ὁ Πέτρος ὑπὲρ τοὺς λοιποὺς Ἀποστόλους, τοῦτο δὲ ἐτόνισαν πάντες οἱ ἀρχαῖοι Πατέρες καὶ Διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τῶν ἀνωτέρω χωρίων.

Ἄλλ' ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα χωρία, ἐν οἷς δῆθεν ἐκδηλοῦται τὸ πρωτεῖον τοῦ Πέτρου. Μετὰ τὴν φιλονεικίαν τῶν Ἀποστόλων περὶ τοῦ «τίς αὐτῶν δοκεῖ μείζων εἶναι» καὶ τὰς προτροπὰς τοῦ Κυρίου πρὸς αὐτοὺς περὶ ταπεινοφροσύνης ὁ Κύριος εἶπε «Σίμων, Σίμων, ἰδοὺ ὁ Σατανᾶς ἐξήγησάτο ὑμᾶς τοῦ συνιάσαι ὡς τὸν σῖτον· ἐγὼ δὲ ἐδεήθην ὑπὲρ σοῦ ἵνα μὴ ἐκλίπῃ ἡ πίστις σου· καὶ σὺ ποτε ἐπιστρέψας στήριξον τοὺς ἀδελφούς σου» (Λουκ. 22, 31—32). Ὁ Κύριος ταῦτα λέγων εἶχεν ὑπ' ὄψει τοὺς μέλλοντας κινδύνους ἀρνήσεως αὐτοῦ ὑπὸ πάντων μὲν τῶν Ἀποστόλων—ἐπεδίωξε, λέγει, ὁ Σατανᾶς νὰ διασκορπίσῃ ὑμᾶς ὡς τὸν σῖτον—κινδύνους, οὓς περισσότερον διέτρεχεν ὁ Πέτρος, ἔνεκα τοῦ ὀρμητικοῦ αὐτοῦ χαρακτήρος καὶ τῆς ἐλλείψεως συναισθήσεως τῆς ἑαυτοῦ καταστάσεως. Ὡς παρετήρησεν ὁ ἁγ. Ἰωάννης Χρυσόστομος, διὰ τῶν ἀνωτέρω λόγων ἐξέφραζεν ὁ Κύριος μᾶλλον μομφὴν «τοῦτο γὰρ σφόδρα αὐτοῦ καθαπτόμενος ἔλεγε καὶ δηλῶν ὅτι τὸ πτώμα αὐτοῦ (= ἡ πτώσις) τῶν ἄλλων χαλεπώτερον καὶ πλείονος δεόμενον βοήθειας· καὶ γὰρ δύο ἐγκλήμασιν ἔνοχος ἦν καὶ ὅτι ἀντίπεσε καὶ ὅτι τῶν ἄλλων ἑαυτὸν προὔθηκεν μᾶλλον δὲ καὶ τρίτον ὅτι τὸ πᾶν ἑαυτῷ ἀνέθηκε. Ταῦτα οὖν ἰώμενος, εἶασεν (ὁ Κύριος) γενέσθαι τὸ πτώμα καὶ διὰ τοῦτο καὶ τοὺς ἄλλους ἀφείλες πρὸς αὐτὸν (μόνον) ἀποτεινεται, Σίμων, Σίμων...». Ὄντως δὲ εἰς τοὺς ἀνωτέρω λόγους ὁ Πέτρος εἶπε «Κύριε, μετὰ σοῦ ἐτοιμὸς εἰμι καὶ εἰς φυλακὴν καὶ εἰς θάνατον πορεύεσθαι» (Λουκ. 22, 23), ἀλλ' ὁ Κύριος προεῖπεν ὅτι ἔμελλε ν' ἀρνηθῇ αὐτὸν τρίς, ὅπερ καὶ ἐγένετο, καίτοι ὁ Πέτρος καὶ μετὰ τὴν πρόρρησιν ταύτην δὲν εἶχε συναίσθησιν ὅτι διέτρεχε τοιοῦτον κίνδυνον, ὡς μαρτυρεῖ τὸ ἐπεισόδιον τῆς ἀποκοπῆς τοῦ ὠτίου τοῦ Μάλχου ἐν Γεθσημανῇ. Σωθεὶς ὁ Πέτρος ἐκ τῆς μεγάλης δοκιμασίας τῆς πτώσεως διὰ τῆς προσευχῆς τοῦ Κυρίου («ἐγὼ ἐδεήθην ὑπὲρ σοῦ») ἔμελλε νὰ στηρίξῃ τοὺς λοιποὺς Ἀποστόλους τοὺς «ἀδελφούς σου». Ἐπομένως καὶ ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ δὲν ὑπάρχει ἔνδειξις περὶ πρωτείου τοῦ Πέτρου.

Ἄλλ' ὑπάρχει καὶ ἕτερον χωρίον, ἐν ᾧ διαβλέπουσιν οἱ λατῖνοι πρωτεῖον. «Ὅτε οὖν ἠρίστησαν (μετὰ τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου) λέγει τῷ Σίμωνι Πέτρῳ ὁ Ἰησοῦς· Σίμων Ἰωνᾶ, ἀγαπᾶς με πλεῖον

τούτων; Λέγει αὐτῷ ὁ Πέτρος· Ναί, Κύριε· σὺ οἶδας ὅτι φιλῶ σε. Λέγει ὁ Ἰησοῦς, βόσκει τὰ ἀρνία μου. Λέγει αὐτῷ τὸ δεύτερον, Σίμων Ἰωνᾶ, ἀγαπᾷς με; Λέγει αὐτῷ ὁ Πέτρος· Ναί, Κύριε, σὺ οἶδας ὅτι φιλῶ σε. Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, ποιμαίνε τὰ πρόβατά μου. Λέγει αὐτῷ τὸ τρίτον, Σίμων Ἰωνᾶ, φιλεῖς με; Ἐλωπήθη ὁ Πέτρος ὅτι εἶπεν αὐτῷ τὸ τρίτον φιλεῖς με, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Κύριε, σὺ πάντα οἶδας, σὺ γινώσκεις ὅτι φιλῶ σε. Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, βόσκει τὰ πρόβατά μου» (Ἰωάν. 21, 15—17). Ἐναντιβόλως ὁ διάλογος οὗτος τοῦ Κυρίου καὶ τοῦ Ἀπ. Πέτρου σχέσιν ἔχει πρὸς τὴν τρίτην ἄρνησιν τούτου καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἀποκατάστασιν. Ἡ ἔννοια αὕτη τοῦ διαλόγου καταφαίνεται καὶ ἐκ τῆς τρίτης ἐρωτήσεως τοῦ Κυρίου καὶ ἐκ τῆς λύπης τοῦ Πέτρου. Οὕτως ἠρμήνευσαν τὸ χωρίον οἱ ἀρχαῖοι Πατέρες καὶ Διδάσκαλοι⁵. Ὁ Πέτρος ἀρνήθει τὸν Χριστόν, ἀλλὰ τῇ δεήσει τοῦ Κυρίου μὴ ἀποβαλὼν τὴν πρὸς αὐτὸν πίστιν καὶ τὴν ἀγάπην, ἀποκαθίσταται ἐν τῷ ἀποστολικῷ ἀξιώματι αὐτοῦ, μετὰ τὴν μετάνοιαν, ἣν ἔδειξεν εὐθὺς μετὰ τὴν ἄρνησιν. «Ἐκεῖνο ἕπερ διετάχθη τῷ Πέτρῳ οὐ μόνος ὁ Πέτρος ἔλαβεν, ἀλλὰ πάντες οἱ Ἀπόστολοι ἤκουσαν, ἔλαβον καὶ διεφύλαξαν» λέγει ὁ Αὐγουστίνος⁶, ἀλλ' οἱ νεώτεροι λατῖνοι θεολόγοι ἐπαραδοξολόγησαν ὅτι μόνος ὁ Πέτρος ἔλαβε τὴν ἐξουσίαν τοῦ ποιμαίνειν τὰ ἀρνία (=τοὺς κοσμικοὺς) καὶ τὰ πρόβατα (=τοὺς Ἐπισκόπους). Πρόκειται περὶ προφανοῦς διαστροφῆς καὶ παρερμηνείας. Ὁ Πέτρος ἐν τῷ ἀνωτέρῳ διαλόγῳ δὲν λαμβάνει νέαν τινα ἐξουσίαν. Διὰ τῆς ἀρνήσεως ἀπολέσας ὅ,τι εἶχεν ὡς Ἀπόστολος, ἀπολαμβάνει νῦν αὐτό, ἀποκαθιστάμενος εἰς τὸ ἀποστολικὸν ἀξίωμα.

Ὁ Πέτρος κατεῖχεν ἐξαιρετικὴν τινα θέσιν ἐν τῷ χορῷ τῶν Ἀποστόλων, ἀλλ' οὐχὶ πρωτεῖον διοικήσεως. Δὲν ἦτο διοικητικὴ κεφαλὴ τῶν Ἀποστόλων. Τοῦτο δὲ καταφαίνεται ἔτι μᾶλλον ἐκ τῶν γεγονότων τῶν μετὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου, ὅτε ὁ Πέτρος δὲν διώκει μόνος τὴν Ἐκκλησίαν. Ἐκλέγουσιν οἱ Ἀπόστολοι, πρὸς ἀναπλήρωσιν τῆς θέσεως τοῦ Ἰούδα, τοὺς δύο, ἐξ ὧν ὁ εἷς ἀναδεικνύεται διὰ κλήρου, μετὰ προσευχῆν αὐτῶν πρὸς τὸν Θεόν (Πράξ. 1. 23—26). Κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς ἐπληρώθησαν ἅπαντες Ἁγίου Πνεύματος, ὁ δὲ Πέτρος ὠμίλησεν ἐξ ὀνόματος πάντων. Ἄπαντες ἐξ ἴσου ἐτέλουν θαύματα καὶ ἅπαντες εἶχον τὴν αὐτὴν θείαν χάριν. Ὡσαύτως ἡ

ἐκλογή τῶν Διακόνων ἐγένετο παρ' ἁπάντων (Πράξ. 15, 1—31). Εἶναι ἀληθές ὅτι διεκρίνοντο καὶ πάλιν μετὰ τῶν Ἀποστόλων ὁ Ἰάκωβος, πρῶτος Ἐπίσκοπος Ἱεροσολύμων, ὁ Πέτρος καὶ ὁ Ἰωάννης, (οἱ δοκοῦντες στῦλοι εἶναι» Γαλ. 2, 9). Ὁ δὲ Πέτρος, πάντοτε θερμὸς καὶ ἐνθουσιώδης, ἀναπτύσσει μεγάλην δραστηριότητα καὶ ἐκδηλοῖ πρωτοβουλίαν ἐν πολλαῖς περιπτώσεσιν, ἀλλὰ δὲν εἶναι κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας καὶ Τοποτηρητῆς τοῦ Χριστοῦ, ὡς θέλουσιν οἱ λατῖνοι. Ἐν δεδομένῃ περιπτώσει οἱ πιστοὶ ποιῶνται εἰς αὐτὸν παρατηρήσεις (Πράξ. 11, 3). Τῆς Ἀποστολικῆς Συνόδου ἐν Ἱεροσολύμοις προήδρευεν ὁ Ἐπίσκοπος Ἰάκωβος (15, 1—31), μετὰ δὲ τὴν Σύνοδον ἐν Ἀντιοχείᾳ δριμύτως ἠλεγξε τὸν Πέτρον ὁ Παῦλος (Γαλ. 2, 6—24).

2. Ὁ Ἀπόστολος Πέτρος καὶ ἡ Ρωμαϊκὴ Ἐκκλησία.

Ταῦτα πάντα μαρτυροῦσιν ὅτι ὁ Ἀπ. Πέτρος δὲν ἦτο κεφαλὴ τῶν Ἀποστόλων, δὲν διώκει τὴν Ἐκκλησίαν, δὲν διαρίσθη ὑπὸ τοῦ Κυρίου Τοποτηρητῆς αὐτοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἂν τοιοῦτό τι συνέβαινε, ἂν προσωπικῶς ὁ Ἀπ. Πέτρος ἐκέκτητο τοιαῦτά τινα πρόνομα, πόθεν συνάγεται ὅτι μετέδωκε ταῦτα εἰς τὸν Ἐπίσκοπον Ρώμης; Οὐδαμῶθεν. Ἡ μεταγενεστέρα παράδοσις, καθ' ἣν ὁ Ἀπ. Πέτρος ὑπῆρξεν ἰδρυτῆς τῆς Ἐκκλησίας Ρώμης καὶ ἡ ὑπόθεσις, καθ' ἣν ἐπὶ μακρὸν ἐπεσκόπευσεν ἐκεῖ, οὐδεμίαν ἔχουσιν ἱστορικὴν βάσιν.

Ὅτι ὁ Ἀπ. Πέτρος δὲν εἶχε διοικητικὴν ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν λοιπῶν Ἀποστόλων καταδεικνύεται καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ὁ Ἀπ. Παῦλος εἰργάζεται ὅλως ἀνεξαρτήτως ἀπ' αὐτοῦ. Ὁ Ἀπ. Παῦλος ἐξελέγη καὶ ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἀσχέτως ὅλως πρὸς τὸν Ἀπ. Πέτρον, τὸ γεγονός δὲ τοῦτο πάντοτε ἐτόνιζεν ὁ Ἀπ. Παῦλος (Γαλάτ. 1, 1. 11. 12. 16. 17. Ρωμ. 1, 1) σημειώσας καὶ τοῦτο ὅτι «ὁ ἐνεργήσας Πέτρῳ εἰς ἀποστολὴν τῆς περιτομῆς, ἐνήργησε καὶ ἐμοὶ εἰς τὰ ἔθνη» (Γαλ. 2, 7—10. Πρβλ. Α' Κορινθ. 9, 1. Β' Κορ. 11, 5. 12, 11). Εἶναι δὲ προφανές ὅτι ὁ Ἀπ. Παῦλος δὲν ἐθεώρει ἑαυτὸν ἐξηρητημένον παρὰ τοῦ Ἀπ. Πέτρου. Διέκρινεν, ἄλλως τε, ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦ «Πέτρου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ» καὶ ἦτο ἐλεύθερος ἀπ' αὐτοῦ (Α' Κορ. 9, 1). Ἡ ἀποστολικὴ αὐτοῦ δρᾶσις ὑπῆρξεν ἐντελῶς ἀνεξάρτητος τοῦ Πέτρου, εἰς οὐδεμίαν δὲ περίπτωσιν παρίσταται λαμβάνων ὁδηγίαν παρὰ τοῦ Ἀπ. Πέτρου. Ἐν τῷ ζητήματι τῆς σχέσεως τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου πρὸς τὸ Εὐαγγέλιον, ἐτήρησεν ὁ

5. Πρβλ. Ἰωάννου Χρυσόστομου, Ὁμιλία 88 εἰς Ἰωάννην, Πατρ. Migne 59, 478 ἐξ.

6. In Ioannes Evangelium tractatus 124 παρ. 5.

'Απ. Παῦλος ἀνεξάρτητον καὶ ἐπιβλητικὴν στάσιν. Ὑπῆρξεν ὁ 'Απ. Παῦλος ὁ κατ' ἐξοχὴν Ἀπόστολος τῶν Ἑθνῶν, ὁ δὲ 'Απ. Πέτρος ἐκήρυξε τὸ Εὐαγγέλιον μεταξὺ τῶν Ἰουδαίων τῆς διασπορᾶς (Γαλ. 2, 7. Πράξ. 22, 18—21). Ἐπιστέλλων δὲ πρὸς Ρωμαίους ὁ Παῦλος μαρτυρεῖ ὅτι ἐφιλοτιμεῖτο εὐαγγελίζεσθαι οὐχ ὅπου ὀνομάσθη Χριστὸς ἵνα μὴ ἐπ' ἀλλότριον θεμέλιον οἰκοδομῇ (Ρωμ. 15, 20), ζωηρὰν δὲ εἶχε τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν Ρώμην (1, 13. 15. 15, 17—25). Ἐπομένως δυνάμεθα μετὰ βεβαιότητος νὰ εἴπωμεν ὅτι οὐδεὶς ἕτερος Ἀπόστολος πρὸ τοῦ Παύλου εἶχε κηρύξει ἐν Ρώμῃ. Καθ' ὃν χρόνον ἔγραφε τὴν ἐπιστολὴν αὐτοῦ πρὸς τοὺς ὀλίγους χριστιανούς Ρωμαίους (58) δὲν εἶχεν εἰσέτι ἐκεῖ μεταβῆ Ἀποστόλος τις, δὲν ὑπῆρχεν εἰσέτι ἐκεῖ ὀργανωμένη Ἐκκλησία (πρβλ. Ρωμ. 1, 7—8). Συνήρχοντο οἱ πιστοὶ ἐν διαφόροις οἴκοις καὶ ἐδιδάσκοντο ὡς λ.χ. ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Ἀκύλα καὶ τῆς Πρισιλλῆς (Ρωμ. 16, 3, 4), οἵτινες ἀναμφιβόλως ὑπῆρξαν ἐκ τῶν πρώτων κηρύκων τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν Ρώμῃ, ἀλλ' εἶναι προφανὲς ὅτι δὲν ὑπῆρχεν Ἐπίσκοπος ἐν Ρώμῃ πρὸ τῆς ἐκεῖ ἀφίξεως τοῦ Παύλου (61). Ἐπὶ δύο δ' ἔτη ἐργασθεὶς οὗτος ἐκεῖ ἔθηκε τὰς βάσεις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρώμης. Τὸ μετὰ παρρησίας κήρυγμα τοῦ μεγάλου Ἀποστόλου (Πράξ. 28, 31) ἐνέπνευσε θάρρος εἰς τοὺς πιστοὺς καὶ συνετέλεσεν ἀμέσως εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ μεταξὺ τῶν ἐθνικῶν τῆς Ρώμης, ὡς ἔγραφεν ὁ Ἀπόστολος πρὸς Φιλιππησίους (1, 12—14) καὶ ὡς ἐβεβαίωσεν τὸν Τιμόθεον (Β' Τιμ. 4, 16—17). Εἶναι λοιπὸν ἀναντίρρητον τὸ γεγονός ὅτι πρῶτος ἐκ τῶν Ἀποστόλων ἐκήρυξεν ἐν Ρώμῃ ὁ Παῦλος, διότι ἐάν τις πρὸ αὐτοῦ Ἀπόστολος ἔπραττε τοῦτο, δὲν θὰ ἔγραφεν ὁ Παῦλος ὅτι ἐφιλοτιμεῖτο εὐαγγελίζεσθαι οὐχ ὅπου Χριστὸς ὀνομάσθη, ἵνα μὴ ἐπ' ἀλλότριον θεμέλιον οἰκοδομῇ. Γράφων ὁ Ἀπ. Παῦλος πρὸς τοὺς Ρωμαίους καὶ χαιρετίζων ὀνομαστὶ τοὺς ὀλίγους τότε χριστιανούς, οὐδεμίαν μνησίαν ποιεῖται τοῦ Ἀπ. Πέτρου, διότι προφανῶς δὲν εὐρίσκετο οὗτος ἐν Ρώμῃ. Φθάσας εἰς Ρώμην ὁ Παῦλος δὲν εὗρεν ἐκεῖ τὸν Πέτρον. Ἐπιστέλλων ἐκ Ρώμης, οὐδεμίαν ὠσαύτως ἐποιήσατο ὁ Παῦλος μνησίαν τοῦ Πέτρου, καθόλου δὲ εἰπεῖν οὐδὲν ἴχνος τῆς παρουσίας τοῦ Πέτρου ἐν Ρώμῃ πρὸ τῆς εἰς αὐτὴν μεταβάσεως τοῦ Παύλου ὑπάρχει.

Ὁ Ἀπ. Πέτρος εὐρίσκετο ἐν Ἱερουσαλὴμ κατὰ τὸ ἔτος 44, ὅτε, συλληφθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἡρώδου Ἀγρίππα, ἐφυλακίσθη, πρὸ τοῦ 44 δὲν εἶχεν ἀπομακρυνθῆ βεβαίως ἐξ Ἱερουσαλὴμ. Ἀποφυλακισθεὶς δὲ ὑπὸ τοῦ Ἀγγέλου ἀπορεύθη εἰς ἕτερον τόπον»

(Πράξ. 12, 17). Ὁ ἰσχυρισμὸς τῶν λατίνων ὅτι νοεῖται ὑπὸ τὸν «ἕτερον τόπον» ἡ Ρώμη καὶ ὅτι ἐπομένως ὁ Ἀπ. Πέτρος ἐπὶ ἑξ—ἑπτὰ ἔτη μετὰ τὸ 44 διέμεινεν ἐκεῖ, εἶναι τελείως φαντασιώδης. Διότι οὐδεμία ἀπολύτως ἀπόδειξις περὶ τούτου ὑπάρχει. Ἐν ἔτει 51 εὐρίσκεται πάλιν ἐν Ἱερουσαλὴμ, κατὰ τὴν Ἀποστολικὴν Σύνοδον. Κατὰ τὰ ἔτη 51—55 μετὰ τὴν Σύνοδον, ὅτε ὡς γνωρίζομεν, μετέβη εἰς Ἀντιόχειαν καὶ ἠλέγχθη ὑπὸ τοῦ Ἀπ. Παύλου, δὲν ἠδύνατο ὠσαύτως νὰ μεταβῆ εἰς Ρώμην, διότι κατὰ τὰ ἔτη ἐκεῖνα ὁ αὐτοκράτωρ Κλαύδιος (ἡ 55) ἐξεδίωξε τοὺς Ἰουδαίους ἐκ Ρώμης. Τῷ 58 καὶ τῷ 61 δὲν εὐρίσκετο, ὡς εἴπομεν, ὠσαύτως ἐκεῖ. Ὅθεν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα μετέβη ἐν τέλει τοῦ 65 ἢ ἐν ἀρχῇ τοῦ 66, προφθάσας ἴσως τὸν Ἀπ. Παῦλον ἐν τοῖς ζῶσι καὶ ὑποστὰς μετ' αὐτοῦ μαρτυρικὸν θάνατον. Τοῦτο καὶ μόνον δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς πιθανόν. Ὅτι ἐκήρυξεν ἐν Ρώμῃ πρὸ τοῦ Ἀπ. Παύλου ὁ Ἀπ. Πέτρος, ὅτι ἔδρυσεν τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ρώμης καὶ ὅτι διέτριψεν ἐν Ρώμῃ ἐπὶ ἔτη ὡς Ἐπίσκοπος αὐτῆς, ταῦτα πάντα εἶναι ὅλως ἀπλάι ὑποθέσεις, μὴ ἔχουσαι ὑπὲρ ἑαυτῶν οὐδεμίαν ἀπολύτως μαρτυρικὴν ἱστορικὴν ἰσχυρίαν.

Ἀλλὰ, λέγομεν καὶ πάλιν, κἂν ἔτι ὁ ἅγιος Ἀπόστολος Πέτρος ἐχρημάτιζεν Ἐπίσκοπος Ρώμης, οὐδαμῶθεν ἀποδεικνύεται ὅτι κληρονομικῶς δικαίῳ μετέδωκεν εἰς τοὺς διαδόχους αὐτοῦ διοικητικὸν πρωτεῖον ἐπὶ τῆς ὅλης Ἐκκλησίας. Ἐκ τῆς Ἀγίας Γραφῆς εἶναι βέβαιον ὅτι διέτριψεν ἐν Ἀντιοχείᾳ ὁ Ἀπ. Πέτρος, διατὶ λοιπὸν δὲν μετέδωκε τοιοῦτό τι προνόμιον εἰς τοὺς Ἐπισκόπους Ἀντιοχείας; Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι οἱ Ἀπόστολοι δὲν ἐθεωροῦντο Ἐπίσκοποι ὀρισμένης πόλεως.

Πρὸ τῆς ἀναλήψεως αὐτοῦ ὁ Κύριος ἔδωκε τὴν τελευταίαν ταύτην ἐντολὴν πρὸς τοὺς Ἀποστόλους «πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν» (Ματθ. 28, 19. 20).

7. Πρβλ. A. Harnack, Die Mission und Aurbreitung des christentums in den ersten drei Jahrhunderten, Leipzig 1924, II, 798 ἐξ. L. Duchesne, Histoire ancienne de l'Église⁴, I, Paris, 1908. σ. 61. H. Lietzmann, Petrus Römischer Märtyrer, Berlin 1936. K. Heussi, War Petrus wirklich römischer Märtyrer, Leipzig 1937. K. F. Mόνη, Ἡ ἐν Ρώμῃ διαμονὴ τοῦ Ἀπ. Πέτρου καὶ ὁ ἐν αὐτῇ μαρτυρικὸς αὐτοῦ θάνατος, ἐν Ἀθήναις 1938. Τὸ συμπέρασμα τοῦ Lietzmann πρὸς τοὺς ἀντιγνωμοῦντας εἶναι ὅτι «οὐδεμία ἱστορικὴ βεβαιότης ὑπάρχει ἐν τούτοις. Πᾶσαι αἱ πιθανότητες ὁμιλοῦσι περὶ τοῦ ὅτι ὁ Πέτρος καὶ ὁ Παῦλος εὗρον ἐν Ρώμῃ ἐπὶ Νέρωνος μαρτυρικὸν θάνατον».

Ἐν τῇ ἐντολῇ ταύτῃ ὑπάρχει τὸ καθήκον τοῦ κηρύγματος τῶν χριστιανικῶν ἀληθειῶν καὶ τῆς ὀργάνωσης τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Κύριος προσέθηκε «καὶ ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας, ἕως τῆς συντελείας τῶν αἰώνων», εἶναι προφανές ὅτι οἱ λόγοι τοῦ Κυρίου ἀναφέρονται οὐ μόνον εἰς πάντας τοὺς Ἀποστόλους ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς διαδόχους αὐτῶν.

Ταῦτα μὲν εἶναι σαφῆ καὶ ἀναντίρρητα, ὅπως δὲ ἀσύστατοι αἱ ἐπὶ ἀποκρύφων τινῶν συγγραμμάτων στηριζόμενα μεταγενέστερα εἰδήσεις περὶ μακρᾶς ἐπισκοπεύσεως τοῦ Ἀπ. Πέτρου ἐν Ρώμῃ, ὡς παράλογον δὲ δυνάμεθα νὰ χαρακτηρίσωμεν τὴν θεωρίαν, καθ' ἣν οἱ Ἐπίσκοποι Ρώμης ἐκληρονόμησαν παρὰ τοῦ Πέτρου τὴν ἐπὶ τῆς ὅλης Ἐκκλησίας ἐξουσίαν.

Ἐκ τῶν γνωστῶν μαρτυριῶν τοῦ Κλήμεντος Ρώμης, τοῦ Διονυσίου Κορίνθου, τοῦ Εἰρηναίου Λουγδούνου καὶ τοῦ Τερτυλλιανοῦ ἀποδεικνύεται ὅτι οὐδέποτε εἰργάσθη μόνος ὁ Ἀπ. Πέτρος ἐν Ρώμῃ ἀλλὰ συνειργάσθη μετὰ τοῦ Παύλου κατὰ τὸ τέλος τῆς ζωῆς του καὶ ὅτι ὁ Παῦλος πρὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ Πέτρου διοργάνωσε τὴν Ἐκκλησίαν Ρώμης, χειροτονήσας τοὺς πρώτους Ἐπισκόπους Λίνον καὶ Ἀνάκλητον. Ὁ Τερτυλλιανὸς πληροφορεῖ ὅτι ὁ Πέτρος ἐχειροτόνησεν Ἐπίσκοπον τὸν Κλήμεντα, ἀλλ' ἐὰν δὲν εἶναι παρεφθαρμένον τὸ σχετικὸν χωρίον, ἐμμέσως καὶ τοῦτο μαρτυρεῖ ὅτι τὸν Λίνον καὶ Ἀνάκλητον δὲν ἐχειροτόνησεν ὁ Πέτρος. Ὅτι ὅμως τὸ χωρίον εἶναι παρεφθαρμένον καταφαίνεται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ὁ Κλήμης παρίσταται ὅτι ἐχειροτονήθη Ἐπίσκοπος περὶ τὸ 88ον ἔτος, εἴκοσι τοῦλάχιστον ἔτη μετὰ τὸν μαρτυρικὸν θάνατον τοῦ Πέτρου.

Κατὰ ταῦτα μόνον ὡς μυθώδεις δύνανται νὰ χαρακτηρισθῶσιν αἱ εἰδήσεις, καθ' ἃς ὁ Ἀπ. Πέτρος μετέβη εἰς Ρώμην πρὸ τοῦ Ἀπ. Παύλου καὶ ὅτι ἐπὶ μακρὰ ἔτη εἰργάσθη πρὸς ἴδρυσιν καὶ διοργάνωσιν τῆς Ἐκκλησίας. Ὅτι δὲ ὁ Ἀπ. Πέτρος δὲν ἐχρημάτισε πρῶτος Ἐπίσκοπος Ρώμης εἶναι ἀναντίρρητον, ἄλλως τε, ὡς εἴπομεν, οἱ Ἀπόστολοι δὲν ὑπῆρξαν ὀρισμένης πόλεως Ἐπίσκοποι. Εἶχον παγκόσμιον ἀποστολήν. Ἀλλὰ καὶ Ἐπίσκοπος Ρώμης ἐὰν ἐχρημάτιζεν ὁ Πέτρος, πάλιν ἐντελῶς ἀστήρικτος εἶναι καὶ αὐθαίρετος ὁ ἰσχυρισμός, καθ' ὃν οἱ Ἐπίσκοποι Ρώμης ἐκληρονόμησαν παρ' αὐτοῦ τὸ πρωτεῖον ἐν ἀπάσῃ τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὅτι δέ, καθ' ἀκολουθίαν, θεῖω δικαίω καθιδρύθη ἐν αὐτῇ τὸ πρωτεῖον τοῦτο.

Εἶναι προφανές ἐκ τῶν γνωστῶν γεγονότων τῶν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀπ. Πέτρου, ὅτι οἱ Ἐπίσκοποι

Ρώμης Λίνος, Ἀνάκλητος, Κλήμης οὐδεμίαν σχετικὴν ἀξίωσιν παρουσίασαν. Μετὰ τὸν Παῦλον καὶ τὸν Πέτρον τὴν ἐπὶ τῆς ὅλης Ἐκκλησίας αὐθεντίαν εἶχεν ὁ ἐν Μικρασίᾳ ἐργαζόμενος ἔτι Ἀπ. Ἰωάννης. Μετ' αὐτὸν δὲ κατὰ τὸν β' αἰῶνα μέγα κύρος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ εἶχον διακεκριμένοι τινὲς Ἐπίσκοποι, ὡς ὁ Κλήμης Ρώμης, ὁ Ἀντιοχείας Ἰγνατίος, ὁ Πολύκαρπος Σμύρνης, ὁ Διονύσιος Κορίνθου, ὁ Εἰρηναῖος Λουγδούνου. Τὸ κύρος αὐτῶν ἐξηρτᾶτο μᾶλλον ἐκ τῆς πρόσωπικότητος αὐτῶν, οὐχὶ δὲ ἐκ τῆς πόλεως, ἐν ἣ ἐπεσκόπευον.

3. Ὁ Ἐπίσκοπος Ρώμης καὶ τὰ γενικὰ ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα.

Ἡ διοργάνωσις τῆς διοικήσεως τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας ἤρξατο ἀπὸ τῶν πρώτων αὐτῆς ἡμερῶν κατὰ τὴν Ἀποστολικὴν ἔτι ἐποχὴν, διότι εὐθὺς μετ' αὐτὴν ἐμφανίζεται ὀργανωμένη διοικητικῶς ἡ Ἐκκλησία. Ἀλλὰ κατὰ τὴν συντέλεσιν τοῦ ἔργου τούτου οὐδὲν ἀπολύτως ἴχνος διοικητικοῦ πρωτεῖου τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης καὶ οὐδεμία ὑπεροχὴ αὐτοῦ παρουσιάζεται. Πάντες οἱ Ἐπίσκοποι εἶναι ἴσοι πρὸς ἀλλήλους, ἕκαστος δὲ ἐλεύθερος ἐν τῇ ἑαυτοῦ παροικίᾳ καὶ ἀνεξάρτητος ἀπὸ τοῦ ἑτέρου. Περὶ τούτου οὐδεμίαν καταλείπουσιν ἀμφιβολίαν αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Ἰγνατίου Ἀντιοχείας, δαψιλεῖς παρέχουσαι πληροφορίας περὶ τῆς πρώτης ἐκείνης διοικητικῆς ὀργάνωσης τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Βεβαίως ἡ παροικία τῆς Ρώμης, ὡς εὕρισκομένη ἐν τῇ Πρωτευούσῃ τοῦ Κράτους, ὡς ἀξιωθείσα νὰ τύχη τῆς ἐπιστασίας τῶν ἐνδόξων Ἀποστόλων Παύλου καὶ Πέτρου, ὧν τοὺς ἱεροὺς τάφους ἐν μέσῳ αὐτῆς εἶχεν, ἐθεωρεῖτο «προκαθμένη», κατεῖχεν ἐξαιρετικὴν τινα θέσιν μεταξὺ τῶν ἀνὰ τὸν κόσμον ἐγκατεσπαρμένων χριστιανικῶν παροικιῶν τῆς καθόλου Ἐκκλησίας, ἥτις εἶχεν ἐντεταμένην τὴν προσοχὴν αὐτῆς πρὸς τὴν Ρώμην κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν διωγμῶν, ἀλλὰ τοιαύτην θέσιν ἠδύνατο νὰ καταλάβῃ οἰαδήποτε ἄλλη παροικία, ἐὰν συνέπιπτε νὰ εἶναι παροικία τῆς Πρωτευούσης τῆς Ρωμαϊκῆς Αυτοκρατορίας. Ἐπομένως ὁ Ἀπ. Πέτρος οὐδὲν πρωτεῖον μετέδωκεν εἰς τοὺς Ἐπισκόπους Ρώμης.

Περὶ τὰ τέλη τῆς πρώτης ἑκατονταετηρίδος οἱ Κορίνθιοι ἀπετάθησαν ὄχι εἰς τὸν Ἐπίσκοπον Ρώμης Κλήμεντα, ἀλλ' εἰς τὴν ἐν αὐτῇ παροικίαν, ἥτις καὶ ἀπαντᾷ εἰς αὐτοὺς («ἡ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ ἢ παροικίᾳ Ρώμην, τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ τῇ παροικίᾳ Κόρινθον»). Τὸ πρόσωπον τοῦ Κλήμεντος,

τοῦ γράφοντος τὴν ἐπιστολήν, ὑποχωρεῖ καὶ καθίσταται ἀφανές, ἐπομένως περὶ παπικοῦ πρωτείου οὐδεὶς δύναται νὰ γίνη λόγος. Οἱ Κορίνθιοι ἀπετάθησαν εἰς τὴν Ρώμην ἕνεκα τῆς ποικίλης σημασίας τῆς ἐν αὐτῇ χριστιανικῆς παροικίας καὶ τῆς μεγάλης μεταξὺ Ρώμης καὶ Κορίνθου συγκοινωνίας. Ὡς δ' ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Ἰγνατίου καταφαίνεται, καὶ ἐν ἄλλαις παροικίαις ἐξεργάγησαν, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἤττον, ὅμοιαι πρὸς τὰς ἐν Κορίνθῳ ταραχαί, ἐν τούτοις αἱ παροικίαι ἐκεῖναι δὲν κατέφυγον εἰς τὴν Ρώμην, ἀλλ' ὁ Ἀντιοχείας Ἰγνάτιος ἐπενέβη διὰ τῶν ἐπιστολῶν του πρὸς εἰρήνευσιν αὐτῶν. Τὸ αὐτὸ ἔπραξεν ὁ Πολύκαρπος Σμύρνης πρὸς τὴν ἐν Φιλιππησίαις παροικίαν. Περὶ δὲ τὸ 170 ὁ Διονύσιος Κορίνθου ἔγραψε «Καθολικὰς ἐπιστολάς», ὡς πληροφορεῖ ὁ ἐκκλησιαστικὸς ἱστορικὸς Εὐσέβιος⁸, πρὸς διαφόρους παροικίας καὶ δὴ πρὸς τὴν τῆς Ρώμης. Ἐπομένως δὲν ἔπραξέ τι πλεόν τοῦ Διονυσίου Κορίνθου ὁ Κλήμης Ρώμης, οὐδὲ δύναται νὰ στηριχθῇ πρωτεῖον ἐπὶ τῆς ἐπιστολῆς τούτου πρὸς Κορινθίους.

Ἡ δὲ γνώμη τοῦ Εἰρηναίου Λουγδούνου, λέγοντος περὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρώμης ὅτι «πρὸς ταύτην διὰ τὸ διαφέρον αὐτῆς πρωτεῖον ἀνάγκη πᾶσαν συμβαίνειν Ἐκκλησίαν, τούτεστι τοὺς ἀπανταχοῦ πιστοὺς, ἐν ἧ δια παντός ὑπὸ τῶν ὁπουδήποτε συντηρήται ἢ παρὰ τῶν Ἀποστόλων παράδοσις»⁹, οὐδὲν διουικητικὸν πρωτεῖον τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης μαρτυρεῖ, ἀλλ' ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐν Ρώμῃ Ἐκκλησίαν, ἐν ἧ ἐκήρυξαν οἱ Ἀπόστολοι, δηλ. ὁ Παῦλος καὶ ὁ Πέτρος καὶ ἐν ἧ διασώζεται ἡ ἀποστολικὴ παράδοσις. Ὁ Εἰρηναῖος δὲν διακρίνει τὴν ἐν Ρώμῃ δρᾶσιν τοῦ Πέτρου ἀπὸ τῆς τοῦ Παύλου, δὲν γνωρίζει οὐδεμίαν ἰδιαιτέραν σχέσιν τῶν Ἐπισκόπων Ρώμης πρὸς τὸν Πέτρον ἢ διαδοχὴν καὶ κληρονομίαν πρωτείου. Ἀναφέρει δὲ ὡς πρῶτον Ἐπίσκοπον Ἰ Ρώμης τὸν Λίνον. Ὅτι ὁ Πέτρος ἐπεσκόπευσεν ἐν Ρώμῃ εἶναι μεταγενεστέρα παράδοσις, ἀπαντήσα πρώτην φοράν ἐν τῷ Χρονικῷ τοῦ Εὐσεβίου¹⁰ καὶ παρ' Ἱερωνύμῳ¹¹. Ἡ σημασία ἦν ὁ Εἰρηναῖος ἀποδίδει εἰς τὴν ἐν Ρώμῃ χριστιανικὴν παροικίαν, ὡς διασώζουσαν τὴν ἀποστολικὴν παράδοσιν, ἴσχυε βεβαίως διὰ τὴν Δύσιν, ἐνθα μόνη ἀποστολικὴ Ἐκκλησία ἦτο ἡ τῆς Ρώμης. Θὰ ἦτο ἄτοπον νὰ δεχθῇ τις ὅτι ὁ Εἰρηναῖος ἐπίστευεν ὅτι ἐν τῇ Ἀνατολῇ δὲν διεσώζετο ἡ Ἀποστολικὴ παράδοσις. Ὁ Εἰρηναῖος

εὐρισκόμενος ἐν τῇ Δύσει ἐκφράζει τὴν ἀντίληψιν τῆς Δύσεως.

Ἡ Ἀνατολὴ ἦτο πλήρης τῆς Ἀποστολικῆς παραδόσεως, ἐὰν δὲ ὁ Εἰρηναῖος ἤθελε νὰ ἐκφράσῃ τὸ φρόνημα τῆς Ἀνατολῆς, θὰ ἐνεθυμεῖτο τι διηγήθῃ εἰς αὐτὸν ὁ διδάσκαλός του Πολύκαρπος ὁ Σμύρνης περὶ τῆς πρώτης φάσεως τοῦ ζητήματος τοῦ Πάσχα καὶ πῶς αὐτός, ὁ Πολύκαρπος, ὁ μαθητὴς τοῦ Ἀπ. Ἰωάννου, οὐδόλως ἐθεώρησεν ἑαυτὸν ὑπόχρεον ν' ἀποδεχθῇ τὴν παράδοσιν καὶ πράξιν τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας καὶ ὑποκύψῃ εἰς τὴν γνώμην τῆς Ρώμης Ἀνικῆτου¹².

Κατὰ τὴν δευτέραν φάσιν τοῦ ζητήματος τοῦ Πάσχα ὁ Ρώμης Βίκτωρ δὲν ἐνήργησεν ὡς ἔχων σχέσιν τινὰ πρὸς τὸν Ἀπ. Πέτρον καὶ οὐδεμίαν ἀξίωσιν διετύπωσε περὶ θείῳ δικαίῳ ἐξουσίας ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἡ γνωστὴ ἐπέμβασις του πρὸς ἐπιβολὴν τῆς ἰδίας γνώμης δι' ἀπειλῆς περὶ ἀποκοπῆς ἀπὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας, ἀπεκρούσθη οὐχὶ μόνον ὑπὸ τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Μικρασίας ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἄλλων, «οὐ πᾶσι γε τοῖς Ἐπισκόποις ταῦτα ἠρέσκετο»¹³. Ὁ δ' Ἐπίσκοπος Λουγδούνου Εἰρηναῖος «ἐκ προσώπου ὧν ἠγεῖτο κατὰ τὴν Γαλλίαν ἀδελφῶν ἐπιστείας... τῷ γε Βίκτορι προσηκόντως ὡς μὴ ἀποκόπτοι ὅλας Ἐκκλησίας Θεοῦ ἀρχαίου ἔθους παράδοσιν ἐπιτηρούσας, πλείστα ἕτερα παραινεῖ»¹⁴ καὶ «ὁ αὐτός (Εἰρηναῖος) οὐ μόνον Βίκτορι καὶ διαφόροις δὲ πλείστοις ἄρχουσιν Ἐκκλησιῶν τὰ κατάλληλα δι' ἐπιστολῶν περὶ τοῦ κεννημένου ζητήματος ὠμίλει»¹⁵. Ἐχομεν πρὸ ἡμῶν ἐνέργειαν τοῦ Ἐπισκόπου Λουγδούνου γενικῆς φύσεως, ἀντίθετον πρὸς τὴν ἐνέργειαν τοῦ Βίκτορος, τὸ ὅτι δὲ Ἐκκλησίαι τινὲς ἀκολουθοῦσαι τὴν γνώμην τοῦ Ρώμης ἔσπευσαν νὰ συγκαλέσωσι Συνόδους καὶ λάβωσιν ἀποφάσεις δὲν δεικνύει ὅτι ἀνεγνώριζον «διουικητικὴν ἐξουσίαν ἐν τῷ προσώπῳ τῶν διαδόχων τοῦ κορυφαίου τῶν Ἀποστόλων», ἀλλὰ μαρτυρεῖ τὴν σπουδαιότητα τῆς καταστάσεως, ἧτις ἠπέλπει νὰ διασπάσῃ τὴν Ἐκκλησίαν. Αἱ εἰρημέναι Ἐκκλησίαι θὰ ἐδέχοντο τὴν πρόσκλησιν καὶ ἂν προήρχετο παρ' ἄλλου Ἐπισκόπου, πολλῶ μᾶλλον ὅτι προήρχετο παρὰ τοῦ Ἐπισκόπου τῆς Πρωτευούσης τοῦ Κράτους. Πρὸς τούτοις δὲν δύναται τις νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι αἱ Σύνοδοι τῶν εἰρημένων Ἐκκλησιῶν ἐδέχθησαν τὴν ἀπόφασιν τοῦ Ρώμης, ἀλλὰ δι' οὐς λόγους ὁ Βίκτωρ, οὕτω καὶ οἱ Ἐπίσκοποι τῶν Ἐκ-

8. Ἐκκλησ. Ἱστορία 4,23.

9. Πατρ. Migne 7,848.

10. Πατρ. Migne 19,539.

11. Αὐτόθι 23,607.

12. Εὐσεβίου, Ἐκκλησ. Ἱστορία 5,24.17.

13. Εὐσεβίου, Ἐκκλησ. Ἱστορία 5,24.9.

14. Αὐτόθι 5, 24.11.

15. Αὐτόθι 5, 24. 17.

κλησιῶν ἐκείνων ἔμενον πιστοὶ εἰς τὴν ἰδίαν αὐτῶν παράδοσιν καὶ τὴν ἰδίαν αὐτῶν πράξιν, ἥτις ἀπλῶς συνέπιπτε μετὰ τῆς παραδόσεως καὶ τῆς πράξεως τῆς Ἐκκλησίας Ρώμης. Ἐὰν ὁ Βίκτωρ παρεδέχετο τὴν μικρασιατικὴν παράδοσιν ἐν προκειμένῳ, βεβαίως αἱ ἐν λόγῳ Ἐκκλησίαι θ' ἀπέκρουον αὐτόν, ὡς ἀπέκρουσαν αἱ μικρασιατικαὶ Ἐκκλησίαι, ἅτε ἔχουσαι διάφορον ἔθιμον. Κατὰ ταῦτα καὶ αἱ συμφωνήσασαι μετὰ τῆς Ἐκκλησίας Ρώμης Ἐκκλησίαι δὲν ἀνεγνώριζον πρωτεῖον τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης. Ἡ ἀξίωσις τοῦ Βίκτορος ὑπὸ μὲν τῶν ἐχόντων τὸ αὐτὸ ἔθιμον περὶ τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα ἐγένετο δεκτὴ, θὰ ἐγένετο δὲ δεκτὴ καὶ ἂν παρ' ἄλλου διευποῦτο, ἀπεκρούσθη ὅμως ὡς αὐθαίρετος ὑπὸ τῶν ἐχόντων διάφορον ἔθιμον. Ἐπομένως δὲν ἀνεγνώριζέ τις προνομιακὴ ἐξουσία τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης ἐπὶ τῶν λοιπῶν Ἐπισκόπων.

Τοῦτο κατεδείχθη καὶ ἐν τῇ διαφορᾷ περὶ τοῦ βαπτίσματος τῶν αἰρετικῶν μετὰ τοῦ Ρώμης Στεφάνου καὶ τῶν Ἐπισκόπων Καισαρείας τῆς Καππαδοκίας Φιρμιλιανοῦ καὶ Καρχηδόνης Κυπριανοῦ¹⁶. Ὁ Στέφανος ἀπέρριψε τὰς ἀποφάσεις δύο Συνόδων, ἐν αἷς ἀπεφασίσθη ὑπὸ τοῦ Κυπριανοῦ καὶ τῶν λοιπῶν Ἀφρικανῶν Ἐπισκόπων ὅτι δέον ν' ἀναβαπτίζονται οἱ ἐκ τῆς αἰρέσεως εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν προσερχόμενοι. Ἐπανελήφθη ἡ ἀπόφασις καὶ ἐν τρίτῃ Συνόδῳ, παρομοίαν δὲ ἀπόφασιν ἔλαβε καὶ ἡ ἐν Ἰκονίῳ Σύνοδος τῶν Ἀνατολικῶν, προϊσταμένου τοῦ Φιρμιλιανοῦ. Ὁ Στέφανος δὲν ἐδέχθη τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ Κυπριανοῦ, διέκοψε δὲ τὴν ἐκκλησιαστικὴν κοινωνίαν πρὸς τοὺς Ἐπισκόπους τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Ἀφρικῆς. Ὁ Φιρμιλιανὸς ἠλεγξε δριμύτατα τὴν διαγωγὴν τοῦ Στεφάνου, τὸ δ' αὐτὸ ἔπραξε καὶ ὁ Κυπριανός, μαθὼν ὅτι ὁ Στέφανος δὲν ἀπέδεχθη τοὺς ἀντιπροσώπους αὐτοῦ, ὡς καὶ ἐν ἄλλαις περιπτώσεσι, καθ' ἃς προσκληθεὶς ὁ Στέφανος ἐζήτησε νὰ ἐπέμβῃ εἰς τὰ τῆς ἐν Ἀφρικῇ Ἐκκλησίας ζητήματα.

Καθόλου δὲ εἰπεῖν ἐν διαρκείᾳ τῶν τριῶν πρώτων αἰώνων οὐδὲν γεγονός ἔχομεν καθ' ὃ ἀνεγνώρισθη ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας διοικητικὸν πρωτεῖον εἰς τὸν Ἐπίσκοπον Ρώμης. Ἡ Ἐκκλησία δὲν διωκεῖτο μοναρχικῶς, δὲν ἐλάμβανε διαταγὰς ἐκ Ρώμης. Συνήρχοντο Σύνοδοι ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης, ἐξελέγοντο καὶ ἐδικάζοντο Ἐπίσκοποι ἄνευ οἰασδῆποτε μετοχῆς τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης.

Ὁ Παῦλος Σαμοσατεύς, Ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας, ἐδικάσθη καὶ κατεδικάσθη ἄνευ προσκλήσεως καὶ

16. P. Batiffol, ἐθ. ἀν. σ. 458 ἐξ.

συμμετοχῆς τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης. Ἀνηγγέθησαν πρὸς αὐτόν αἱ σχετικαὶ ἀποφάσεις καθ' ὃν τρόπον καὶ πρὸς τοὺς λοιποὺς Ἐπισκόπους¹⁷. Βεβαίως ὁ Ἐπίσκοπος οὗτος ὡς Ἐπίσκοπος τῆς Πρωτευούσης τοῦ Κράτους κατεῖχεν ἐξέχουσαν θέσιν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀλλὰ δὲν διώκει τὴν Ἐκκλησίαν.

Ταῦτα προσεπιμαρτυροῦνται καὶ ὑπὸ τῶν Ἀποστολικῶν λεγομένων κανόνων, ἐν οἷς ἀπετυπώθησαν αἱ ἀρχαὶ τῆς διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας καὶ ὧν τὸ μέγα κύρος ὑπέδειξεν ἤδη ἡ Α' Οἰκουμ. Σύνοδος (Καν. 1.2.5.9.10). Κατὰ τοὺς Ἀποστολικούς κανόνας ἐκάστη παροικία διωκεῖτο ὑπὸ ἰδιοῦ Ἐπισκόπου (Καν. 32. 35. 38. 39. 76), ἀπαγορευομένης τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ ἐνὸς Ἐπισκόπου εἰς τὰ τῆς διοικήσεως τοῦ ἄλλου (Καν. 34. 35). Αἱ ἐπὶ μέρους Ἐπισκοπαί—παροικίαι ἀπετέλουν τὰς κατὰ τόπους Ἐκκλησίας, ἐκάστης τῶν ὁποίων ἠγεῖτο ὁ «πρῶτος» ὡς «κεφαλὴ». Ὁ πρῶτος οὐδὲν ἐπραττεν ἄνευ τῆς γνώμης τῶν λοιπῶν Ἐπισκόπων ἀλλὰ καὶ οὐδεὶς τούτων ἐπραττέ τι ἄνευ τῆς γνώμης τοῦ πρώτου (Καν. 34). Κατὰ τὰς διατάξεις λοιπὸν ταύτας δὲν διώκει τὰς Ἐκκλησίας ὁ Ἐπίσκοπος Ρώμης, ἀλλὰ μόνον τὴν ἥς προϊστατο. Ἐκάστη ἐπὶ μέρους Ἐκκλησία εἶχε τὸν ἴδιον «πρῶτον».

Β.

Ο ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΡΩΜΗΣ ΚΑΤΑ ΤΑΣ ΠΡΩΤΑΣ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥΣ

4. Προσφυγὴ Ἐπισκόπων πρὸς τὴν Ρώμην.

Ἡδη ἐν διαρκείᾳ τῶν τριῶν πρώτων αἰώνων ἡ Ἐκκλησία, ὡς καὶ ἀνωτέρω δι' ὀλίγων ἐσημειώθη, τὰ ζητήματα αὐτῆς ἔλυε διὰ Συνόδων. Δὲν ὑπάρχει περίπτωσις, καθ' ἣν ἐζήτησε τὴν λύσιν ζητήματος γενικῆς ἐκκλησιαστικῆς φύσεως παρὰ μόνου τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης¹. Ὅτε δὲ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ δ' αἰῶνος ἤρξαντο τὰ μεγάλα ζητήματα ἅτινα προὐκάλεσαν αἱ αἰρέσεις ἡ Ἐκκλησία συνεχρότει τὰς Οἰκουμενικὰς Συνόδους, δι' ὧν ταῦτα ἐπέλυε. Εἰς τὰς

17. Ἡ ἀναγγελία αὕτη ὡς καὶ ἡ ἐπέμβασις τοῦ Ρώμης Διονυσίου παρὰ τῷ Διονυσίῳ Ἀλεξανδρείας διὰ τὴν διόρθωσιν ἀτυχοῦς φράσεως δὲν σημαίνουσι πρωτεῖον ὡς θέλουσιν οἱ λατῖνοι θεολόγοι, P. Batiffol, La paix Constantinienne et le Catholicisme², Paris 1914, σ. 94—109.

1. Περὶ τῶν προσφυγῶν πρὸς τὸν Ρώμης πρβλ. γενικῶς P. Bernardakis, Les appels au Pape dans l'Église Grecque jusqu' à Photius ἐν ταῖς «Echos d' Orient» τ. VI, 1903, σ. 30. 118. 249. P. Batiffol, Le secours à Rome en Orient avant le Concile de Chalcédoine ἐν «Revue d'histoire ecclésiastique, XXI, 1926, σ. 5 ἐξ.

Συνόδους ταύτας οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης κατελάμβανον τὴν πρώτην θέσιν ὡς ἀντιπρόσωποι τοῦ Ἐπισκόπου τῆς Ρώμης, οὐχὶ ὡς ἔχοντος ἐξουσίαν τινὰ ἐπ' αὐτῶν, ἀλλ' ὡς πρώτου μεταξὺ τῶν λοιπῶν πρωτευόντων Ἐπισκόπων, οἱοὶ κατὰ τὸν χρόνον τῆς συγκροτήσεως τῆς Ἀ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἦσαν ὁ Ρώμης, ὁ Ἀλεξανδρείας καὶ ὁ Ἀντιοχείας. Ὁ βος κανὼν τῆς Συνόδου ταύτης μαρτυρεῖ ὅτι οἱ τρεῖς αὗτοι Ἐπίσκοποι ἐθεωροῦντο ἴσοι πρὸς ἀλλήλους, «Τὰ ἀρχαῖα ἔθνη κρατεῖτω, τὰ ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Λιβύῃ καὶ Πενταπόλει, ὥστε τὸν Ἀλεξανδρείας Ἐπίσκοπον πάντων τούτων ἔχει τὴν ἐξουσίαν, ἐπειδὴ καὶ τῷ ἐν Ρώμῃ Ἐπισκόπῳ τοῦτο σύνηθές ἐστίν ὁμοίως δὲ καὶ κατὰ Ἀντιόχειαν καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις Ἐπαρχίαις τὰ πρεσβεῖα σώζεσθαι ταῖς Ἐκκλησίαις». Ὁ κανὼν οὗτος διηρμήνευσεν ὡς ἄριστα τὸ σύστημα τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, ἕπερ δὲν ἦτο μοναρχικόν. Δὲν ἐτάχθησαν οἱ Ἐπίσκοποι ὑπὸ ἓνα μόνον Ἐπίσκοπον οὐδ' αἱ Ἐκκλησίαι ὑπὸ μίαν Ἐκκλησίαν. Πάντες οἱ Ἐπίσκοποι καὶ πᾶσαι αἱ Ἐκκλησίαι ἦσαν διοικητικῶς ἀνεξάρτητοι ἀπ' ἀλλήλων. Ἀλλὰ μεταξὺ πάντων τῶν Ἐπισκόπων ὁ Ρώμης ἦτο «πρωτόθρονος», ὡς Ἐπίσκοπος τῆς πρωτευούσης πόλεως τοῦ Κράτους. Ἡ θέσις αὐτοῦ δὲν διέφερε τῆς θέσεως τοῦ Πατριάρχου Κ/πόλεως, ἣν οὗτος κατέχει νῦν ἐν τῇ Ὁρθοδόξῃ Ἐκκλησίᾳ. Κατὰ τὴν περίοδον τῶν δογματικῶν ἐρίδων, ὡς καὶ ἐφεξῆς, ἀνατολικοὶ Ἐπίσκοποι καὶ ἄλλοι κληρικοὶ κατέφευγον εἰς τὸν πρωτόθρονον Πατριάρχην τῆς Ρώμης, ὡς βραδύτερον κατέφευγον πρὸς τὸν πρωτόθρονον Πατριάρχην Κ/πόλεως. Πρῶτοι ἀπετάθησαν πρὸς τὸν Ρώμης Ἰούλιον (338) οἱ Ἀρειανοί, ἐπὶ αὐτοκράτορος Κωνσταντίου, ὅτε ἐδέσποζον ἤδη τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας οἱ Ἀρειανοί, ἀπετάθησαν δὲ πρὸς τὸν Ρώμης δι' οὐδένα ἄλλον λόγον εἰμὴ ὅπως ὁ ἀρειανὸς Ἐπίσκοπος τῆς Ἀλεξανδρείας Πιστός, ὅστις ἀνεγνωρίζετο ὑπὸ τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς, ἀναγνωρισθῆ καὶ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρώμης, ὡς ἐδήλου ὁ Ἰούλιος «προετρέποντο ἡμᾶς γράφειν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Πιστῶ τινι»². Τοῦτο ἐγένετο ἀφορμὴ ἵνα καὶ ὁ Μ. Ἀθανάσιος καὶ ἄλλοι καταδιωχθέντες ὀρθόδοξοι Ἐπίσκοποι ἐνεργήσωσι κατ' ἀντίθετον διεύθυνσιν παρὰ τῷ Ρώμης Ἰουλίῳ. «Ὅτι ὁ Ἀθανάσιος δὲν μετέβη ἐκεῖ ζητῶν βοήθειαν ἢ προστασίαν καὶ ὅτι δὲν ἐθεώρει ἑαυτὸν ὑποκείμενον ὑπὸ τὸ κριτήριον τῆς Ρώμης, μαρτυρεῖ ἡ Ἐγκύκλιος αὐτοῦ, δι' ἧς ἀνήγγειλεν ἀπλῶς εἰς τὸν Ρώμης τὰ τῆς βιαίας ἐξουσίας του καὶ συνί-

2. Πατρ. Migne 25, 288.

στα νὰ μὴ ἀναγνωρισθῆ ὁ παρείσακτος ἀρειανὸς Ἐπίσκοπος³. Οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν Ἀρειανῶν συναντηθέντες μετὰ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ Ἀθανασίου ἀπέτυχον ἐν ταῖς ἐνεργείαις αὐτῶν παρὰ τῷ Ἰουλίῳ. Ὅτε δὲ μετὰ παρέλευσιν ἔτους ἠθέλησεν οὗτος νὰ ἐξετάσῃ τὴν κανονικότητα τοῦ νέου ἀρειανοῦ Ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας Γρηγορίου τοῦ Καππάδοκος ἐκλεγέντος ὑπὸ τῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ συνελθόντων (340) ὑπεδείχθη εἰς αὐτὸν ὑπὸ τούτων ὅτι οὐδὲν δικαίωμα ἀναμειξέως ἔχει εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα τῆς Ἀνατολῆς καὶ ὅτι ἐὰν ἐπικοινωνῆ πρὸς τὸν Ἀθανάσιον δὲν δύναται νὰ ἐπικοινωνῆ καὶ πρὸς τὴν Ἀνατολήν, ὅτι ὅπως ἡ Ἀνατολή δὲν ἀνμειχθῆ εἰς τὰ ζητήματα τῆς Ρώμης, οἷον τὸ μεταξὺ Κορνηλίου καὶ Νοβατιανοῦ, οὕτω καὶ ἡ Ρώμη δὲν δύναται νὰ ἐπεμβαίη εἰς τὰ τῆς Ἀνατολῆς. Εἰδικῶς δὲ ὑπέμνησαν ὅτι τὸ ζήτημα τοῦ Παύλου Σαμοσατέως ἐλύθη ἄνευ οἰασθήποτε ἀναμειξέως τῆς Ρώμης καὶ προσέθησαν ὅτι ὁ Ἐπίσκοπος Ρώμης δὲν πρέπει νὰ φαντάζεται ἑαυτὸν ἀνώτερον τῶν λοιπῶν Ἐπισκόπων, ἐπειδὴ οὗτος εἶναι Ἐπίσκοπος τῆς Ρώμης. Ἐὰν δὲ ἡ Ρώμη δύναται νὰ καυχήθῃ διὰ τὸν πλοῦτον αὐτῆς ἡ Ἀνατολή καυχᾶται διὰ τὴν ἀνωτάτην θεολογικὴν γνῶσιν καὶ τὴν ἀρετὴν τὸ φῶς τῆς πίστεως ἐκ τῆς Ἀνατολῆς μετεδόθη εἰς τὴν Δύσιν, ὅθεν δὲν εἶναι πρέπον οἱ τῆς Ἀνατολῆς Ἐπίσκοποι ν' ἀκολουθῶσι τοὺς Δυτικούς⁴. Ὁ Ἰούλιος ἀπαντήσας δὲν ἠθέλησε νὰ ὑποστηρίξῃ πρωτεῖόν τι ἢ δικαίωμα ἐπὶ τῷ ὅτι εἶναι Ἐπίσκοπος Ρώμης, ἀλλὰ κατὰ τινὰ συνήθειαν («τοῦτο ἔθος ἦν») ἐζήτησε νὰ ἐξετάσῃ τὸ προκειμενον ζήτημα καὶ προσέθηκεν ὅτι ὁ Ἀθανάσιος ἐζήτησε τὴν ἐξέτασιν τῆς ὑποθέσεως αὐτοῦ ὑπὸ τῆς Συνόδου τῶν Δυτικῶν Ἐπισκόπων⁵.

Τὰ χαρακτηριστικὰ ταῦτα ἀντηλλάσσοντο μεταξὺ τῶν Ἀνατολικῶν καὶ τοῦ Ἰουλίου Ρώμης. Δὲν εἶναι δὲ ἀληθές ὅτι ὁ Μ. Ἀθανάσιος καὶ οἱ λοιποὶ ὀρθόδοξοι Ἐπίσκοποι ἀποκατεστάθησαν εἰς τὰς ἐπισκοπὰς αὐτῶν δι' ἐπιστολῶν τοῦ Ἰουλίου Ρώμης. Τὴν εἶδῃσιν ταύτην ἀνέγραψεν ὁ Σωκράτης⁶ καὶ ἐπανελάβην ἀταλαιπώρως ὁ Σωζόμενος⁷ ἀλλὰ δὲν ἀνταποκρίνεται αὕτη πρὸς τὰ πράγματα. Ἡδη ὁ Valesius ἐν σχολίῳ εἰς τὸ σχετικὸν χωρίον τοῦ Σωκράτους

3. Πατρ. Migne 25, 221—240. Πρβλ. Χρυσόστομος Παπαδοπούλου, Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ 1935, σ. 189 ἐξ.

4. Σωζόμενος, Ἐκκλησιολογία 3,8.

5. Παρ' Ἀθανάσιον ἐν Πατρ. Migne 25, 308.

6. Ἐκκλησιολογία 2, 15.

7. Ἐκκλησιολογία 3,8.

ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΙΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ "ΕΚΚΛΗΣΙΑ,"

Υπό τῆς Ἐποπτικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ περιοδικοῦ Ἐκκλησία» ἐνεκρίθη ὁ Προϋπολογισμὸς τοῦ ἔτους 1964, τὰ ἔσοδα καὶ ἔξοδα τοῦ ὁποίου ἔχουν ὡς κατωτέρω. Παρατίθενται ἐπίσης καὶ τὰ πραγματοποιηθέντα ἔσοδα καὶ ἔξοδα ἐκ τοῦ ἐγκριθέντος παρὰ τῆς Ἐπιτροπῆς ἀπολογισμοῦ καὶ ἰσολογισμοῦ τοῦ ἔτους 1962.

ΕΣΟΔΑ	Πραγματοποι- ηθέντα 1962	Προϋπολογι- ζόμενα 1964
1. Συνδρομαὶ Ἐφημερίων	1.243.456	1.539.000
2. » Ἱ. Ναῶν	65.084	75.000
3. » Ἰδιωτῶν	6.547	7.000
4. Λιανικὴ πώλησις	1.625	4.000
5. Δημοσιεύσεις	4.170	—
6. Τόκοι καὶ μερίσματα	69.800	86.000
7. Ἐκποιήσις ὑλικοῦ	400	—
8. Ἔσοδα «Θεολογίας»	11.653	12.000
	<u>1.402.735</u>	<u>1.723.000</u>

παρετήρησε: «Neminen ex supradictis episcopis Julius papa in suam sedem restituit, ne Athanasium quidem... in accusatores autem Athanasii, qui se iudicio sistere recusaverant, nihil pronuntiatum, sicut ex ipso Athanasio monui in libro observationum. Nec ante synodum Sardicensem restitutus est tum Athanasius, tum Marcellus et Asclepas et Lucius»⁸. «Ὅτι δὲ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Μ. Ἀθανασίου ἐξήτασεν οὐχὶ προσωπικῶς ὁ Ἐπίσκοπος Ρώμης ἀλλ' ἢ ἐν Σαρδικῇ Σύνοδος (343) μαρτυρεῖ καὶ αὐτὸς ὁ Σωζόμενος λέγων «ἐπεὶ δὲ Κώνστας βασιλεὺς ἤτει χάριν τὸν ἀδελφόν, ὥστε τοὺς ἀμφὶ τὸν Ἀθανάσιον τοὺς οἰκείους ἀπολαβεῖν θρόνους καὶ γράφων οὐδὲν ἦνυεν, ἀντιπραττόντων τῶν ἀπὸ τῆς ἐναντίας αἰρέσεως, οἱ δὲ περὶ τὸν Ἀθανάσιον καὶ Παῦλον προσιόντες αὐτῷ γενέσθαι Σύνοδον ἐζήτουν, ὡς ἐπὶ καθαιρέσει τῶν ὀρθῶν δογμάτων ἐπιβουλευθέντες, ἔδοξε γνώμη βασιλέων, τοὺς ἀφ' ἑκατέρας ἐρχομένους Ἐπισκόπους εἰς ρητὴν ἡμέραν καταλαβεῖν τὴν Σαρδῶν»⁹. Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι ἢ ἐν Σαρδικῇ Σύνοδος ἠθώωσεν οὐ μόνον τὸν Ἀθανάσιον ἀλλὰ καὶ Μάρκελλον τὸν Ἀγκύρας, καίτοι οὗτος εἶχε περιπέσει εἰς αἰρετικὴν πλάνην, προκαλῶν ἕνεκα ταύτης τὰς διαμαρτυρίας τῶν Ἐπισκόπων τῆς Ἀνατολῆς.

3. Migne 67, 212, σημ. 2.

4. Ἐκκλησ. Ἱστορία 3,11.

(Συνεχίζεται) ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ (†)
Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος

ΕΣΟΔΑ

1. Ἀξία ἀναλωθέντος Χάρτου	130.089	139.000
2. Τυπογραφικά	274.154	290.000
3. Μισθοδ. δῶρα ἐσοτῶν, ὑπερωρίαί	495.690	552.871
4. Προμήθ. Δημ. Ταμ. & Τοπ. TAKE	13.630	19.000
5. Ἀσφάλιστρα Προσωπικοῦ	37.365	37.577
6. Ταχυδρομικά	60.604	60.000
7. Δαπάνη ἐκδόσεων Ἱ. Συνόδου	69.006	—
8. Ἔξοδα Γραφ. Τύπου Ἱερ. Συνόδου	26.000	—
9. Ἐκτακτοὶ ἐκδόσεις	35.047	57.000
10. Ἀποζ. συνεργατῶν, μεταφορ. διεκ- περαιώσεως, τηλ/κά, ἐπισκευαί, ἐντυπα, γραφ. ὕλη, φωτισμός, θέρ- μανσις κλπ.	126.459	134.000
11. Ἔξοδα «Θεολογίας»	81.643	88.600
12. Ἀποθεματικὰ δαπανῶν	—	70.000
	<u>1.349.777</u>	<u>1.448.068</u>
Πλεόνασμα δρχ.	52.957	274.932

Ἐγκριθεὶς Ἰσολογισμὸς τῆς 31ης Δεκεμβρίου 1962
ἔχει ὡς ἐξῆς :

Α'. ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΣ

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΝ :

1. Καταθέσεις Τραπεζῆς καὶ Ταχ. Ταμειυτηρίου	530.676	
2. Ταμεῖον	41.788	
3. TAKE λ/σμός εἰσπρ. κρατήσ.	480.715	
4. Χρεώγραφα	441.000	
5. Ἀποθήκη χάρτου	30.854	
6. Προκαταβολαὶ τυπογραφείου κλπ.	75.110	
7. Ἐπιπλα, σκευή, βιβλία Βιβλιοθήκης	77.859	1.678.003

ΠΑΘΗΤΙΚΟΝ :

1. Κεφάλαιον ἐκ περισσεύματος ἔτους	1.548.074	
	52.957	1.601.031
2. Ἀποσβέσ. ἐπίπλων		16.972
3. Ὁφειλόμενα τυπογραφικά		60.000
		<u>1.678.003</u>

Σὺν τῇ δημοσιεύσει τῶν ἀνωτέρω καὶ ἵνα μὴ τυχὸν δημιουργῶνται ἐκ διαφόρων δημοσιεύσεων ἐσφαλμένοι ἐντυπώσεις παρέχονται αἱ ἐξῆς πληροφορίαι ἐπὶ τῶν ἐσόδων τοῦ περιοδικοῦ «Ἐκκλησία».

1) Δὲν ὑφίστανται «ἐλεύθερα» συνδρομαὶ πρὸς εἰσπραξίν. Αἱ ὀλίγαι δὲ ὑπάρχουσαι εἰσπράττονται κανονικῶς.

2) Τὸ περιοδικὸν «Ἐκκλησία» δὲν ἀποστέλλεται εἰς «ἀπαντας» τοὺς Ἱερούς Ναοὺς, ὡς ἀνακριβῶς ἀναφέρεται εἰς τελευταῖον δημοσίευμα, εἰμὴ εἰς τοὺς κριθέντας παρὰ τῆς Συνδικτικῆς Ἐπιτροπῆς ὡς δυναμένους νὰ καταβάλλουν τὴν συνδρομὴν τῶν, ἥτις ἀπὸ τῆς λήξεως τοῦ πολέμου μέχρι τοῦ 1957 ἀνήρχετο εἰς 15 δρχ. ἐτησίως, ἔκτοτε δὲ εἰς 30 δρχ. ἐτησίως, δι' ἑκάστον Ἱ. Ναόν. Ἡ εἰσπραξίς τῶν μικρῶν τούτων συνδρομῶν τῶν ἐπαρχιῶν, ἀνατεθειμένη ἐκ τοῦ νόμου εἰς τὰ Τοπικὰ TAKE, δὲν δύναται εἰμὴ νὰ παρουσιάσῃ καθυστέρηματα, τὰ ὁποῖα, ἄλλως τε, συνηθέστατα παρουσιάζονται εἰς τὴν εἰσπραξίν πόρων τῆς αὐτῆς ἡ παρομοίας φύσεως. Εἰδικῶς αἱ συνδρομαὶ τῶν Ναῶν τῆς περιφέρειας Ἀθηνῶν, εἰσπραττόμεναι τακτικῶς παρὰ τῆς ὑπηρεσίας τοῦ Περιοδικοῦ, οὐδὲν καθυστέρημα ἐμφανίζουν.

Ὅπως δὲ ἄποτε δηλοῦται ὅτι τό, ἐκ τῶν ὡς ἄνω συνδρομῶν τῶν Ἱ. Ναῶν, ἔσοδον καὶ διὰ τὴν περιπτώσιν ἀκόμη τῆς ἐξ ὀλοκλήρου καὶ ἄνευ οἰασθήποτε διαφυγῆς εἰσπράξεώς του,

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΩΝ ΣΤΗΛΗ

Ευχόμεθα ολοφύχως.

Εἰς τὴν σεμνὴν καὶ συγκινητικὴν τελετὴν, διεξαχθεῖσαν εἰς τὴν Μεγάλην Αἴθουσαν τῶν Ἀκατόρων, ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, φέρων τὴν μεγάλην τοῦ Στρατάρχου στολήν, ὤμοσεν ἐνώπιον τῶν ἐπισήμων καὶ ὑπαγορευόντος τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Χρυσοστόμου τὸν ὑπὸ τοῦ Συντάγματος ἐπιβαλλόμενον ὄρκον, ὅπως «προστατεύῃ τὴν ἐπικρατοῦσαν θρησκείαν τῶν Ἑλλήνων, φυλάττῃ τὸ Σύνταγμα καὶ τοὺς Νόμους καὶ διατηρῇ καὶ ὑπερασπίξῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ ἀκεραιότητα τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους».

Ἄλλοτε εἰς τὸ Βυζάντιον προηγεῖτο τῆς ἀναλήψεως τῆς Βασιλικῆς ἐξουσίας ἡ ἐκκλησιαστικὴ τελετὴ τῆς Στέψεως, ἡ ὁποία ἐτελεῖτο πανηγυρικῶς ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Σοφίας ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου. Πρὸ τῆς ἐνάρξεως δὲ τῆς ἐκκλησιαστικῆς τελετῆς ὁ Βασιλεὺς ἐνεχειρίσθη εἰς τὸν Πατριάρχην ἰδιόγραφον Πιττάκιον, ἐν τῷ ὁποίῳ περιλαμβάνετο ἡ δόξα τῆς Ὁρθοδόξου πίστεως καὶ ἡ ὑπόσχεσις νὰ διατελῇ προστάτης καὶ ὑπέρμαχος τῆς ὁρθῆς τῆς διδασκαλίας.

Πέραν ὅμως τοῦ ὄρκου του, ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἠρώτησε νὰ ἔχῃ ὡς ὑπογραμμὸν του ἐν τῇ ἀσκήσει τῶν Βασιλικῶν του καθηκόντων τὸ φωτεινὸν παράδειγμα τοῦ ἀειμνήστου Βασιλέως Πατρὸς του, ὅστις εἰς πᾶσαν περίστασιν ἐξεδήλωσε τὴν πρὸς

τὴν Πατρίδα ἀγάπην του καὶ τὴν πρὸς τὴν ἁγίαν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν μας εὐλάβειάν του. Εὐχόμεθα ολοφύχως, ὅπως Κύριος ὁ Θεὸς ἐνεσχύσῃ τὸν νέον Βασιλέα Κωνσταντῖνον ἵνα, ἀκολουθῶν τὰ φωτεινὰ ἔγγραφα τοῦ Πατρὸς του, «στεφανῶται ὅπλῳ τῆς ἀληθείας καὶ ὅπλῳ εὐδοκίας», ἀκούῃ τῶν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ λαλομένων «εἰς τὴν καρδίαν του ἀγαθῶν ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας καὶ παντὸς τοῦ λαοῦ» καὶ κοσμήται διὰ τῆς θείας σοφίας, διὰ τῆς ὁποίας «οἱ Βασιλεῖς βασιλεύουσι καὶ οἱ δυνάσται γράφουσι δικαιοσύνην».

Ἀπαιτεῖται εἰρηνικὴ ἐπανάστασις.

Ὁ ὑφυπουργὸς Θρησκευμάτων καὶ Ἐθνικῆς Παιδείας κ. Λουκῆς Ἀκριάς, ἐπὶ τῇ ἀναλήψει τῶν καθηκόντων του, ἀπηύθυνε πρὸς πάντα τὰ ὑπ' αὐτὸν ἐκπαιδευτικὰ ἰδρύματα χαιρετιστήριον ἐγκύκλιον, ἐν τῇ ὁποίᾳ κατ' ἀξιοσημείωτον τρόπον ἐκφράζει τὴν «πλήρη συνειδήσειν ἐθνήτης ἀπέναντι τῆς ἑλληνικῆς Παιδείας καὶ τῆς Ὁρθοδοξίας» καὶ καθορίζει τὸ ἰδεώδες, πρὸς τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ τείνῃ τὸ καθ' ὅλον μορφωτικὸν ἔργον. «Ὁφείλομεν, — λέγει —, νὰ διανοίξωμεν τοὺς νέους δρόμους πρὸς τὸ μέλλον τῆς φυλῆς μας. Νὰ παύσωμεν νὰ εἶμεθα οὐδέτεροι καὶ θλιβεροὶ θεαταὶ ἐνὸς κόσμου, πὸν δημιουργεῖται καὶ ἀναπτύσσεται ἐκτὸς τῶν συνόρων μας. Καὶ ἰσότημοι πρὸς τοὺς μεγάλους λαοὺς, εἰς τὴν ἐπιτικὴν σταυροφορίαν τῆς ἐποχῆς μας νὰ καταστήσωμεν τὴν παρουσίαν μας ἀναγκαίαν καὶ σεβαστὴν. Ἄς γίνῃ τὸ σύνθημα αὐτὸ ἡ πεποιθήσις ὅλων μας καὶ μὲ ἀδελφοσύνην ἄς ἐγκαινιάσωμεν τὴν εἰρηνικὴν αὐτὴν ἐπανάστασιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ».

Ἀληθῶς πρὸς ἀναγέννησιν τῆς παιδείας μας ἀπαιτεῖται εἰρηνικὴ ἐπανάστασις. Πρέπει νὰ ἀποτιναχθοῦν τὰ δεσμὰ τῆς ψευδοσοφιστικῆς παιδείας καὶ νὰ ἀξιοποιηθοῦν τὰ ἑλληνορθόδοξα ἰδεώδη μας. Ὡς προσθέτει εὐστόχως ὁ κ. ὑφυπουργός, πρέπει νὰ ἀποβλέψωμεν «εἰς τὸν πνευματικὸν φωτισμὸν καὶ τὸν φρονηματισμὸν τῆς ἑλληνικῆς νεολαίας μὲ βάσιν τὸ ἑλληνοχριστιανικὸν ἰδεώδες καὶ τὴν μοναδικὴν πνευματικὴν παράδοσιν τοῦ Ἔθνους μας».

Ἐκκλησις διὰ τὸν ἀφοπλισμὸν.

Ἡ Ἐκτελεστικὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν, ἡ ὁποία, διὰ πρώτην φοράν, συνήλθεν εἰς τὴν Σοβιετικὴν Ἐνωσιν, ἐτεράτισε τὰς ἐργασίας τῆς μὲ ἀπόφασιν, ὅπως ἀπευθύνῃ ἐκκλησίαν πρὸς τὴν διάσκεψιν τοῦ Ἀφοπλισμοῦ εἰς Γενεύην, ἵνα καταβληθῇ πᾶσα δυνατὴ προσπάθεια προκειμένου νὰ σταματήσῃ ὁ ἀγὼν διὰ τοὺς ἐξοπλισμοὺς καὶ πάντα τὰ ἔθνη συνεργασθοῦν πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ἀφοπλισμοῦ.

Ἄλλὰ τὸ ἐρώτημα εἶναι, ἐὰν θὰ εἰσακουσθῇ ἡ ἐκκλησίαις, ἰδιαιτέρως ἀπὸ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἐπισήμως ἔχουν ἀπεμπολήσει τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν ἢ

δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ καλύπτῃ πλέον τοῦ δεκάτου τῶν δαπανῶν ἐκδόσεως τῶν Περιδικῶν.

3) Τὸ περιοδικὸν «Ἐφημέριος» ἐξεδόθη ὡς παράρτημα τῆς «Ἐκκλησίας» πρὸς τὸν σκοπὸν, ὅπως ἐξυπηρετῶνται ἀφρονώτερον εἰς τὰς πνευματικὰς τῶν ἀνάγκας οἱ αἰδεσιμώτατοι ἱερεῖς καὶ ὅπως αἱ ἄλλοτε δημοσιευόμεναι ἐν τῇ «Ἐκκλησίᾳ» εἰδήσεις, αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὸν Ἐφημεριακὸν κλῆρον, ἀποχωρισθῶσιν αὐτῆς καὶ ἀποτελέσωσιν ἴδιον τεῦχος.

4) Ἀνακριβῶς ὑπολογίζεται διὰ δημοσιεύματος, ὅτι, μετὰ τὴν χορήγησιν τοῦ 300 δ/ράχμου, τῶν δώρων καὶ τοῦ ἐπιδόματος ἀδείας, τὸ ὑπὲρ τοῦ Περιδικοῦ ἔσοδον ἀνῆλθεν εἰς 1.900.000 ἑκατ. καθ' ὅσον τόσον τὰ δῶρα ὅσον καὶ τὸ ἐπίδομα ἀδείας ἐξαίρουνται τῆς ἐν λόγῳ κρατήσεως ὑπὲρ τοῦ Περιδικοῦ.

5) Ὅπως ἀναπόδεικτος τυγχάνει ὁ καθορισμὸς τοῦ ὕψους τῶν ἐν γένει ἐξόδων τῶν ἐκιδιδόμενων Περιδικῶν εἰς 900 χιλ. καὶ οὐδέποτε τὰ περισσεύματα ἔφθασαν τὰ ἀναφερόμενα ἐν τῷ δημοσιεύματι ποσά· οὐδὲ εἶναι δυνατὸν νὰ φθάσουν ταῦτα, ὑπὸ τὸ καθεστῶς τῶν σημερινῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων.

6) Τὰ ὑπάρχοντα κεφάλαια ὑπὸ τὴν μορφήν εἴτε καταθέσεως παρὰ Τραπεζαίαις, εἴτε χρεωγράφων, φυλάσσονται καλῶς καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ διατεθῶσι διὰ σκοποῦς μὴ ἐπιτρεπομένων.

Καταριζομένου τοῦ Ἀπολογισμοῦ καὶ Ἰσολογισμοῦ τοῦ ἔτους 1963 θέλουσι γνωστοποιηθῆ προσεχῶς τὰ ἀποτελέσματα τούτου.

τὴν ὀρθόδοξον βιοθεωρίαν. Ὡς κατ' ἐπανάληψιν ἔχει διακηρυχθῆ ἀπὸ τῆς στήλης ταύτης, ἡ λύσις τῶν ἀπασχολούντων τὴν ἀνθρωπότητα προβλημάτων, ἐπομένως καὶ ἡ ἐπίτευξις τοῦ ποθητοῦ ἀφοπλισμοῦ καὶ τῆς παγκοσμίου εἰρήνης δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῆ μακρὰν τῆς ζωῆς τοῦ Χριστοῦ. Μόνον ὅταν ἐπιτευχθῆ ἢ ἐν ὀρθοδόξῳ ἐννοίᾳ θέωσις τῆς ζωῆς, θὰ ἔχωμεν «τὴν εἰρήνην τοῦ Θεοῦ, τὴν ὑπερέχουσαν πάντα νοῦν» (Φιλίπ. δ', 7) καὶ θὰ γίνουν πραγματικότης οὐ μόνον διὰ τὰ ἄτομα, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ κράτη, οἱ λόγοι «Χριστός ἐστιν ἡ εἰρήνη ἡμῶν, ὁ ποιήσας τὰ ἀμφοτέρωθεν ἐν καὶ τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ λύσας» (Ἐφ. β', 14).

«Τῆ ἀνοχῆ τοῦ Κράτους».

Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, καλοῦσα τὰς Θεολογικὰς μας Σχολὰς, ὅπως προσδιορίσουν τὴν θέσιν τῆς ἀλλοπροσάλλου κινήσεως τῶν Χιλιαστῶν, ἐν τῷ σχετικῷ ἐγγράφῳ τονίζει, ὅτι «τῆ ἀνοχῆ τοῦ Κράτους ἐντατικῶς δορᾷ ἐν Ἑλλάδι ἡ προπαγάνδα τῶν Μαρτύρων τοῦ Ἰεχωβά, ἣτις τυγχάνει διεθνιστικὴ καὶ ἀκροῦς ἐπικίνδυνος ἀπὸ τε θρησκευτικῆς, ἐκκλησιαστικῆς καὶ ἐθνικῆς ἀπόψεως. Ἐκμεταλλεζόμενοι οἱ πράκτορες αὐτῆς τὰς πενομένας τάξεις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, κατορθώνουν νὰ προσηλυτίσουν πολλοὺς Ὀρθοδόξους». Μάλιστα «τὰ δικαστήρια εἰς ὅσας περιπτώσεις ἔχουν νὰ δικάσουν τοὺς ἐξ αὐτῶν προσηλυτιστὰς δὲν ἀποφαίνονται πάντοτε ὁμοφώνως, ἄλλοτε ὑποστηρίζοντα ὅτι πρόκειται περὶ γνωστῆς θρησκείας, ἄλλοτε περὶ ἀπλῆς αἰρέσεως καὶ ἄλλοτε περὶ διεθνιστικῆς ἀντεθνικῆς κινήσεως».

Ἐνώπιον τῆς καταστάσεως ταύτης πρέπει διὰ συνεργασίας τῆς Ἐκκλησίας μετὰ τῶν πνευματικῶν δυνάμεων τῆς χώρας νὰ διαφωτισθοῦν πάντες περὶ τοῦ χαρακτῆρος τῆς δράσεως τῶν «προβατοσχημῶν λύκων». Πρέπει νὰ γίνῃ κατανοητὸν, ὅτι ὁ Χιλιασμός εἶναι συμπλήρωμα πασῶν τῶν αἰρέσεων καὶ ὑπουλοῦς ἀντιχριστιανικῆ καὶ ἀντεθνικῆ κινήσεως.

Δὲν πρέπει νὰ διαψευσθῆ.

Τὸ πρὸς τὸν πρωθυπουργὸν κ. Γ. Παπανδρέου ἀποσταλὲν ὑπὸ τοῦ ἐφημεριακοῦ κλήρου τῆς Κρήτης καὶ ἄλλων ἑλληνικῶν ἐπαρχιῶν τηλεγράφημα ἐκφράζει τὴν ἐλπίδα, ὅτι ἡ νέα κυβέρνησις θὰ ἐπιλόσῃ ἱκανοποιητικῶς «τὰ ἀπὸ μακροῦ ἐκκρεμοῦντα δίκαια αἰτήματα τοῦ ἐφημεριακοῦ κλήρου, φρουροῦ καὶ προμάχου τῶν ἐθνικῶν ἰδεωδῶν καὶ πνευματικῶν τῆς φυλῆς ἡμῶν παραδόσεων».

Ἡ ἐλπίς αὕτη τοῦ ἐφημεριακοῦ κλήρου, ἡ ὁποία στηρίζεται, ὡς ἀναφέρει τὸ τηλεγράφημα, εἰς τὸ ὅτι ὁ κ. Πρωθυπουργὸς τυγχάνει «πιστὸν τέκνον τῆς Ἀγιοτάτης ἡμῶν Ἐκκλησίας», δὲν πρέπει νὰ διαψευσθῆ. Πρέπει καὶ εἴμεθα βέβαιοι, ὅτι ἐν συνεργασίᾳ τῆς Ἐκκλησίας μετὰ τῆς Πολιτείας θὰ ληφθοῦν ὅλα τὰ ἀναγκαζοῦντα μέτρα πρὸς ἀνύψωσιν τῆς πνευματικῆς στάθμης καὶ πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν ὑλικῶν ἀναγκῶν τοῦ ἐπὶ τῶν ἐπάλλεων τῶν ἰδανικῶν τοῦ Ἑθνικοῦ ἀγωνιζομένου ἱεροῦ κλήρου μας.

Εἶδος ἐθναποστόλων.

Λίαν ὀρθῶς ἡ «Μακεδονία» ἐξαιρεῖ τὸν ρόλον τοῦ ἐπαρχιακοῦ τύπου εἰς τὴν ἄνοδον τῆς πολιτιστικῆς στάθμης τοῦ τόπου μας. «Υπάρχουν μικρὰ ἐπαρχιακαὶ ἐφημερίδες, ποὺ ἔχουν βαθύτατην συνείδησιν τῆς ἀποστολῆς καὶ τοῦ ρόλου των καὶ εἰς τὸν περιορισμένον χώρον τῶν σελίδων των κατορθώνουν νὰ παραθέτουν καὶ ὕλην ψυχοφελῆ καὶ νὰ γίνονται οἱ προωθηταὶ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τοῦ γενικωτέρου καλοῦ... Ὅλα τὰ κοινωνικὰ ζητήματα θίγονται εἰς τὰς στήλας των καὶ πρακτικὰ ὑποδείξεις διὰ τὸ γενικὸν καλὸν διατυπώνονται τακτικῶς. Ἐξ ἄλλου οἱ διευθυνταὶ των εὐρίσκονται πάντοτε ἐπὶ κεφαλῆς πάσης προσπάθειας διὰ τὴν ἀνύψωσιν τῆς πνευματικῆς στάθμης. Καλλιέργουσι τὴν ἰδρυσιν συλλόγων μὲ σκοποὺς καλλιτεχνικοὺς καὶ ψυχαγωγικοὺς, τὴν θεμελίωσιν κοινωφελῶν ἰδρυμάτων, τὴν ὀργάνωσιν ἐκδηλώσεων, ποὺ ἀποσκοποῦν εἰς τὴν διαφώτισιν τοῦ λαοῦ, εἰς τὴν προσέλκυσιν τῶν νέων ἀπὸ τὰ καφενεῖα καὶ τὴν τράπουλαν».

Ἀλλ' ἐὰν πρέπει νὰ ἐπαινεθοῦν αἱ ἐφημερίδες αὗται, ἀντιθέτως πρέπει νὰ στιγματισθοῦν ἐκεῖναι, αἱ ὁποῖαι «περιορίζουν τὸν ρόλον των εἰς δημοσιεύματα ποὺ δὲν φωτίζουν καὶ δὲν προάγουν τὴν σκέψιν καὶ δὲν προωθοῦν τὸν πολιτισμόν. Δημοσιεύουν σιχαμερὰ ἀνέκδοτα διὰ νὰ διασκεδάσουν τάχα τοὺς ἀναγνώστας των καὶ διαμαρτύρονται διὰ τὴν ἔλλειψιν πραγμάτων, τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ εἴχωνται νὰ λείπουν».

Γενικῶς πρέπει νὰ γίνῃ συνείδησις, ὅτι «ὁ τύπος δὲν εἶναι μόνον δόναμις, ἀλλὰ καὶ φῶς, ἀλήθεια καὶ μάθησις. Ἀρκεῖ ἐκεῖνοι ποὺ εἶναι ἐπὶ κεφαλῆς του νὰ ἔχουν συνείδησιν τῆς ἀποστολῆς των καὶ νὰ πιστεύουν ὅτι εἶναι ἐν εἶδος ἐθναποστόλων»

«Ἡμέρα κατὰ τοῦ ἀλκοολισμοῦ».

Ὁρθῶς ἐωρτάσθη καὶ παρ' ἡμῶν πρωτοβουλία τῆς «Παγκοσμίου χριστιανικῆς ἐνώσεως γυναικῶν» ἡ «ἡμέρα κατὰ τοῦ ἀλκοολισμοῦ». Κατὰ τὸν ἑορτασμόν τοῦτον ἰδιαίτερος ἐτονίσθη, ὅτι «τὸ ἀλκοὸλ εἶναι δηλητήριον γιὰ τὸ στομάχι, γιὰ τὴν καρδιά, γιὰ τὸ σπλάχνον, γιὰ τοὺς γεννητικούς ἀδένας καὶ ἰδίως γιὰ τὸ μυαλό. Εἶναι φονιάς ποὺ στοιχίζει ἀκριβὰ στὸ ἔθνος, στὴν οἰκογένεια, στὴν κοινωνία. Τὰ 30ο/ο τῶν ψυχοπαθῶν ὀφείλουσι τὴν πάθησίν των εἰς τὸ ἀλκοὸλ· 60ο/ο ἀπὸ τὰ καθυστερημένα παιδιὰ εἶναι παιδιὰ ἀλκοολικῶν. 45ο/ο ἀπὸ τὰ δυστυχήματα τῆς ἐργασίας καὶ 57ο/ο ἀπὸ τὰ δυστυχήματα τῆς συγκοινωνίας ὀφείλουσι εἰς τὸ οἶνονπνευμα· 57ο/ο τῶν φόνων γίνονται ὑπὸ τὴν ἐπὶ τῆς μέθης· 90ο/ο τῶν ἀνηλίκων ἐγκληματιῶν εἶναι ἀπόγονοι ἀλκοολικῶν. Τὸ ἀλκοὸλ, ὅπως γράφει ὁ Ἀνατὸλ Φράνς, συντηρεῖ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι τὸ πωλοῦν, ἀλλὰ φονεῖ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι τὸ πίνουν».

Διὰ πάντα ταῦτα, ἐνῶ εἶναι «ἀγαλλίαμα καρδίας καὶ εὐφροσύνη ψυχῆς οἶνος πινόμενος ἐν καιρῷ αὐτάρκειας» (Σοφ. Σειρ. λ', 27—28), ἀντιθέτως ἡ μέθη καὶ ὁ ἀλκοολισμὸς καταδικάζονται ὑπὸ τοῦ χριστιανισμοῦ ὡς ἁμαρτία καὶ ἄσωτία (Ἐφ. ε', 18).

Τὸ οἰνόπνευμα παραλύνει τὰς ἀνωτέρας ἐγκεφαλικάς λειτουργίας καὶ καθιστᾷ αὐτὰς ἀνικάνους, ὅπως χαλιναγωγῆσουν τὰς αὐτομάτους καὶ ἀνακλαστικὰς κινήσεις τοῦ σώματος, τὰς ἀλόγους ἐρμᾶς, τὰ πάθη, ἐν ἄλλοις λόγοις ὑποβιβάζει τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν βαθμίδα τοῦ κτήνους. Ὁ ἀλκοολισμὸς εἶναι ἡ γνωστότερα αἰτία τῶν ἐγκλημάτων. Ὡς λέγει ὁ Κλεμανσώ, τὸ οἰνόπνευμα εἰς φονικά ἀποτελέσματα υπερβαίνει καὶ τὰς αἱματηροτέρας μάχας τῆς ἱστορίας.

Σῆψις καὶ φθορά.

Κατὰ τὰς ἐκ Στοκχόλμης εἰδήσεις, ὁ ἰατρός τοῦ βασιλέως καὶ 140 ἄλλοι διάσημοι ἰατροὶ δι' ἀναφορᾶς τῶν πρὸς τὴν σουηδικὴν κυβέρνησιν προτείνουν τὴν λήψιν νομικῶν καὶ κοινωνικῶν μέτρων ἐναντίον τῆς «ἀδξανόμενης σεξουαλικῆς ἀσυδοσίας».

Ἡ αἰτήσις ὑπῆρξε τὸ ἀποτέλεσμα τῆς πρὸ μηνὸς προειδοποιήσεως, τὴν ὁποίαν ἀπήρθωνεν ἡ Ἐπιτροπὴ Ὑγείας. Εἰς τὴν προειδοποίησίν τῆς ἡ ἐπιτροπὴ ἔγραψεν, ὅτι ἡ Σουηδία ἔχει τὸ μεγαλύτερον ποσοστὸν ἀφροδισίων νοσημάτων εἰς ὁλόκληρον τὴν Εὐρώπην. «Αἱ χαώδεις σχέσεις μεταξὺ τῶν δύο φύλων ἀπειλοῦν τὴν ζωτικότητα καὶ τὴν ὑγείαν τοῦ ἔθνους», ὑπογραμμίζει ἡ ἀναφορὰ τῶν κορυφαίων ἰατρῶν.

Εἶναι τόσον ἀποκαλυπτικὰ πάντα ταῦτα, ὥστε θὰ ἔπρεπε νὰ ληφθοῦν σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν ὑπὸ τινῶν ἐκ τῶν ἡμετέρων δημοσιογράφων, οἱ ὅποιοι περιγράφουν μὲν μετὰ ζωντὰ χρώματα τὴν ζωὴν τῆς ἐν Σουηδίᾳ ἀσυδοσίας, παρασιωποῦν ὅμως τὴν ἐξ αὐτῆς δημιουργουμένην σῆψιν καὶ φθορὰν, ὡς καὶ τὰς προκάλουμενας ζωηρὰς ἀντιδράσεις εἰς τοὺς ὑγιῶς σκεπτομένους κύκλους τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος χῶρας.

Ἀναβίωσις τῆς μαγείας.

Καθ' ἃ ἀνεγράφη προσφάτως εἰς τὰς ἐφημερίδας, ἀναβίωσις τῆς μύθου μαγείας παρατηρεῖται προσφάτως εἰς τὴν Μεγάλην Βρεταννίαν. Χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι εἰς μίαν διάλεξιν ἐν Λονδίῳ μέγα μέρος τοῦ ἀκροατηρίου ἀπετελεῖτο ἐκ πάσης φύσεως μαγισσῶν καὶ «ἐξορκιστριῶν».

Ἐξ ἀφορμῆς τοῦ γεγονότος αὐτοῦ διεπιστώθη, ὅτι ἐν Μεγάλῃ Βρεταννίᾳ ὑπάρχον ἐξήκοντα «συμβούλια» μαγισσῶν, ἕκαστον τῶν ὁποίων ἔχει δέκα τρεῖς μέλη. Μάλιστα ὅταν αἱ μάγισσαι τῆς Ἀγγλίας συνεκεντρώθησαν διὰ τὴν ἐθνικὴν ἐορτὴν τῶν, μεταξὺ τῶν θεμάτων, τὰ ὁποῖα συνεζητήθησαν εἰς τὴν συγκέντρωσιν, ἦτο καὶ ἡ φήμη τῆς ὁποίας αὐταὶ χάλρον ἐν μέσῳ τοῦ λαοῦ. Ἐξητάσθη τὸ ἐνδεχόμενον νὰ ἀρθῆ ἡ μυστικότης, ἡ ὁποία περιβάλλει τὰ «μυστηρία» τῶν.

Πάντα ταῦτα πιστοποιοῦν, ὅτι ὅταν οἱ ἄνθρωποι λησμονοῦν τὸν Ἄρτον τῆς Ζωῆς καὶ τὴν κρυσταλλίνην καὶ διαυγῆ πηγὴν τῆς ἀληθοῦς εὐσεβείας ἀναζητοῦν ὡς ὑποκατάστατα τὰ ξυλοκέρατα τῆς δεισιδαιμονίας καὶ τὸ θολὸν ὕδωρ τῆς μαγείας καὶ ἄλλων ἀνοήτων ἐκδηλώσεων.

Πάντα ἐν σοφίᾳ. . .

Νέος νόμος τῆς Φυσικῆς διευτώθη μετὰ τὴν πρόσφατον ἀνακάλυψιν ἐνός νέου σωματιδίου ὕλης εἰς τὸ ἐργαστήριον πυρηνικῶν ἐρευνῶν Μπρούκχεβεν τῆς Ν. Ὑόρκης. Τὸ σωματιδίον τοῦτο ὠνομάσθη «ὠμέγα μείον», συνετέλεσε δὲ διὰ τῆς παρατηρήσεως τῶν κινήσεών του εἰς τὸ νὰ διατυπωθῆ ὁ νέος νόμος, καλούμενος «ἀρχὴ τῆς συνδυαστικῆς συμμετρίας». Ὁὗτος ἐπείμειπε τὰς προσδοκίας τῶν ἐπιστημόνων, μὴ δυναμένων, πρὸ τῆς ἀνακάλυψεως τοῦ σωματιδίου τούτου, νὰ διῶδον σαφεῖς σχέσεις μεταξὺ τῶν διαφόρων ἄλλων σωματιδίων τῆς ὕλης. Ἡ ἀνακάλυψις αὕτη, προστιθεμένη εἰς τόσας ἄλλας τῆς ἀτομικῆς Φυσικῆς, ἐπιβεβαιώνει ὅτι ὑπάρχει ἐν προκαθορισμένον πρόγραμμα εἰς τὰς ιδιότητες τῶν σωματιδίων, τὰ ὁποῖα ἀνεκαλύφθησαν κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαπενταετίαν, ὡς ἐδήλωσεν ὁ διευθυντὴς τοῦ περιφήμου ἐργαστηρίου, τὸ ὁποῖον ἀνεῦρε καὶ ἐμελέτησε τὸ «ὠμέγα μείον». Οὕτω ἡ ἐπιστήμη, προχωροῦσα ὀλονὲν βαθύτερον εἰς τὸν μυστηριώδη κόσμον τῶν φυσικῶν φαινομένων καὶ τῶν αἰτίων τῶν, διαπιστώνει εἰς ὅλα τὰ σημεῖα τὴν ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ τεθεῖσαν τάξιν καὶ ἁρμονίαν, ἐπιβεβαιούσα μὲ τὸν ἰδικόν της τρόπον τὴν ρῆσιν τοῦ ψαλμωδοῦ πρὸς τὸν Κτίστην τοῦ παντός: «Πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας...».

Ἡ Βίβλος εἰς τὴν ὀθόνην.

Ἔως τώρα, ἡ ἐβδόμη τέχνη, ὅσάκις ἔλαβε θέματα ταινιῶν ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Γραφήν, τὰ ἐκακοποίησεν γενικῶς εἰς ἀνυπόφορον βαθμὸν ἀπὸ πάσης ἀπόψεως. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς καλυτέρας τῶν περιπτώσεων, ὅπως ἦσαν αἱ ταινίαι τοῦ πρὸ δύο ἐτῶν ἀποθανόντος διασήμου Ἑβραίου τὴν καταγωγὴν σκηνοθέτου Σεσίλ ντὲ Μίλλ, ἂν δὲν ὑπῆρξεν ἡ κακοποίησις, ὑπῆρξεν ὅμως αἰσθητὴ ἡ ἔλλειψις βαθύτερας πιστότητος εἰς τὸ πνεῦμα τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Τώρα ἐτοιμάζεται ἀπὸ τὸν γνωστότατον διὰ τὰ σοβαρὰ ἐπιτευγματὰ του Ἴταλὸν παραγωγὸν καὶ σκηνοθέτην Ντίνω ντὲ Λαουρέντις μία «μεγαλειώδης», ὡς προαγγέλλεται, ταινία, ἀναπαριστώσα ἱστορικὸν ὕλικόν ἀπὸ τὰ 25 πρῶτα κεφάλαια τῆς Γενέσεως. Ἀπὸ ὅσα μέχρι στιγμῆς ἐδήλωσεν ὁ δημιουργὸς τῆς ταινίας καὶ ἐγράφησαν εἰς τὸν διεθνή Τύπον ἀπὸ γνωρίζοντας τὰς προθέσεις του εἰδικούς, φαίνεται ὅτι ἡ ταινία θὰ ἀποτελέσῃ ἐν ἀποφασιστικὸν βῆμα πρὸς γνησιωτέραν ἐρμηνείαν καὶ ἀπόδοσιν βιβλικοῦ ὕλικου ἀπὸ τῆς ὀθόνης. Χαρακτηριστικῶς, ἐγράφη ὅτι τὸ σενάριον τῆς ταινίας ἔτυχεν ἐγκρίσεως ἐκ μέρους τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, διαφόρων μεγάλων προτεστάντικῶν Ἐκκλησιῶν, ὡς καὶ ὑπὸ ἐκπροσώπων τῆς ἰουδαϊκῆς θρησκείας. Κατὰ πόσον ὅμως καὶ αὐτὴν τὴν φορὰν τὸ μήνυμα τῆς Ἁγίας Γραφῆς εἰς τὸν κόσμον θὰ καταστῆ δυνατόν νὰ μεταδοθῆ διὰ τῆς ἐβδόμης τέχνης, θὰ τὸ δείξουν τὰ πράγματα. Καὶ πολὺ δυστυχῶς ἀμφιβάλλομεν.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ

Αι έκδηλώσεις τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ τῇ ἀσθενείᾳ καὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Βασιλέως Παύλου

Ὁ ἐπισυμβὰς θάνατος τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων Παύλου καὶ ἡ προηγηθεῖσα ἀσθένεια τούτου ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ ἐκδηλωθῇ ἀπαξ ἔτι τὸ ἰσχυρὸν θρησκευτικὸν συναίσθημα, ὑφ' οὗ διεπνέετο ὁ ἑκλιπὼν Βασιλεὺς, ἡ βαθεῖα χριστιανικὴ πίστις αὐτοῦ τε καὶ τῆς Βασιλικῆς Οἰκογενείας, ἀλλὰ καὶ τοῦ βαθύτατα θρησκευόντος ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Οὕτω εὐθὺς ὡς διεπιστώθη ἡ σοβαρότης τῆς καταστάσεως τοῦ ἀποθανόντος Βασιλέως ἡ Α. Μεγαλειότης ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, ὡς Διάδοχος Ἀντιβασιλεὺς τότε, ἀπεδέχθη εὐγνωμόνως τὴν προσφορὰν τοῦ Ἱ. Ἰδρύματος τῆς Εὐαγγελιστρίας τῆς Τήνου, ὅπως ἡ Ἱερὰ Εἰκὼν τῆς Παναγίας μεταφερθῇ εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ Τατοῦτου πρὸς ἐπίσκεψιν, ἵασι καὶ θεραπεῖαν τοῦ ἀσθενούντος Βασιλέως.

Εὐθὺς ἀνεχώρησεν ἐκ Πειραιῶς τὸ πολειμικὸν «Σφενδόνη», τὸ ὁποῖον τὴν 1ην πρῶν τῆς 4 Μαρτίου μετέφερε τὴν Ἱερὰν Εἰκὼνα, συνοδευομένην ὑπὸ τοῦ παν. Ἀρχιμανδρίτου κ. Δ. Στέκα, τοῦ Νομάρχου Τήνου καὶ τοῦ Δημάρχου τῆς πόλεως. Τὸ φέρον τὴν Ἱ. Εἰκὼνα πολειμικὸν προσωρμίσθη εἰς τὴν νηοδόχην τῆς Σχολῆς Δοκίμων, ἐνθα ἀνέμενον ἡ Α.Μ. ὁ Βασιλεὺς Κων/νος, ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Χρυσόστομος, οἱ Σεβ. Συνοδικοὶ Μητροπολίται, ὁ Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως κ. Γεώργιος Παπανδρέου, οἱ Ὑπουργοὶ κ.κ. Μητσοτάκης, Γαρουφαλιάς, Τούμπας καὶ Ἀκρίτας καὶ ἄλλοι ἐπίσημοι. Ἡ Α.Μ. ὁ Βασιλεὺς ἀνῆλθεν ἐπὶ τὸ πλοῖον καὶ ἠσπάζθη τὸν Ἱ.Εἰκὼνα, ἀκολουθῶν δὲ μετεφέρθη αὐτὴ ὑπὸ τοῦ Πανος. Ἀρχιμανδρίτου κ. Δ. Στέκα εἰς τὴν ξηρὰν καὶ παρεδόθη εἰς τὸν Μακ. Ἀρχιεπίσκοπον. Ἡ Α.Μ. Μακαριότης παραλαβὼν τὴν Ἱ. Εἰκὼνα ἠσπάζθη ταύτην, ἐν συνεχείᾳ δὲ τὴν παρέδωσε εἰς τὴν Α.Μ. τὸν Βασιλέα Κωνσταντῖνον, ὅστις ἠσπάζθη καὶ πάλιν ταύτην. Ἀκολουθῶν ὁ Βασιλεὺς κρατῶν τὴν Ἱ. Εἰκὼνα εἰς χεῖρας του ἐπέβη αὐτοκινήτου καὶ κατηρμήθη ἀμέσως εἰς τὰ Ἀνάκτορα Τατοῦτου. Ἄμα τῇ εἰσόδῳ τοῦ φέροντος τὴν Ἱ. Εἰκὼνα Βασιλέως ὁ Ὑψηλὸς ἀσθενὴς ἔκαμε τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, ἀκολουθῶν δ' ἠσπάζθη εἰς ταύτην. Μετὰ τὴν προσκύνησιν τῆς Ἱ. Εἰκόνος ἐναπετέθη αὐτὴ πλησίον τοῦ ἀσθενοῦς. Ὁ Μακ. Ἀρχιεπίσκοπος συνόδευσε τὴν Ἱ. Εἰκὼνα μέχρι τῶν Ἀνακτόρων. Σημειωτέον ὅτι παρὰ τὸ προκεχωρημένον τῆς ὥρας πλήθης εὐσεβοῦς λαοῦ εἶχον προσέλθει εἰς τὴν ἀποβάθραν καὶ εἰς τὰς ὁδοὺς, ἐξ ὧν διήλθεν ἡ Ἱ. Εἰκὼν.

Τὴν μεσημβρίαν τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἡ Α.Μ. Μακαριότης ὁ Ἀρχιεπίσκοπος κ. Χρυσόστομος, συνοδευόμενος ἀπὸ τοῦ Μ. Πρωτοσυγκέλλου τῆς Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς κ. Θεοκλήτου Ἀβραντινῆ, ἀνῆλθεν εἰς τὰ Ἀνάκτορα Τατοῦτου, ἐνθα ἐτέλεσεν κατασκευαστικὴν Δέησιν ἐνώπιον τῆς Ἱ. Εἰκόνος τῆς Παναγίας ὑπὲρ ἰάσεως τοῦ ἀσθενούντος Βασιλέως, παρουσία τῆς Βασιλικῆς οἰκογενείας.

Δέησεις ὑπὲρ ἰάσεως τοῦ ἀσθενούντος Βασιλέως ἀνεπέμφθησαν ὡσαύτως καὶ εἰς τοὺς Ἱεροὺς Ναοὺς τῆς Πρωτευούσης.

Ἄμα τῇ ἀναγγελίᾳ τοῦ θανάτου τοῦ Βασιλέως συνῆλθεν ἡ Ἱερὰ Σύνοδος εἰς ἑκτακτον συνεδρίαν καὶ ἀπέστειλε πρὸς τὴν Βασιλικὴν οἰκογένειαν τὸ κάτωθι τηλεγράφημα:

«Κατωδύω καρδίᾳ ἐμῇ ταπεινότης, ἀγία καὶ ἱερὰ Σύνοδος καὶ τὸ εὐσεβὲς πλήρωμα αὐτῆς, εὐλαβῶς ὑποβάλλουσι θερμότητα συλλυπητήρια ἐπὶ τῇ ἀφ' ἡμῶν μεταστάσει πεφιλημένου καὶ σεπτοῦ Βασιλέως ἡμῶν Παύλου καὶ εὐχονται διαπύρωσ Κυρίου ὁ Θεὸς ἀναπαύσαι αὐτὸν ἐν σικηναῖς δικαίων. Ἡ ἱστορία τῆς ἐνδόξου Βασιλείας αὐτοῦ θὰ παραμείνῃ παρ' ἡμῖν αἰώνια.

Ὁ Ἀθηνῶν Χρυσόστομος».

Ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Βασιλέως ἐξεδόθησαν ὡσαύτως ψήφισματα ὑπὸ τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας, τοῦ Ο.Δ.Ε.Π., καὶ ἄλλων Ἐκκλησιαστικῶν Ὄργανισμῶν καὶ Ἰδρυμάτων. Ὑπὸ τῆς ἐποπτευσῆς τὸ περιοδικὸν «Ἐκκλησία» Ἐπιτροπῆς ἐξεδόθη ἐξ ἄλλου τὸ κάτωθι ψήφισμα:

«Ἡ ἐποπτεύουσα Ἐπιτροπὴ τοῦ ἐπισήμου Δελτίου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» θλίψει συνεχομένη ἐπὶ τῷ ἀδοκίμῳ θανάτῳ τοῦ λαοφιλοῦς ἡμῶν Ἀνακτος

ΠΑΥΛΟΥ

συνελθοῦσα ἐκτάκτως ἀποφασίζει ὅπως:

- 1) Ἀναρτηθῆ μεσίστιος ἡ σημαία ἐν τοῖς Γραφείοις καθ' ἀπάσας τὰς ἡμέρας μέχρι τῆς κηδείας αὐτοῦ.
- 2) Ἀργήσῃσι τὰ Γραφεῖα κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κηδείας.
- 3) Διατεθῇ ἀντὶ στεφάνου ποσὸν χιλίων δραχμῶν ὑπὲρ τοῦ Ὀρφανοτροφείου Βουλιαγμένης.
- 4) Δημισιωθῇ τὸ παρὸν ψήφισμα εἰς τὸ Δελτίον «ΕΚΚΛΗΣΙΑ».

Ἐν Ἀθήναις τῇ 7ῃ Μαρτίου 1964

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ Ο ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
Ο ΑΘΗΝΩΝ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ Θ.ΣΗΒΡΑΝΤΣΑΣ».

Τὸ ἐσπέρας τῆς 6ης Μαρτίου ἐνώπιον τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν κ. Χρυσόστομου καὶ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ὠρισθῆ ὁ νέος Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος. Εἰς τὴν τελετὴν τῆς ὀρκωμοσίας παρίσταντο ἡ Βασιλίσσα Μήτηρ Φρειδερίκη, ἡ Διάδοχος πριγκίπισσα Εἰρήνη, ὁ πρίγκηψ Μιχαήλ, ὁ Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως καὶ τὰ μέλη τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ ἐπίσημοι.

Τῆς δόσεως τοῦ ὄρκου προηγήθη κατὰ τὰ καθιερωμένα Δέησις, ἀκολουθῶν δὲ ὁ νέος Βασιλεὺς ὤμοσεν τὸν κάτωθι ὄρκον, προεκφωνούντος τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου:

«Ὁμνῶ εἰς τὸ ὄνομα τῆς Ἀγίας καὶ Ὁμοουσίου καὶ Ἀδιαιρέτου Τριάδος νὰ προστατεύω τὴν ἐπικρατοῦσαν θρησκείαν τῶν Ἑλλήνων, νὰ φυλάττω τὸ Σύνταγμα καὶ τοὺς νόμους τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους καὶ νὰ διατηρῶ καὶ ὑπερασπίζω τὴν ἐθνικὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ ἀκεραιότητα τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους».

Ἀκολουθῶν ἡ ἀκολουθία ἐτελείωσεν διὰ τοῦ «Δι' εὐχῶν τῶν Ἀγίων Πατέρων...», εἶτα δὲ ἤρχισεν ἡ ὑπογραφή τοῦ Πρωτοκόλλου τῆς ὀρκωμοσίας, τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου ὑπογράφαντος μετὰ τὸν Βασιλέα.

Τῇ πρωτῇ τῆς αὐτῆς ἡμέρας συνῆλθεν ἐκτάκτως ἡ Ἱ. Σύνοδος καὶ ἔλαβεν ἀποφάσεις διὰ τὰ κατὰ τὴν κηδείαν τοῦ ἑκλιπόντος Βασιλέως, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν κατ' αὐτὴν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν. Ἐκλήθησαν ὅπως παραστοῦν ἅπαντες οἱ Σεβ. Ἱεράρχαι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Τελετάρχης ὠρισθῆ ὁ Σεβ. Λήμνου κ. Παντελεήμων. Ὁσαύτως ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἐκτάκτω συνεδρίᾳ αὐτῆς κατὰ τὴν 7ην Μαρτίου, διετυπώθη τὸ κείμενον τοῦ νέου πολυχρονισμοῦ τοῦ Βασιλέως.

Κατὰ τὴν αὐτὴν συνεδρίαν ἀπεφασίσθη ὡσαύτως ἡ ἀποστολὴ εἰς τὴν Α.Μ. τὸν Βασιλέα Κωνσταντῖνον τοῦ κάτωθι συγχαρητηρίου τηλεγραφήματος.

«Συγχαίροντες Ὑμετέρᾳ Μεγαλειότητι ἐπὶ σὺν Θεῷ ἀναρρήσει εἰς τὸν βασιλικὸν Θρόνον, εὐχόμεθα διαπύρωσ μακρὰν καὶ ἐνδοξον βασιλείαν. Ἐλπίζε ἐπὶ Κύριον, Βασιλεῦ, καὶ ἐν ἔλειε τοῦ Ὑψίστου οὐ μὴ σαλευθῆς».

Τῇ 8ῃ Μαρτίου ἐψάλλη ὑπὸ τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου κ. Χρυσόστομου τρισάγιον τῆς σοροῦ τοῦ Βασιλέως Παύλου εἰς τὰ ἀνάκτορα Τατοῦτου παρουσία τῆς Βασιλικῆς οἰκογενείας. Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ εἰς τὸ παρεκκλήσιον τῶν Ἀνακτόρων ἐτελέσθη Θ. Λειτουργία καὶ ἐπηκολούθησε ἐπιμνημόσυνος δέησις ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς τοῦ ἀποθανόντος Βασιλέως.

Τῇ ἐπομένῃ, 9 Μαρτίου, ἡ σορὸς τοῦ νεκροῦ Βασιλέως μετεφέρθη εἰς τὸν Μητροπολιτικὸν Ναὸν καὶ ἐξετέθη ἀπὸ τῆς 4ης ἀπογευματινῆς ὥρας εἰς λαϊκὸν προσκύνημα. Καθ' ἑκάστην καὶ μέχρι τῆς κηδείας ἐτελοῦντο ὑπὸ τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου τρισάγια, παρουσία τῶν μελῶν τῆς Βασιλικῆς οἰ-

κογενείας. Τρισάχιον ἐτελέσθη ὡσαύτως ὑπὸ τοῦ ἀφιχθέντος Πατριάρχου Ἱεροσολύμων κ. Βενεδικτου. Τὸ λαϊκὸν προσκύνημα συνεχίσθη μέχρι τοῦ μεσονυκτίου τῆς 11 Μαρτίου, πλήθη δὲ κόσμου παρήλασαν πρὸ τῆς σοροῦ τοῦ ἐκλιπόντος Βασιλέως Παύλου.

Τῆ 12ῃ Μαρτίου καὶ περὶ ὥραν 10.30' ἐτελέσθη κατὰ τὴν καθιερωμένην τάξιν ἡ κηδεὶα τοῦ ἀποθανόντος Βασιλέως Παύλου εἰς τὸν Μητροπολιτικὸν Ναὸν, χοροστατοῦντος τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου κ. Χρυσόστομου, συμπαραστατουμένου ὑπὸ τῶν Σεβ. Μητροπολιτῶν τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλ. Ἑλλάδος καὶ τοῦ Ἱεροῦ Κλήρου τῶν Ἀθηνῶν, παρουσίᾳ τοῦ Βασιλέως Κων/νου, τῶν μελῶν τῆς Βασιλικῆς οἰκογενείας, Βασιλέων καὶ Ἀρχηγῶν Κρατῶν, τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων κ. Βενεδικτου, τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου κ. Μακκαρίου, τῶν ἀντιπροσωπεῖων τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας, τοῦ Πατριαρχείου Ἀντιοχείας καὶ τοῦ Ἁγίου Ὁρους τοῦ Προέδρου καὶ τῶν μελῶν τῆς Κυβερνήσεως, καὶ τῶν λοιπῶν ἐπισήμων.

Μετὰ τὴν Νεκρώσιμον Ἀκολουθίαν ἡ σχηματισθεῖσα πομπὴ διὰ τῶν ὁδῶν Μητροπόλεως, Πλατείας Συντάγματος, Λεωφ. Βασιλ. Γεωργίου Α' καὶ Βασιλίσσης Σοφίας ἐφθάσεν εἰς τὴν συμβολὴν τῶν Λεωφόρων Βασιλίσσης Σοφίας καὶ Βασιλέως Κων/νου Α', ἔνθα ὁ φέρον τὸν νεκρὸν τοῦ Βασιλέως κλιβίβας προσδέθη εἰς αὐτοκίνητον, ὅπερ μετὰ τῶν συνοδευόντων τὴν σορὸν ἐπισήμων κατηύθυνθη εἰς τὸ Τατόι, ὅπου καὶ ἐγένετο ἡ ταφὴ τοῦ Βασιλέως. Ἡ Α.Μ. ὁ Ἀρχιεπίσκοπος καὶ οἱ Σεβ. Μητροπολίται μετὰ τοῦ Ἱσρατείου συνώδευσαν περὶ τὴν σορὸν μέχρι τῆς συμβολῆς τῶν ἀνωτέρω λεωφόρων.

Ἱερά Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀθηνῶν

Ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Χρυσόστομος κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα ἀπὸ 1-15 Μαρτίου ἐ.ε. ἐχοροστάτησε εἰς διαφόρους ναοὺς, συνειργάσθη μετὰ Σεβασμιωτάτων Ἀρχιερέων καὶ τῶν παρ' Αὐτῷ Θεοφιλεστάτων Βοηθῶν Ἐπισκόπων, προήδρευσε συνεδρῖον διαφόρων ἐπιτροπῶν καὶ Διοικητικῶν Συμβουλίων τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Ὄργανισμῶν, ἐδέχθη διάφορα πρόσωπα κ.λ.π.

Ἐχοροστάτησε: Τῆ 11ῃ, 8ῃ καὶ 15ῃ Μαρτίου εἰς τὴν ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Ναῷ Ἀθηνῶν τελεσθεῖσαν θείαν Λειτουργίαν.

Προέπεψε: Τῆ 13ῃ Μαρτίου, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Μ. Πρωτοσυγγέλλου τῆς Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς, τὴν θαυματουργὸν Ἱ. εἰκόνα τῆς Ἐθαγγελιστρίας Τήνου, ἣν παρέλαβεν ἀπὸ τὸ παρεκκλήσιον τῶν ἀνακτόρων Τατοῖου, ἔνθα ἐτέλεσε Δέησιν, καὶ παρέδωκεν ἐν συνεχείᾳ, κατελθὼν εἰς τὸν Πειραιᾶ μετὰ τῆς Διαδόχου, εἰς τὸν ἀρχιμ. Δ. Στέφανον διὰ τὴν μεταφέρῃ μετὰ τὸ πολεμικὸν «Σφενδόνη» εἰς τὴν Τήνον.

Προήδρευσε: Τῆ 2ῃ Μαρτίου τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ Καλλισπερείου Κληροδοτήματος.

—Τῆ 4ῃ Μαρτίου τοῦ Κεντρικοῦ Συμβουλίου τοῦ Ο.Δ.Ε.Π.

—Τῆ 6ῃ Μαρτίου τοῦ Δευτεροβαθμίου Συνοδικοῦ Δικαστηρίου.

—Τῆ 13ῃ Μαρτίου τοῦ Κεντρικοῦ Συμβουλίου τοῦ Ο.Δ.Ε.Π.

Ἵπεδέχθη: Τῆ 11ῃ Μαρτίου εἰς τὸ ἀεροδρόμιον Ἀθηνῶν, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Πρωτοσυγγέλλου κ. Θεοκλήτου, τὸν Μακαριώτατον Πατριάρχην Ἱεροσολύμων κ. Βενεδικτον.

Ἐπεσκέφη: Τῆ 12ῃ Μαρτίου τὸν Μακαρ. Πατριάρχην Ἱεροσολύμων κ. Βενεδικτον καὶ τὸν Μακαρ. Ἀρχιεπίσκοπον Κύπρου κ. Μακκάριον.

Ἐδέχθη: Τῆ 2ῃ Μαρτίου τὸν ἐν Σόφια πρεσβευτὴν τῆς Φινλανδίας κ. Μπέρκιαν.

—Τῆ 5ῃ Μαρτίου τὸν ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν κ. Σταύρον Κωστόπουλον, συνοδευόμενον ὑπὸ τοῦ Προισταμένου τῆς Διευθύνσεως Ἐκκλησιῶν κ. Θ. Μπαίττου, καθὼς καὶ τὸν Σεβασμιώτατον Ἀρχιεπίσκοπον Γιβεριάδας κ. Ἀνατόλιον.

—Τῆ 7ῃ Μαρτίου τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Λάμπης καὶ Σφακίων κ. Ἰσιδώρον.

—Τῆ 9ῃ Μαρτίου τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Ναυπакτίας καὶ Εὐρυτανίας κ. Δαμασκηνόν.

—Τῆ 10ῃ Μαρτίου τοὺς Σεβασμιωτάτους Μητροπολίτας Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης κ. Στυλιανόν, Παραμυθίας, Φιλιατῶν καὶ Γηρομερίου κ. Τίτον καὶ Γορτύνης καὶ Ἀρκαδίας κ. Τιμόθεον.

—Τῆ 11ῃ Μαρτίου τοὺς Σεβασμιωτάτους Μητροπολίτας Ἡλείας κ. Γερμανόν, Κερκύρας κ. Μεθόδιον, Ἐδέσσης κ. Διονύσιον, Ἀργολίδος κ. Χρυσόστομον, Θηβῶν κ. Δωρόθεον, Ξάνθης κ. Ἀντώνιον, Γόρτυνος κ. Εὐστάθιον, Καστορίας κ. Δωρόθεον, Τριφυλίας κ. Στέφανον, Ρόδου κ. Σπυρίδωνα, Καρπάθου κ. Ἀπόστολον καὶ Κεντρικῆς Ἀφρικῆς κ. Κυπριανῆν, τὴν ἀντιπροσωπεῖαν τοῦ Πατριαρχείου Ἀντιοχείας καὶ τὴν ἀντιπροσωπεῖαν τοῦ Ἁγίου Ὁρους, εἰς τὰς ὁποίας ἀντιπροσωπείας ἀνταπέδωκε τὴν ἐπίσκεψιν τὴν ἐπομένην ἡμέραν.

—Τῆ 13ῃ Μαρτίου τοὺς Σεβασμ. Μητροπολίτας Καλαβρύτων κ. Γεώργιον καὶ Κυδωνίας καὶ Ἀποκορώνου κ. Νικηφόρον καὶ τὸν καθηγητὴν Πανεπιστημίου κ. Π. Τρεμπέλαν.

—Τῆ 14ῃ Μαρτίου τοὺς ἐξ Ἀθηνῶν ἀναχωροῦντας διὰ τὰς ἔδρας τῶν Σεβασμ. Ἀρχιερεῖς, οἵτινες εἶχον ἔλθει ἐνταῦθα διὰ τὴν παραστον εἰς τὴν κηδεῖαν τοῦ ἀειμνήστου Βασιλέως Παύλου.

Π α ρ έ θ ε σ ε γ ε υ μ α: Τῆ 15ῃ Μαρτίου πρὸς τιμὴν τοῦ Μακαριώτατου Πατριάρχου Ἱεροσολύμων κ. Βενεδικτου καὶ τῶν ἀντιπροσωπεῖων τοῦ Πατριαρχείου Ἀντιοχείας καὶ Ἁγίου Ὁρους.

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ

Κατὰ τὰς τελευταίας συνεδρίας τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ὑπὸ τὴν προεδρίαν τῆς Α.Θ. Παναγιότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. Ἀθηνάγορου ἀνεγνώσθησαν μετὰξὺ ἄλλων τὰ ἑξῆς τηλεγραφήματα καὶ ἐκθέσεις: α) Τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν κ. Χρυσόστομου, σχετικῶς πρὸς τὸν ἀποφασισθέντα ἐν τῇ Συσκέψει Ρόδου διάλογον μετὰ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ πρὸς τὴν διαγενομένην συνάντησιν τῆς Α.Θ. Παναγιότητος μετὰ τοῦ Πάπα Ρώμης Παύλου Στ', β) Τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης κ. Παντελεήμονος περὶ εὐλαβοῦς ἐκδηλώσεως τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ πρὸς τὸ Ἱερὸν Κέντρον τῆς Ὁρθοδοξίας, γ) Τοῦ Δρος Βίσσερ Τούφτ, Γεν. Γραμματέως τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν, προσκαλοῦντος τὴν Α.Θ. Παναγιότητα ὅπως ἐπισκεφθῇ τὴν ἐν Γενεύῃ ἔδραν τοῦ Συμβουλίου, δ) τῆς Διεθνούς Ὁργανώσεως Νεολαίας («Συνδεσμοσ» περὶ τῆς προσεχοῦς Στ' Γεν. Συνελεύσεως αὐτῆς ἐν Φιλανδίᾳ, ε) τῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῆς συντάξεως τοῦ περιοδικοῦ Γκόγια τῆς Ὁρθοδόξου Ἑλληνικῆς Νεολαίας Ἀμερικῆς περὶ τοῦ ἐπιχειμένου ἑορτασμοῦ τῆς ἐκατονταετίας τῆς ἰδρύσεως τῆς πρώτης ἐν Ἀμερικῇ Ὁρθοδόξου Ἑλληνικῆς Κοινότητος.

— Ἡ Α.Θ. Παναγιότης ἐπὶ τῇ μεγάλῃ ἑορτῇ τοῦ Σεκέρ Μπαϊράμιου ἀπηύθυνε θερμὸν συγχαρητήριον τηλεγράφημα πρὸς τὸν ἐν Ἀγκύρᾳ Πρόεδρον τῆς Τουρκικῆς Δημοκρατίας κ. Τζεμάλ Γιουρσέλ, ἐν τῷ ὁποίῳ τηλεγραφήματι λέγονται τὰ ἑξῆς:

«Ἐγκαρδίας συγχαίροντες ἐπὶ τῇ μεγάλῃ ἑορτῇ τοῦ Σεκέρ Μπαϊράμιου, εὐλόγηθα τῇ ὕμετέρα λιαν ἀγαπητῇ Ἐξοχότητι ὑμεῖς ἀπὸ Θεοῦ, μακροήμερευσιν, πᾶν ἀγαθὸν αὐτῇ καὶ τῇ προσφιλεῖ ἡμῶν Πατρίδι Τουρκίᾳ πᾶσαν εὐτυχίαν. Παρόμοιον τηλεγράφημα ἐστάλη καὶ πρὸς τὸν Πρωθυπουργὸν τῆς Τουρκίας κ. Ἰσμετ Ἰνονου.

ΡΩΜΑΙΟΚΑΘΟΛΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Καθ' ἃ ἀνεγράφη εἰς τὸν τύπον, τὸ Βατικανὸν καὶ ἡ Γιουγκοσλαβικὴ κυβέρνησις διεξάγουσιν συνεννοήσεις διὰ τὴν μετὰξὺ αὐτῶν ἀποκατάστασιν τῶν διπλωματικῶν σχέσεων.

— Ὁ πάπας Παῦλος Στ' ἀνήγγειλε τὴν σύστασιν εἰδικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ Βατικανοῦ, ἥτις θὰ ἐπεξεργασθῇ τὰς λεπτομερείας τῶν μεταρρυθμίσεων, αἵτινες θὰ ἐπέλθουν εἰς τὴν λατρείαν τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας συμφώνως πρὸς τὰς σχετικὰς ἀποφάσεις τῆς Β' ἐν Βατικανῷ Συνόδου. Ὁ πάπας ὥρισε δεκάδας διακεκριμένων κληρικῶν ἐξ 26 χωρῶν, οἵτινες

θά συγκροτήσουν τὴν ἐπιτροπὴν, ἥτις θὰ μελετήσῃ τὸν τρόπον, διὰ τοῦ ὁποίου θὰ τεθοῦν εἰς ἐφαρμογὴν αἱ προταθεῖσαι μεταβολαὶ εἰς τὴν λειτουργικὴν ζωὴν τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας. Κατὰ τὰς δημοσιογραφικὰς πληροφορίας, κύκλοι τοῦ Βατικανοῦ ἐδήλουν, ὅτι ὀρισμένοι ἐκ τῶν περι ἃν ὁ λόγος μεταβολῶν ἐνδεχομένως θὰ ἀπαιτήσουν μῆνας ἢ ἔτη, διὰ νὰ καταστοῦν ἐφαρμόσιμοι, ἄλλαι δὲ κατέστησαν ἐφαρμοσταὶ αὐτομάτως μετὰ σχετικὰς ἐνθαρρύνσεις, γενομένας προσφάτως ὑπὸ τοῦ Πάπα.

— Ὑπὸ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Τυβίγγης ἰδρύθη ἐν Ἰνστιτούτῳ Οἰκουμενικῆς ἔρευνας. Διευθυντὴς αὐτοῦ εἶναι ὁ τακτικὸς Καθηγητὴς τῆς Συστηματικῆς Θεολογίας Δr. Hans Küng.

ΑΓΓΛΙΚΑΝΙΣΜΟΣ

Πρὸ τινων ἑβδομάδων ἐδημοσιεύθη ἐν Λονδίῳ ἡ ἔκθεσις τοῦ Leslie Paul, διευθυντοῦ ἑρευνῶν τοῦ Central Advisory Council for Ministry, ἐπὶ τῆς ἀπασχολήσεως καὶ τῆς μισθοδοσίας τοῦ ἀγγλικανικοῦ κλήρου. Τρεῖς ἐκ τῶν προτάσεων τῆς ἐκθέσεως ταύτης, ἥτις θὰ συζητηθῇ ἐν τῇ Συνόδῳ τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐν τῷ Βρετανικῷ Κοινοβουλίῳ ἀποβλέπουν, κατὰ τοὺς «Times» τοῦ Λονδίνου, εἰς τὸν περιορισμὸν τοῦ ὄριου ηλικίας τῶν ἐπισκόπων, εἰς τὴν ὑποχρεωτικὴν ὑπηρεσίαν τῶν κληρικῶν κατὰ τὰ πρῶτα πέντε ἔτη μετὰ τὴν χειροτονίαν εἰς περιοχάς, ἐν ταῖς ὁποίαις ἡ ἀνάγκη κληρικῶν εἶναι μεγάλη, καὶ εἰς εὐρύτεραν συνεργασίαν κληρικῶν καὶ λαϊκῶν.

ΠΡΟΤΕΣΤΑΝΤΙΣΜΟΣ

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν χειμερινῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων ἐν Ἰνσμπρουκ τῆς Αὐστρίας αἱ προτεσταντικαὶ ἐκκλησίαι ἀνέπτυξαν μεγάλην ποιμαντικὴν καὶ ἱεραποστολικὴν δράσιν. Διὰ τῆς ἐπιστρατεύσεως πολλῶν ἐθελοντῶν ἢ ἐν Βιέννῃ Βιβλικῆ Ἑταιρία διένειμεν εἰς τοὺς τουρίστας καὶ τοὺς ἐπισκέπτας 10.000 εὐαγγέλια. Ἐκτὸς τούτου διενεμήθησαν 15.000 ἀντίτυπα ἐνὸς εἰδικῶς διὰ τοὺς χειμερινοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας ἐτοιμασθέντος φυλλαδίου, ὅπερ περιλαμβάνει ἐκλογὴν στίχων τῆς Καινῆς Διαθήκης εἰς Γερμανικὴν, Ἀγγλικὴν, Γαλλικὴν ἢ Ἰταλικὴν γλῶσσαν.

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

Καθ' ἃ μετέδωκεν ὁ παγκόσμιος τύπος, ἡ Ἐκτελεστικὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν, περατώσασα χθὲς τὰς ἐργασίας αὐτῆς ἐν Ὁδησσῷ, ἐξέδωκεν ἀνακοινωθὲν ἀναφερόμενον εἰς τὸ πρόβλημα τοῦ ἀφοπλισμοῦ. Τὸ περιεχόμενον τοῦ περι οὗ ὁ λόγος ἀνακοινωθέντος ἔχει ἐν περιλήψει ὡς ἑξῆς:

«Αἱ κυβερνήσεις ἔχουν τὴν τάσιν νὰ πιστεύουν, ὅτι ἐν σχέδιον περὶ ἀφοπλισμοῦ θὰ ἐγένετο ἀποδεκτὸν μόνον ἐφ' ὅσον ἤθελον ὑποβληθῇ ἐκ μέρους τῶν ἐκπροσώπων των. Ἡ ἀποφικὴ ὁμῶς αὕτη θὰ ἔπρεπε νὰ ἀντικατασταθῇ ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας των, ὅπως ἐκτιμῆσουν τὰ ὑποβαλλόμενα σχέδια ἐπὶ τῇ βάσει τῆς πραγματικῆς των ἀξίας καὶ κατόπιν καρποφόρων διαπραγματεύσεων, αἱ ὁποῖαι θὰ καθιστοῦν δυνατὴν τὴν διατύπωσιν κοινῶν προτάσεων, ἀποσκοποῦσάν εἰς ἕνα πλήρη καὶ γενικὸν ἀφοπλισμὸν. Μεταξὺ ἄλλων ἡ περι ἥς ὁ λόγος ἐπιτροπῆ προτείνει εἰς τὰς διαφόρους κυβερνήσεις, ὅπως προσπαθήσουν νὰ καταλήξουν εἰς συμφωνίαν περὶ ἀφοπλισμοῦ, ἥτις νὰ προβλέπη μίαν λογικὴν ἰσότητά, δεδομένου ὅτι ἡ εἰρήνη θεμελιούται ἐπὶ τῆς ἰσορροπίας τῶν δυνάμεων». Ὀρισμένα δὲ ἐκ τῶν προτάσεων τῶν ὑποβληθειῶν προσφάτως ἐκ τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης παρατάξεως εἰς τὰς διασκέψεις ἀφοπλισμοῦ, εὐρίσκονται πολὺ πλησίον μιᾶς συμφωνίας, τὴν ὁποίαν θὰ ἠδύνατο νὰ συνολογήσουν τὰ ἐνδιαφερόμενα μέρη. Ἐν κατακλείδι, τὸ ἀνακοινωθὲν τῆς ἐπιτροπῆς καλεῖ πάσας τὰς ἐκκλησίας, ὅπως διπλασιάσουν τὰς προσπάθειάς των διὰ τὴν ἐπίτευξιν εἰρήνης καὶ συνεργασίας μετ' ἄλλων ἀτόμων καλῆς θελήσεως πρὸς τὸν σκοπὸν, ὅπως ἐξασφαλίσουν τὴν διαβεβαίωσιν τῶν ἐνδιαφερομένων κυβερνήσεων, ὅτι αὐταὶ θὰ προβοῦν εἰς τὴν λήψιν τῶν ἀπαραίτητων μέτρων.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος Τὸ Πρωτοβάθμιον Συνοδικὸν Δικαστήριον

Π ρ ὶ ς

Τὸν Ἱερέα Ἀθανάσιον Τίμπαμπαν, ἀγνώστου διαμονῆς.

Καλεῖσαι νὰ ἐμφανισθῆς αὐτοπροσώπως ἐνώπιον τοῦ Πρωτοβαθμίου Συνοδικοῦ Δικαστηρίου τῇ 1ῃ Ἀπριλίου 1964 ἡμέρᾳ Τετάρτῃ καὶ ὥρα 9η π.μ., ἕνα δικασθῆς ὡς κατηγορούμενος.

Προσπεριηλοῦμέν σοι, ὅτι ἂν μὴ ἐμφανισθῆς τῇ ὡς ἄνω ἡμέρᾳ τε καὶ ὥρα, θέλεις δικασθῆ ἐρήμην.

Ἀθήνησι, τῇ 18ῃ Φεβρουαρίου 1964

Ὁ Πρόεδρος τοῦ Πρωτοβαθμίου Συνοδικοῦ Δικαστηρίου

† Ὁ Ἀλεξανδρουπόλεως ΙΩΑΚΕΙΜ

Ὁ Γραμματεὺς

Ἀρχιμ. Παντελεήμων Χρυσοφάκης

Ἱερά Μητρόπολις Θηβῶν καὶ Λεβαδείας

Π ρ ὶ ς

Τὸν αἰδεσ. Λουκᾶν Βασιλείου

ἐφημέριον Καλλιθέας Θηβῶν καὶ ἤδη ἀγνώστου διαμονῆς

Προσκαλοῦμεν σε ὅπως ἐντὸς 15θήμερου ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίας ἐν τῷ Περιοδικῷ «Ἐκκλησία» προσέλθῃς ἐνώπιον Ἡμῶν καὶ ἐν τοῖς Γραφείοις τῆς Ἱεράς Μητροπόλεως καὶ ἀπολογηθῆς διὰ τίνα λόγον ἐγκατέλειψες τὴν ἐνορίαν σου ὑπὲρ τὸν μῆνα ἀδικαιολογήτως, ἄλλως θέλομεν ἐφαρμόσει τὸ ἄρθρον 57 παραγρ. 3 τοῦ Α.Ν. 2200/1940 «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν καὶ Ἐφημεριῶν».

Ἐν Λεβαδείᾳ τῇ 17 Φεβρουαρίου 1964

† Ὁ Θηβῶν καὶ Λεβαδείας ΔΩΡΟΘΕΟΣ

Ἱερά Μητρόπολις Κορινθίας

Π ρ ὶ ς

τὸν Ἱερομόναχον Σπυρίδωνα Μπαχαταλιᾶν

ἀγνώστου διαμονῆς

Καλοῦμέν σε ὅπως τὴν 27 Μαρτίου ἐ. ἔ. ἡμέραν Παρασκευὴν παρουσιασθῆς ἐνώπιον Ἡμῶν ἐν Κορίνθῳ καὶ ἐν τῷ Γραφείῳ τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ «Ἀπόστολος Παῦλος» ἕνα ἀπολογηθῆς ἐπὶ ἀντιποίησι σχήματος καὶ ἀξιώματος κλπ. ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει θέλοσι ἐνεργηθῆ τὰ νόμιμα.

Ἐν Κορίνθῳ τῇ 22 Φεβρουαρίου 1964

Ὁ Ἀνακριτὴς

Ἀρχιμ. Π. ΔΑΚΤΥΛΙΑΔΗΣ

Ἱερά Ἀρχιεπισκοπή Ἀθηνῶν

Ἐχοντας ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τῶν ἀρθρῶν 46/3 καὶ 47/γ' τοῦ Α.Ν. 2200/40 «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν καὶ Ἐφημερίων» ὡς ἐτροποποιήθη καὶ διὰ μεταγενεστέρων νομοθετικῶν διαταγμάτων, προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς ἀνακηρύξιν ὑποψηφίου διὰ τὴν πλήρωσιν τῆς κενῆς θέσεως ἐφημερίου ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ ἁγίου Γεωργίου Νέας Ἀλεξανδρείας (Νέας Ἀργυρουπόλεως) καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τοῦ Νόμου ἀπαιτούμενα προσόντα τῆς ἀμέσου κατωτέρας κατηγορίας, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης διακηρύξεως ἐν τῇ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλλωσιν ἡμῖν τὰ νενομισμένα πιστοποιητικὰ διὰ τὰ περαιτέρω.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 2α Μαρτίου 1964

† Ὁ Ἀθηνῶν ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

Ἱερά Μητρόπολις Φθιώτιδος

Ὁ Μητροπολίτης Φθιώτιδος διακηρύσσει ὅτι, χηρευούσης τῆς θέσεως τακτικοῦ Ἐφημερίου τῆς ἐνορίας Σικαρφείας, προσκαλεῖ τοὺς βουλομένους νὰ καταλάβωσιν ταύτην καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τοῦ ἀρθροῦ 47 τοῦ Α.Ν. 2200/40 «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν καὶ Ἐφημερίων» ὡς ἐτροποποιήθη διὰ τοῦ ἀρθροῦ 2 τοῦ Α.Ν. 807/45 ὀριζόμενα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης εἰς τὸ περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλλωσιν εἰς τὰ Γραφεῖα τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Φθιώτιδος τὰ ὑπὸ τοῦ ἀρθροῦ 48 τοῦ Α.Ν. 2200/40 προβλεπόμενα πιστοποιητικὰ μετὰ σχετικῆς αἰτήσεως.

Ἐν Λαμῖα τῇ 24 Φεβρουαρίου 1964

† Ὁ Φθιώτιδος ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ

Ἱερά Μητρόπολις Θεσσαλονίκης

Ἐχοντας ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τῶν ἀρθρῶν 46 καὶ 47 § 2 ἐδ. 2 τοῦ Α.Ν. 2200/40 «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν καὶ Ἐφημερίων», καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως καταλάβωσιν τὰς κενὰς ὀργανικὰς θέσεις τακτικῶν ἐφημερίων τῶν Ἑνοριῶν: 1) Ἱ. Ναοῦ Ἁγίων Πάντων Θεσσαλονίκης καὶ 2) Ἱ. Ναοῦ Ἁγίων Ἀναργύρων Θεσσαλονίκης, ἵνα ὑποβάλλωσιν ἡμῖν ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης σχετικῆς αἰτήσεως μετὰ τῶν ἀπαιτούμενων δικαιολογητικῶν προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς τὴν ἀνακηρύξιν ὑποψηφίων πρὸς πλήρωσιν τῶν ἀνωτέρω κενῶν ἐφημεριακῶν θέσεων.

Ἐν Θεσσαλονίχῃ τῇ 4.3.64

† Ὁ Θεσσαλονίκης ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ

**Ἡ ἹΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ****Ἀνακοίνωσις**

Ἡ Συνοδικὴ Ἐπιτροπὴ, ἡ ἐπιφορτισμένη μὲ τὸ ἔργον τῆς ἐξειρέσεως Θεολόγων, ἐπιθυμοῦντων ὅπως μεταβῶσιν εἰς Γερμανίαν καὶ ὑπὸ τὴν κανονικὴν ἐξάρτησιν καὶ καθοδήγησιν τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Γερμανίας διακονήσωσιν ὡς ἐφημέριοι, ἐξυπηρετοῦντες τὰς θρησκευτικὰς ἀνάγκας τῶν ἐκεῖ Ἑλλήνων Ὀρθόδοξων Χριστιανῶν, καλεῖ πάντα κληρικῶν ἢ λαϊκῶν, ἔχοντα τὰ τε κανονικὰ καὶ νόμιμα πρὸς χειροτονίαν προσόντα καὶ ἐπιθυμοῦντα φιλοτίμως νὰ ἐνταχθῇ εἰς τὴν ἀνωτέρω ἱερωτάτην διακονίαν, ἵνα ὑποβάλλῃ αὐτῇ σχετικὴν αἰτήσιν.

Ἐκ τῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς

« ΕΚΚΛΗΣΙΑ »**ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ**

Ἐκδιδόμενον κατὰ δεκαπενθήμερον

ΕΠΟΠΤΕΥΟΥΣΑ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

† Ὁ Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

† Ὁ Φλωρίνης, Ἀλωπίας καὶ Ἑορδαίας ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

† Ὁ Ναυπακτίας καὶ Εὐρυτανίας ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ Κ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ

Ναῶν Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν:
Δρχ. 50, 75, 100 ἐτησίως.
Λοιπῶν Ναῶν Ἐπικρατείας: 30 ἐτησίως.
Ἐξωτερικοῦ: δολλάρια 3.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Θ. Κ. Σ., Ὁ Βασιλεὺς Παῦλος.
Διάγγελμα τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν λαόν.

Θεοδοσίου Σπεράντσα, Χαῖρε κεχαριτωμένη.

Ἐπισκόπου Μελόης Αἰμιλιανοῦ, Ποιμαντικὴ τοῦ Μετανάστου.

Ἰωάννου Καρμίρη, Καθηγητοῦ τῆς Δογματικῆς καὶ Ἠθικῆς Θεολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν, Ἡ λῆξις τῆς Β' περιόδου τῆς Β' Βατικανείου Συνόδου καὶ ἡ ἐν Ἱεροσολύμοις συνάντησις τῶν Πατριαρχῶν παλαιᾶς καὶ νέας Ρώμης.

Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος, Τὸ πρωτεῖον τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης.

Διαχείρισις τοῦ περιοδικοῦ «Ἐκκλησία».

Παρατηρήσεων στήλη.

Ἐκκλησιαστικὰ χρονικά.

Προκηρύξεις.

ΜΟΝΟΤΥΠΙΚΑ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑΤΑ ΣΤΕΡΩΝΗ
Μενάνδρου 4—Ἀθῆναι—Τηλ. 533.805

Ἐπεύθυνος Τυπογραφείου Γεώργιος Σ. Χρυσάφης
Ἰασονίδου 22 — Σοῦρμενα